

Drivhuse i Misbrugsbehandlingen

Et casestudie

Aalborg Universitet København
Kandidat i Socialt Arbejde
10. semester: Speciale, juni 2017
Antal anslag: 239.515

Udarbejdet af: Louise Gade Ellekrog
Studienummer: 20151936
Specialevejleder: Pelle Korsbæk Sørensen

Indhold

Abstract	4
Læsevejledning	5
Del 1: Indledning	6
Problemfelt	6
Kognitiv terapi begrænsninger i misbrugsbehandlingen.....	7
Hortikulturel terapi i misbrugsbehandlingen	8
Drivhuse i misbrugsbehandlingen	10
Brugere i misbrugsbehandlingen	10
Problemformulering	13
Del 2: Metode	14
Case arbejde.....	17
Launsø & Rieper.....	17
Bent Flyvbjerg.....	18
Præsentation af cases	20
Casebeskrivelser	21
Etik	30
Emanuel Lévinas	30
Informeret samtykke.....	31
Fortrolighed	33
Feltrolle.....	33
Kvalitativt semistrukturerede interview	34
Udvælgelse af informanter og etiske refleksioner herom.....	35
Transskribering.....	36
Deltagerobservation.....	37
Feltnoter.....	39
Kodning af interview og feltnoter	40
Foto.....	40
Præsentation af informanter.....	41
Del 3: Videnskabsteori	43
Måden at gå til feltet på.....	43
Det styrende værktøj.....	44
Del 4: Fra empiri til teori	46

Del 5: Teori	51
Hortikulturel terapi	51
Jon Kabat-Zinn - Mindfulness Based Stress Reduction	52
Axel Honneth – Anerkendelsesteori.....	53
Albert Bandura - Self-efficacy	55
Del 6: Analyse	56
Analyse - Hortikulturel terapi.....	56
Analyse – MBSR.....	66
Analyse – Anerkendelsesteorien	75
Analyse – Self-efficacy	84
Del 7: Afslutning	95
Diskussion	95
Anbefalinger til praksis	98
Konklusion	99
Litteraturliste	103

Abstract

The subject of this thesis is '*Greenhouses in substance abuse treatment*' and it is based upon case studies in Denmark and USA, which through interviews and participant observation examines three substance abuse treatment centers that has greenhouses as part of their treatment.

The thesis examines the phenomenon through the following research question: '*Which treatment options can the social work achieve from including horticultural therapy and greenhouses in the substance abuse treatment*'. To examine this research question the thesis has four subquestions and analytic theories that are to be included in the paper;

The first analysis is based on the subquestion: '*Is horticultural therapy an interesting form of therapy in the substance abuse treatment*? The thesis finds that horticultural therapy in greenhouses can complement and reinforce the clients' substance abuse treatment.

The subquestion of the second analysis is: '*Does a greenhouse provide the possibility of reflection and immersion to clients in substance abuse treatment*? The thesis finds through the knowledge of Jon Kabat-Zinn and his mindfulness based stress reduction theory that the greenhouses creates a mindfulness space where it is possible for the clients to go from doing to being.

Based on the third analysis in the thesis the subquestion is: '*Which unique options are there at the greenhouse to a client whom has been stamped as deviant*? The thesis finds that the greenhouse in particular strengthens the community feeling within the treatment, through Axel Honneths recognition theory, and leads to a new connection to the local community.

Fourth and final subquestion; '*Can sober and clean clients repossess their self-belief, so that they can participate in the community again*? Here the thesis finds through Albert Banduras the concepts of self-efficacy; modelling and an optimistic self-believe, that the greenhouse reinstall the clients into the local community and re-claim their self-believe.

These four key findings leads to the main conclusion of the research question; a greenhouse is a partner between cognitive therapy and horticultural therapy, in the substance abuse treatment. The greenhouse heightens, amplifies, develops and improves the level of the social work within the field of substance abuse.

Læsevejledning

Specialet består af 7 dele, som har forskellig karakter, og er forsøgt systematiseret på en sådan måde, at de naturligt efterfølger hinanden. Specialet er opdelt i tre hovedafsnit. Del 1-3 indeholder indledning, metode og videnskabsteori og del 4- 6 er de analyserende afsnit, med teoriudvælgelse og analyse. Del 7 er det afsluttende afsnit, med diskussion og konklusion. Jeg vil her kort skitsere indholdet i de forskellige afsnit, for at give læseren et overblik over indhold, struktur og sammenhæng i specialet.

Del 1: Indledning og problemstilling, indeholder en redegørelse for, hvorfor specialets problemstilling er relevant. Herefter fremstilles problemformuleringen, samt fire arbejdsspørgsmål, som er styrereditet i både teoriudvælgelse samt de efterfølgende analyser.

Del 2: Metode indeholder en gennemgang af fremgangsmetoder og etik, samt en præsentation af specialets tre cases fra Danmark og USA, samt en beskrivelse af specialets informanter. Der er foretaget deltagerobservation og interview i begge lande.

Del 3: Videnskabsteori er en redegørelse for specialets videnskabelige afsæt i fænomenologien, og hvordan den hermeneutiske cirkel kontinuerligt, er et støttende arbejdsredskab i processen.

Del 4: Fra empiri til teori er en redegørelse for, hvordan specialet, med afsæt i empirien, er nået frem til den anvendte teori. Det findes, at der er fire relevante teorier der skal inddrages, for at besvare problemformuleringen. Det fremgår endvidere hvordan disse teorier spiller sammen.

Del 5: Teori indeholder en kortere introduktion til de fire af empirien fremkomne teorier; hortikulturel terapi, Jon Kabat-Zinns teori om mindfulness-based stress reduction, Axel Honnets anerkendelsesteori og Albert Banduras teori self-efficacy.

Del 6: Analyse rummer fire analysedele, hvor de fire præsenterede teorier analyseres hver for sig, men sættes i sammenhæng da, hver analysedel introduceres med en indledning og afsluttes med en delkonklusion. Disse skal tilsammen søge, at besvare specialets problemformulering.

Del 7: Afslutning er en diskussion, hvori der er refleksioner på specialets fund. Samt en konklusion, der udgøres af en besvarelse af specialets arbejdsspørgsmål, der tilsammen har til formål at besvare specialets problemformulering.

Del 1: Indledning

Problemfelt

'As I said this is not like any rehab I have ever done before! In addition, I have gone to over 20 and that is because I lost count. I am used to every day you sit down in a group with a therapist, or you sit down with a psychiatrist and it is just not working for me. It never seemed to work. Whereas I am giving this a shot, it is hard though, but I am more relaxed and I am not beating myself up. I think 99% that I can do this, because of the greenhouse. It is a big difference here' (Jason, interview).

Jason fortæller, at et drivhus er drivkraften bag deltagelsen i hans misbrugsbehandling, men hvad har misbrugsbehandling med drivhuse at gøre? Jeg er i 2007 uddannet socialrådgiver og har efterfølgende arbejdet, som psykiatrirådgiver i en kommunal psykiatrirådgivning, og de sidste seks år som behandlingsleder på et kommunalt misbrugscenter. Jeg har gennem alle årene arbejdet intensivt med mennesker med svære alkohol- og stofafhængigheder. Jeg har udført mit arbejde med den kognitive terapi som grundmodel, hvor behandlingen foregår i grupper, og med fokus på adfærd. En udbredt metode på misbrugsbehandlingsinstitutioner. Jason har, som han beskriver, modtaget kognitiv gruppeterapi mange gange i sit liv, uden at opnå det ønskede udbytte. Han er nu i en misbrugsbehandling, hvor et drivhus indgår, og påpeger at inddragelsen af et drivhus, gør en stor forskel for ham. I behandlingen af misbrug, har man i USA siden midten af 2010'erne suppleret blandt andet den kognitive terapi med hortikulturel terapi, der inddrager naturen. Misbrugscentre over hele USA har langsomt taget den hortikulturelle terapiform til sig, og flere steder i landet eksperimenteres der med, at lave misbrugsbehandling i drivhuse. Det kan undre, hvad der er det gør, at valget i misbrugssammenhæng er faldet på drivhuse og ikke på køkkenhaver eller andet. Der findes meget lidt viden omkring den hortikulturelle terapirs virkninger i misbrugsbehandlingen, og dermed endnu mindre viden omkring inddragelsen af drivhuse. For at indhente viden til dette speciale, var der, for mig, kun en vej og jeg tog derfor på specialerejse til USA, for at undersøge inddragelsen af drivhuset i misbrugsbehandlingen. Den viden jeg tog med mig, var blandt andet min indsigt i misbrugsfeltet som helhed, samt en viden om den kognitive terapi og dennes begrænsninger i det sociale arbejde.

Kognitiv terapies begrænsninger i misbrugsbehandlingen

Kognitiv terapi blev udviklet af Aaron T. Beck (1964) på University of Pennsylvania i begyndelsen af 1960'erne, som en struktureret, tidsbegrænset og nutidsorienteret psykoterapi for depression, rettet mod at skulle løse aktuelle problemer og modificere uhensigtsmæssig tænkning og adfærd. Siden dengang har Beck og andre tilpasset denne terapi, til forskelligartede psykiske forstyrrelser, heriblandt misbrug (Hesse, 2003: 45).

Kognitiv terapi er en dokumenteret effektiv behandling for misbrug mange steder i verden. I mange år har det i misbrugsbehandlingen heddet sig, at kognitiv terapi, er 'det der virker' (Hesse, 2003: 46). Det har det lige siden Aaron T. Beck med fleres bog udkom i 1993 (1993). En vis støtte herfor kan findes i et review lavet af Roth og Fonagy (1996) fra Anna Freud Institutet i London. Her i fremhæves kognitiv terapi, som en lovende, men ikke bevist effektiv behandling for alkoholmisbrug. Andre undersøgelser med henholdsvis klienter i metadonbehandling og behandling for kokainmisbrug, tyder på, at selv om kognitiv terapi på kort sigt ikke havde bedre effekt end uspecificeret rådgivning, så kom der god forsinket effekt, sandsynligvis som et resultat af, at klienterne i terapien lærer nogle færdigheder, som de senere har glæde af (Carol, mf. 1994). Undersøgelsen der blev udarbejdet på metadonklinikken viste, at psykodynamisk behandling, hvor man arbejder på baggrund af den klassiske freudianske forståelse af menneskets psyke, havde lige så stor effekt som kognitiv terapi (Hesse, 2003: 46). Det betyder ikke, at kognitiv terapi ikke virker, for en type af misbrugsbehandling skal naturligvis ikke være bedre end al anden misbrugsbehandling, for at være dokumenteret effektiv (Hesse, 2003: 46). Der vil dog være en stærkere støtte til, at en misbrugsbehandling anses som effektiv, hvis den dokumenteret er til mere gavn for brugerne (Hesse, 2003:46).

Dette viser sig her ikke at være tilfældet, når den psykodynamiske behandling bliver sammenholdt med den kognitive behandling. En stor undersøgelse, ledet af blandt andet den kognitive terapies ophavsmand, Aaron T. Beck, viste igen at kognitiv terapi ikke klarer sig bedre end psykodynamisk terapi, og at ambulante 12-trinsorienteret rådgivning gav større effekt end kognitiv terapi (Crits-Christoph mf., 1999). En anden undersøgelse er Project MATCH, som viste, at fire timers motiverende samtaler var lige så effektiv som tolv timers kognitiv terapi eller tolv timers 12-trinsorienteret rådgivning (Cooney mf., 1991) Disse undersøgelser viser ikke, at kognitiv terapi ikke er et relevant tilbud til misbrugere, men at kognitiv terapi i forhold til misbrugsadfærd og

misbrugerens psykiske problemer samlet set ikke har vist sig overlegen, men kun på linje med effekten af anden psykoterapi (Hesse, 2003: 46). En kritisk gennemgang af nyere forskning viser altså, at selv om kognitiv behandling ikke er ineffektiv, så kan der være andre effektive alternativer til misbrugerne, som der i dansk misbrugsbehandling måske slet ikke kendes til endnu (Hesse, 2003: 46).

Hortikulturel terapi i misbrugsbehandlingen

Jeg stødte for år tilbage på en amerikansk artikel, der omhandler hvordan naturen med fordel kan inddrages i misbrugsbehandlingen, ved hjælp af en terapiformen hortikulturel terapi (Thomas, 2014). Jeg fandt tanken om, at inddrage naturen interessant og reflekterede efterfølgende over, om inddragelse af den hortikulturelle terapi i misbrugsbehandlingen, er en af de 'interessante muligheder', som Morten Hesse (2003) påpeger at Danmark mangler.

I 1955 blev den første amerikanske kandidatuddannelse i hortikulturel terapi etableret ved Michigan State University (htinstitute.org). I dag er hortikulturel terapi både en uddannelse og et erhverv i flere lande. For eksempel i USA, Storbritannien, Canada og Australien. De nordiske lande er ved at følge trop, og i dag er der interesse for hortikulturel terapi i samfundet og de politiske beslutningstagere (Poulsen, 2015: 22). Denne udvikling har vakt interesse for, at udvikle dette område, som et videnskabeligt forskningsområde, for at lære mere af effekten fra naturen, naturlige scenarier, terapi og aktiviteter (Poulsen, 2015: 22). I Danmark blev der i 2011 åbnet den første danske terapihave, Terapihaven Nacadia, hvori der foregår forskning. Denne have har til formål, at forske i og udvikle have terapien i Danmark. Terapihaven er åbnet under Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning ved Københavns Universitet (ign.ku.dk). Opbygningen af Nacadia bygger på erfaringer og forskningsresultater, fra terapihaven ved Sveriges Lantbruksuniversitetet i Alnarp, som er et af Europas førende forskningsprojekter, indenfor natur baseret terapi (ign.ku.dk: 2). Populariteten af forskning i naturbaseret terapi gør, at det i dag er muligt også i Europa, at tage en kandidatuddannelse i '*Social and Therapeutic Horticulture*' i Storbritannien (Poulsen, 2015: 22).

Hortikulturel terapi banker på videnskabens dør, for der mangler viden. På trods af udviklingen, er der behov for mere forskning på virkningen af den hortikulturelle terapi (Poulsen, 2015: 23). I USA er der lavet studier af den hortikulturelle terapi, om end det ikke er mange. Problematikken er her, at de alle synes, at være meget positive overfor den hortikulturelle terapies virkning. Kritiske studier af den hortikulturelle terapi forefindes endnu ikke, og der er indenfor feltet ikke nogen kritiske

stemmer, der kommer med udviklende/kritiske forståelser, af de eksisterende måder, at gå til behandlingen på. Igen og igen bliver der fremført evidens for, at hortikulturel terapi har en positiv effekt.

Jon Fieldhouse (2003) fremfører evidens for, at mennesker er i stand til at drage nytte af hortikulturel terapi, fordi mennesket har en nedarvet fascination for planter. Men kan en fascination af planter hele? Kan planter i sig selv skabe nye tilværelsesmuligheder? Her synes at melde sig flere spørgsmål end svar. Burls & Caan (2004) påpeger fordelene ved hortikulturel terapi, da de fastslår, at det at være i kontakt med grønne områder, gør det muligt for mennesker, at have en momentan fysisk adskillelse, fra deres terapeutiske institution. De ser altså den hortikulturelle terapi som en pause fra den egentlige behandling. Havearbejde repræsenterer ifølge Resick, Monson & Chard (2007), den perfekte måde, at få mennesker i behandling til, at udvikle nye færdigheder og evner til at fokusere og meditere. Når patienter oplever en have, som de selv har passet og fremdyrket fra en tom potte med jord, til et florerende økosystem, så vil de udvikle følelsen af, at være kommet i mål med noget samt stolthed og tilfredshed (Resick, Monson & Chard, 2007). Men kan denne stolthed og tilfredshed stå alene, og fører det brugerne til en bedring. Haller og Kramer (2006) mener at den hortikulturelle terapi kan føre til bedring, da et skifte i strukturen og rutinerne ved hjælp af havearbejde giver brugerne en ny opmærksomhed. En opmærksomhed, der kræver energi og fokus, der kan være medvirkende til, at få brugerne længere væk fra deres sygdom (Haller & Kramer, 2006).

Slutteligt har Gerlacg-Spriggs, Kaufmann & Warner (1998) lavet en sammenligning, hvor der var ligheder i den måde brugerne omsorgsfuldt og langsomt passede livet i det grønne og den omsorgsfulde og langsomme vej til bedring. De fandt, at den samme måde, som brugerne udformer ideelle forhold for planterne, former de også ideelle forhold for deres egen bedring.

En stor del af den tilgængelige forskning peger på, at den hortikulturelle terapi kan stå alene. Burls og Caan (2004) problematiserer dette og antyder, at den skal ses i sammenhæng med et supplerende behandlingstiltag. Det er netop der et af de centrale problemfelter opstår; har planterne i sig selv en behandlende effekt, eller skal de ses i sammenhæng med noget andet.

Der eksisterer ikke forskningsmæssig viden omkring, hvordan den hortikulturelle terapi kan spille sammen med misbrugsbehandlingen. Her er man hensat til få artikler, der med få ord nævner, at hortikulturel terapi 'kunne være en spændende mulighed i misbrugsbehandlingen'. For at opnå den ønskede viden må dette speciale derfor opsøge den nødvendige viden, for at kunne undersøge om

den hortikulturelle terapi kan være en af de *'interessante muligheder til misbrugerne, som der i dansk misbrugsbehandling måske slet ikke kendes til'* (Hesse, 2003: 46)

Drivhuse i misbrugsbehandlingen

I USA har man dog gjort sig nogle nyere, spændende erfaringer med, at inddrage drivhuse i misbrugsbehandlingen, som et hortikulturelt terapeutisk værktøj. Dette skete ved lidt af et tilfælde, da man på Memorial Hermann Prevention & Recovery Center i Texas i 2012 skulle rive en gammel lagerhal ned (Enos, 2013: 45). Centerets plan var, at bygge noget nyt, mere brugbart, men spørgsmålet var, hvad de skulle bygge. De havde en vision om, at det skulle være noget håndgribeligt, i modsætning til brugerens almindelige gruppeterapi, hvor værktøjet var samtale (Enos, 2013: 45). De fik ideen til et drivhus, og fik via fondsansøgninger midler til projektet og ansatte to hortikulturelle terapeuter til, at bringe de i samtalebehandlingen berørte emner til live, ved hjælp af planterne (Enos, 2013: 46). Man så på centeret, at misbrugerne havde en særlig ivrighed og interesse for, at indgå i arbejdet i drivhusene. Lederen af centeret udtaler, at disse mennesker sjældent har nogen erfaring med, at få ting til at vokse og gro, medmindre det er ulovlige planter (red. cannabis) (Enos, 2013: 46). Men i denne setting, hvor deres misbrugsbehandling var suppleret med hortikulturel terapi i et drivhus, bliver interessen så stor, at de fortsætter pasningen af planter hjemme i køkkenvinduet. Centerlederen mener ikke de kan lade være (Enos, 2013: 46). Han udtaler endvidere, at disse erfaringer endnu ikke er omsat til forskning og den viden der er omkring hortikulturel terapi, misbrugsbehandling og drivhuse i sammenhæng er yderst mangelfuld (Enos, 2013: 46). Ved søgninger i databaser bekræftes dette. Der er så at sige ingen resultater at finde på hortikulturel terapi og misbrug, og slet ikke hvis ordet drivhus føjes til. Vi har altså her et videnshul omkring virkningen af den kombinationen; misbrugsbehandling, hortikulturel terapi og drivhuse.

Brugere i misbrugsbehandlingen

Der er i 2008 foretaget et estimat, der viser at der i Danmark er ca. 585.000 mennesker, der har et skadeligt alkoholforbrug og ca. 140.000 mennesker, der har en alkoholafhængighed (Statens Institut for Folkesundhed, 2008). Af disse 140.000 viser de seneste tal for antallet af mennesker, der er i misbrugsbehandling, at der i 2008 var ca. 12.000 mennesker med en alkoholafhængighed i alkoholbehandling (Lindhart & Nybroe, 2013: 7). Af de 12.000 mennesker, der årligt kommer i alkoholbehandling, blev det i 2010, i et særtræk fra Det Nationale Alkoholbehandlingsregister (NAB), registreret at ca. 600 mennesker kom i døgnbehandling (Lindhart & Nybroe, 2013: 7).

Tilsvarende vurderes det af Sundhedsstyrelsen, at der i Danmark er ca. 33.000 mennesker (Grünberger & Lauritsen, 2013: 6), der har et stofmisbrug. Center for Rusmiddelforskning vurderer dog at dette tal er noget højere, de estimerer at det i Danmark er mellem 70.000 – 90.000 mennesker, der har et stofmisbrug. Baggrunden for den store diskrepans mellem tallene, skal ifølge Center for Rusmiddelforskning findes i, at Sundhedsstyrelsen ikke har medtaget den store gruppe af unde, der dagligt ryger hash (Pedersen & Frederiksen, 2012). I 2013 var der 16.000 mennesker med en stofafhængighed i stofmisbrugsbehandling (Grünberger & Lauridsen, 2013: 6). Specialet har fokus på, er de sammenlagt ca. 28.000 danskere, som årligt er i misbrugsbehandling for deres stof- eller alkoholafhængighed.

Misbrugsfeltets samfundsmæssige omfang, må belyses af den afvigersociologiske tilgang. Særligt stempingsteorien skal her være i fokus. Afvigelsen er i afvigersociologien ikke en egenskab ved den handling misbrugeren begår, men en konsekvens af de regler og sanktioner, der sættes ind over for misbruget. Afvigelse er altså en egenskab ved omgivelsernes reaktion. Stemping af et menneske med et misbrug, kan presse vedkommende ud i yderligere afvigelse. For et menneske der betragtes som afviger, kan det være et afgørende skridt i retning af, at se sig selv som afviger og dermed påtage sig en afvigeridentitet som misbruger. Stempingsteori bliver dermed væsentlig i dette speciale, da de brugere, der her bliver klassificeret som misbrugere, får forringede livschancer, og et mere udfordret videre livsforløb. Howard Becker (2005) har følgende definition af afvigelse *'Afvigelse er ikke en egenskab ved den handling, personen begår, men snarere en konsekvens af andres anvendelse af regler og sanktioner i forhold til en 'regelbryder'. Afvigeren er en person, som denne etiket er blevet hæftet på med succes; afvigende adfærd er adfærd, som mennesker betegner som afvigende'* (Becker, 2005: 24).

Becker fokuserer på de regler, der skaber afvigelse, når de brydes, og hvad det betyder for individet, når de bliver brudt. Først og fremmest er resultatet af at bryde regler sanktioner fra gruppen, der har lavet reglerne, hvilket fører til social marginalisering eller udstødelse. Man stemples af gruppen/samfundet som afviger. Det kan både være formelle (juridiske) eller uformelle (moralske) regler, og afvigelse er således ikke kun noget, der kan få retslige følger men også noget der kan få følger for menneskets sociale position. Hvilket fremgår af følgende feltnotat:

Misbrugscenteret har rund fødselsdag i dag, værestedet er ryddet for dets normale inventar. Der er sat talerstol frem, havens græs er nyklippet og døren til drivhuset står åben. Byens borgmester og socialudvalget er blandt de besøgende. Det er helt tydeligt en speciel dag. I drivhuset vandrer en bruger midt i 50'erne hvileløst rundt. Han går ud af drivhuset, forsøger at tænde en smøg, men lighteren er ikke samarbejdsvillig. Han bander højlydt. Han forsøger igen, og det lykkedes at få ild i cigareten. Han ryger to hiv, hvorefter han smider cigareten på jorden, stamper på den og går ind i drivhuset igen. Han siger lavmælt til en anden bruger; *'Jeg hader den her dag, men jeg vil være her. Jeg er uddannet skolelærer og har været politisk aktiv i den her kommune, altså indtil jeg blev fyret på grund af min alkoholafhængighed. I dag kommer alle mine gamle kollegaer hened, de ved ikke at jeg er her. Det vil jeg også skide på! Jeg er ligeså meget et menneske, som jeg altid har været. Jeg har været ædru i fem måneder nu'*. Da gæsterne ankommer står brugeren fortsat i drivhuset. Han står med ryggen mod menneskemængden. Da den første tale går i gang, forlader brugeren drivhuset og forsvinder ud af bagporten. Han glemmer sin jakke og sine briller.

(Feltnotat, Drivhusprojektet)

Stemplingen af brugeren her fortsætter, selv efter han har truffet det svære valg om at gå i misbrugsbehandling. En sådan stempling kan derfor have svære følger, for eksempel for denne brugers fremtidige sociale position i samfundet. Han er ikke længere en del af lærerfællesskabet, hans offentlige identitet er drastisk ændret, og han har fået status som 'misbruger', fordi han er anderledes end han 'burde' være (Becker, 2005: 50). Stemplingsteorien skal ifølge Becker ikke opfattes som et særligt område, men blot en form for menneskelig aktivitet, der bør studeres og forstås (Becker, 2005: 176). Denne holdning er også gældende i nærværende speciale, hvor der argumenteres for, at en stemplingshandling, umuligt kan opfattes, som den eneste forklaring på det, de påståede afvigere faktisk gør. Det ville være forkert at påstå, at misbrugere indtager alkohol og stoffer, ganske simpelt fordi nogen har stemplet dem som misbrugere. Der er andre bagvedliggende årsager hertil, såsom opvækstbetingelser, livskriser, helbredsmæssige problematikker med videre. Det væsentlige er her, at fokusere på måden, hvorpå stemplingen placerer brugeren i omstændigheder, som gør det vanskeligt for ham eller hende, i misbrugsbehandling, at fortsætte hverdagslivets rutiner. En stempling kan provokere brugeren i tilbagefald, med yderligere

indtagelse af stoffer og/eller alkohol (Becker, 2005: 177-178). Stemplingsteorien skal i specialet betragtes, som en måde at betragte misbrugsområdet generelt (Becker, 2005: 179). At indtage dette perspektiv vil vise sin værdi i en voksende forståelse af, hvordan hortikulturel terapi i drivhuse kan bidrage til misbrugsbehandlingen i det sociale arbejde, noget der på dette tidspunkt i specialet står uklart, i og med der her er fundet et videnshul.

Problemformulering

Med udgangspunkt i ovenstående problemfelt er følgende problemformulering og arbejdsspørgsmål udarbejdet;

Hvilke behandlingsmuligheder giver inddragelse af hortikulturel terapi og drivhuse i misbrugsbehandlingen, til det sociale arbejde?

Arbejdsspørgsmål 1:

Er hortikulturel terapi en interessant terapiform i misbrugsbehandlingen?

Arbejdsspørgsmål 2:

Giver et drivhus brugerne mulighed for refleksion og fordybelse i misbrugsbehandlingen?

Arbejdsspørgsmål 3:

Hvilke særlige muligheder er der ved drivhuset i forhold til en misbruger, der er blevet stemplet?

Arbejdsspørgsmål 4:

Kan ædru og clean misbrugere genfinde troen på sig selv, således de igen kan deltage i samfundet?

Del 2: Metode

Specialets anden del omhandler hvilke metoder, der har været anvendt, i tilblivelsen af dette speciale, og dermed også troværdigheden. Den søger, at tegne et solidt billede af fremgangsmåden, for at opnå en troværdighed. Metodeafsnittet er udførligt, og er et bevidst valg, da undersøgelsen er udført med mange timer i praksis, og i felter (USA/Danmark) med kulturel diversitet. Det er derfor afgørende, at håndværket er gennemtænkt og etisk forsvarligt. Grundlaget for analyserne, konklusionerne og brugbarheden er skabt ud fra egen empiri og derfor er der vægtet en høj grad af udførlighed i metodeafsnittet.

Afgrænsning

I specialet er der foretaget én særligt tydelig afgrænsning; der er i specialet kun fokus på misbrugsbehandlingsinstitutioner, der er funderet i den kognitive terapi. Dette giver specialet den begrænsning, at resultaterne ikke kan bruges bredt i det sociale arbejde på misbrugsområdet, men primært der hvor misbrugsbehandlingen er kognitivt terapeutisk funderet.

Specialets mål

Målet er, at specialet kan medvirke til konkret kvalitetsudvikling af misbrugsbehandlingen i praksis. *'Den mest effektive form for kvalitetsudvikling i de socialfaglige analyser kommer fra borgerne i det sociale arbejde'* (Andersen, 2015: 105). Målopfyldelsen går derfor primært gennem brugerne i misbrugsbehandlingen. Også her gør afgrænsningen af specialet, at rækkevidden af udviklingen af det sociale arbejde begrænses, til misbrugsbehandlingsinstitutioner, der er kognitivt funderet.

Dette speciale sporer de mest positive resultater, da det er disse vi, i dette speciale, kan lære noget af. Problematikkerne spores i analyserne. Dette begrundes med, at det er dér vi kan lære noget, så det sociale arbejde på misbrugsområdet kan udvikles

Begrebsafklaring

Horticultural therapy /hortikulturel terapi: Der findes ikke en dansk oversættelse for horticultural therapy, men da specialet er skrevet på dansk, er det her valgt at oversætte horticultural therapy til det mere danskklingende 'hortikulturel terapi'.

Misbrug: 'Misbrug' omhandler i dette speciale afhængighed af psykoaktive stoffer, som alkohol, stoffer og nervemedicin, altså alene misbrugsproblemer af mere alvorlig karakter. Samlebetegnelsen '*addictive behaviors*' anvendes om sådanne former for adfærd, og karakteriseres ved; En trang til at opnå en bestemt mental og fysisk tilstand, et stærkt begær med tvingende karakter efter at gøre bestemte ting, en afsvækket kontrol over denne adfærd, et ubehag, rastløshed eller humørtab, når misbruget hindres og fortsættelse af adfærd, uanset hvilke problemer den skaber (Marlatt & Gordon, 1985; Løberg mf, 1989).

Alkoholafhængighed: Der findes ingen enkelt definition af alkoholafhængighed. Der tages i dette speciale udgangspunkt i en kombination af to definitioner, da disse supplerer hinanden, hen i mod en bedre forståelse af begrebet alkoholafhængighed. Den første definition der tages udgangspunkt i, er fra det amerikanske *Institute of Medicine* (1990);

'Alkoholproblemer kan have deres udspring i såvel sociale som miljømæssige og arvelige, biologiske forhold. De kan fremtræde i utallige former, det tidsmæssige perspektiv kan variere og problemerne er i sidste instans resultat af samspil mellem forskellige årsagsfaktorer hos forskellige individer' (Institute of Medicine, 1990).

Dernæst tages der udgangspunkt i Sundhedsstyrelsen og Dansk Selskab for Almen Medicin (2010) definition af alkoholafhængighed, der foreskriver at: '*Alkoholafhængighed er en kombination af fysiologiske, adfærdsmæssige og kognitive forstyrrelser associeret med alkoholforbrug, hvor brugen af alkohol indtager en dominerende plads i dagligdagen*' (Sundhedsstyrelsen & Dansk Selskab for Almen Medicin, 2010). Sammen udgør disse to definitioner i nærværende speciale begrebet 'alkoholafhængighed'.

Der er ifølge Sundhedsstyrelsen tale om et skadeligt forbrug, når alkoholindtaget overstiger deres anbefalede genstandsgrænser på 7/14 genstande pr. uge for kvinder/mænd (sst.dk).

Stofafhængighed: Der findes ej heller en simpel definition af stofafhængighed. Der tages også her udgangspunkt i to definitioner, der supplerer hinanden hen imod en bedre forståelse af begrebet stofmisbrug. Først tages der udgangspunkt i Socialministeriets definition af stofafhængighed, der lyder som følger:

'Et menneske med stofmisbrug er fysisk og/eller psykisk afhængig af et eller flere bevidsthedsændrende stoffer (rusmidler) i en sådan grad, at det medfører skader eller problemer

for vedkommende selv og/eller nærtstående samt samfund. Rusmidler er her defineret som illegale stoffer og beroligende medicin. (Socialministeriet, 2011).

Denne definition suppleres med WHO's definition af stofafhængighed, der lyder; '*Et forbrug af rusmidler, der har et omfang og sker på en måde, at det medfører lemlige, psykologisk og/eller sociale skader, for den misbrugende eller dens omgivelser*' (who.int). Sammen udgør disse to definitioner i nærværende speciale begrebet '*stofafhængighed*'.

Ved narkotiske stoffer er det ikke muligt, at definere et 'normalt forbrug', endsige et 'stort forbrug', idet enhver indtagelse af disse stoffer, er forbudt ved lov (Nielsen & Thomsen, 2005: 250).

Ædru og clean misbrugere: På sundhedsområdet anvendes betegnelsen misbrug generelt ikke om et legalt rusmiddel som alkohol. I stedet taler man om alkoholafhængighed (Lindhart & Nyboe, 2013: 6). Dette gør man med baggrund i WHO's diagnosesystem ICD-10, hvor alkoholafhængighed er en diagnose (Sundhedsstyrelsen & Dansk Selskab for Almen Medicin; 2010), det er 'misbrug' ikke. Når det i specialet alligevel har valgt at benytte betegnelsen '*ædru og clean misbrugere*', refereres der til en fællesbetegnelse for brugere, der tidligere har haft en alkoholafhængighed og/eller stofafhængighed, men nu lever et liv uden rusmidler. Dette med baggrund i, at specialet ikke differentierer mellem misbrugene.

Færdigbehandlet: Når der i specialet står at en bruger er færdigbehandlet, refereres der til, at brugeren har gennemført et helt behandlingsforløb, og nu er ædru og clean.

Bruger: Når specialet anvender ordet bruger, er det med henvisning til de ædru og clean misbrugere. Henvises der til aktive misbrugere, er dette tydeligt anført.

Case arbejde

Launsø & Rieper

Launsø & Rieper (2005) taler om forskellige forskningstyper, der her sættes i sammenhæng med casestudier, herunder den 'forstående og fortolkende', der har fokus på nærhed samt værdirigdom (Launsø & Rieper, 2005: 22). Ønsket i specialet er, at søge viden baseret på det forstående og fortolkende, ud fra de ædru og clean misbruges perspektiv. Dette vil sige, at deres subjektivitet indgår, som det væsentlige datamateriale. Der søges at afdække de ædru og clean misbruges meninger, vurderinger, motiver og intentioner i deres specifikke kontekst. Begrebet kontekst skal her forstås, som de sammenhænge, hvori brugernes forståelser og handlinger dannes. Konteksten kan bestå af fysiske, institutionelle og værdimæssige sammenhænge. En fortolkning kan ikke foretages, uden at kende den sammenhæng, som brugeren indgår i, hvorfor både interview og deltagerobservation har været en nødvendighed. Udgangspunktet for brugernes subjektivitet indebærer, et engagement i, at fortolke udsagn, som kan opnås via interview. Fortolkningen af deltagerobservation og interview, er en proces, hvori der kan opnås en revision af forforståelser. Launsø og Rieper illustrerer fortolkningsprocessen med fem faser¹, hvor hver fase leder til en ny fase. Den kan forstås således; Med en forforståelse går man i dialog med de ædru og clean misbrugere, hvorefter man fortolker denne dialog, således at man får en ny forforståelse, for til sidst at have en ny fortolkning af det sociale arbejde, der foretages på misbrugsbehandlings området (Launsø & Rieper, 2005: 24). Fortolkningsprocessen er her den væsentligste fase, da der her kan tales om subjektivitetsprincippet, der tilsiger, at adfærd må studeres ved hjælp af begreber, som tilhører min opfattelse af situationen og ikke udelukkende ved mine begreber. For at kunne fortolke de ædru og clean misbruges hensigter og forståelser, må man altså vide hvordan han eller hun tænker (Gilje & Grimen, 2002:192).

Den forstående og fortolkende forskning, tager i denne rapport afsæt i tre casestudier i henholdsvis Danmark og USA, hvor deltagerobservation samt interview er det bærende. Casestudie er en fremgangsmåde, som i løbet af 1980'erne blev mere almindelig accepteret i samfundsforskningen. Et case studie kan defineres som: *"en strategi til at studere et komplekst tilfælde, og som er baseret på en dybtgående forståelse af tilfældet taget i sin helhed og i sin sammenhæng (kontekst)"* (Launsø

¹ De fem faser er; For-forståelse, dialog, fortolkning, ny forståelsesramme samt ny fortolkning. Der er her fokus på den femte fase (Launsø & Rieper, 2005: 24).

& Rieper, 2005: 94). Forskeren er i casestudier så at sige, udleveret til sit undersøgelsesfelt. Casestudier er tidskrævende, ressourcekrævende, omfattende samt varierede, da de ikke er standardiserede, hvad angår metoder. Dette er også gældende, for casestudiet i dette speciale. Casestudierne skal også ses som værende fleksible, da de tillader åbenhed over for nye informationer, som ikke var i overvejelserne ved specialets start. Tætheden på virkeligheden giver også data fra casestudier en høj grad af ægthed. Svagheden ved casestudier er, at undersøgelsen bliver koncentreret omkring få tilfælde, og derved mister bredde (Launsø & Rieper, 2005: 97). Dette kan mod argumenteres, hvilket Bent Flyvbjergs gør i sin tekst *'Fem Misforståelser om Casestudiet'* (1991). Han argumenterer for, at hvad mistes i bredden, vindes i dybden.

Bent Flyvbjerg

Flyvbjerg opregner fem misforståelser om case arbejdet, hvori han modargumenterer, at casestudier skal ses som svage. Flyvbjerg mener, at det er en misforståelse, at teoretisk viden, er mere værdifuld end praktisk viden. Samt at det er muligt, at kunne generalisere ud fra enkelttilfælde, og lade enkeltstående casestudier bidrage til videnskabelig udvikling. Herudover mener Flyvbjerg, at det er en misforståelse, at casestudiet egner sig bedst til udvikling af hypoteser. Han er også uenig i udsagnene om, at casestudiet har tendens til verifikation, og at det er ofte vanskeligt at sammenfatte konkrete casestudier. Hans artikel forklarer og korrigerer disse misforståelser én for én og argumenterer for, at gode og hyppigt udførte casestudier, er en forudsætning for stærke samfundsvidenskaber (Flyvbjerg, 1991: 465). Flyvbjerg mener at casestudier giver:

'netop den form for kontekstafhængig viden, som forskning i læring viser er nødvendig for, at mennesker kan udvikle sig fra regelbundne begyndere til helbefarne eksperter', han fortsætter: *'Det er kun gennem erfaring med enkelttilfælde, at man i det hele taget kan bevæge sig fra begynder- til ekspertstadiet'* (Flyvbjerg, 1991: 466).

Casestudier er valgt, som det bærende i dette speciale, selvom den opfattelse, at der ikke kan generaliseres ud fra enkelttilfælde, normalvis betragtes, som et fældende bevis mod casestudiet som videnskabelig metode, men Flyvbjerg påpeger, at det afhænger helt af den pågældende case, og hvordan den er udvalgt. Man kan ofte generalisere på grundlag af en enkelt case, og casestudiet kan bidrage til den videnskabelige udvikling gennem generalisering som supplement eller alternativ til andre metoder. Formel generalisering mener Flyvbjerg imidlertid er overvurderet, som kilde til videnskabelig udvikling, mens han mener, at eksemplets magt er undervurderet (Flyvbjerg, 1991:

473). Udvælgelsen af cases er dermed en væsentlig faktor, for at benytte casestudier til den videnskabelige udvikling i nærværende speciale. Der er her valgt at tage udgangspunkt i tre *best cases*². Dette valg er truffet på baggrund af kravet fra problemformuleringen, om at få nye behandlingsmuligheder i inddragelsen af drivhuse i misbrugsbehandlingen til brug i det sociale arbejde.

Det komparative casevalg

Et valg af best cases giver mulighed for, at der kan gennemføres en systematisk udfordring og udvikling af de empiriske og teoretiske sammenhænges gyldighed (Arntoft & Salomonsen, 2007: 47). Komparation baseret på valget af best cases, bidrager i dette speciale til robustheden i de konklusioner der drages i forhold til, at identificere sammenhænge. Herudover bidrager et valg af best cases også til den overførbarhed, som specialet søger at drage, gennem empiri og teori (Arntoft & Salomonsen, 2007: 47).

Generalisering, validitet & overførbarhed

Casestudier kritiseres ofte for, at det ikke er muligt at vurdere, om deres resultater har en generel gyldighed (Bryman, 1995: 172). Kritikken lyder på, at der som oftest er for få casestudier involveret, til at kunne vurdere om resultaterne har en generel gyldighed (Arntoft & Salomonsen, 2007: 49). Metoden til generalisering hedder 'analytisk generalisering', her tager man tidligere udviklet teori og anvender dette som skabelon til sammenligning af de empiriske fund i casestudierne (Yin, 1994: 31). I dette speciale betyder det, at jeg danner slutninger, ved at sammenkæde de enkelte tilfælde i casene med teoretiske forestillinger (Maaløe, 1999: 292). Forudsætningen for generaliseringen af casestudiet afhænger af validiteten (Arntoft & Salomonsen, 2007: 49).

For at sikre indholdsvaliditeten (Henricson, 2015: 502), er best cases et godt udgangspunkt, da disse i følge Flyvbjerg vil kunne opnå validitet, da der herved arbejdes i dybden fremfor i bredden.

De tre best cases er udvalgt med henblik på overførbarhed. Det er målet for dette speciale, at resultaterne kan overføres til andre grupper, situationer eller sammenhænge indenfor det sociale arbejde. Dette jævner målet, som er fremsat tidligere i specialet om, at specialet skal kunne

² Bent Flyvbjerg opregner fire typer af case udvælgelse; den ekstreme/atypiske case, case med maksimal variation, kritiske cases samt paradigmatiske cases (Flyvbjerg, 1991: 475). Ingen af disse typer synes at matche den type case, som specialet ønskede indsigt i. Derfor benyttes 'best case', som begreb for, at der i specialet er udvalgt de bedste cases, til belysning af problemformuleringen.

medvirke til konkret kvalitetsudvikling af misbrugsbehandlingen i praksis. For at resultaternes overførbarehed kan vurderes, skal validiteten, pålideligheden samt verificerbarheden være sikret (Lincoln & Guba, 1985), hvorfor der vendes tilbage til dette sidst i specialet, hvor der gives anbefalinger.

Præsentation af cases

I det følgende afsnit begrundes valget af cases, for at kunne bruge dem i en videnskabelig udvikling, og som udgangspunkt for, at kunne se på mulighederne i udviklingen af misbrugsbehandlingen. De forskellige cases præsenteres, og der argumenteres for at de er komparative.

Valg af cases

Specialet tager udgangspunkt i en dansk case, fra et kommunalt misbrugscenter, hvor der i misbrugscenterets have er opsat et drivhus, som brugerne har adgang til. Valget af denne case tager udgangspunkt i det videnshul der er omkring hvilken virkning drivhuse og hortikulturel terapi kan have i misbrugsbehandlingen, og dermed på det sociale arbejde.

Dette udgangspunkt havde behov for komparative cases for at legitimeres, og for at kunne belyse problemformuleringen. Derudover var der brug for cases, hvor der målrettet arbejdes med hortikulturel terapi. I Danmark anvendes hortikulturel terapi i *Terapihaven Nacadia*, ved Københavns Universitet (ign.ku.dk, 1). Dette er et forskningsprojekt, og kan derfor ikke tage studerende ind, de skriver på deres hjemmeside; *'Det bliver desværre ikke muligt for studerende på noget tidspunkt, at tage kontakt til deltagerne i Terapihaven Nacadias forløb, da de i forvejen skal have en del kontakt med forskere tilknyttet projektet'* (ign.ku.dk, 2). Jeg tog derfor kontakt til The American Horticultural Therapy Association (ATHA) (atha.org) i USA. ATHA er en anerkendt amerikansk forening, der advokerer for praksis af hortikulturel terapi til offentligheden, sundhedsvæsenet samt det akademiske fællesskab. ATHA henviste mig til Rebecca Haller, MS i hortikulturel terapi fra Kansas State University. Haller er leder af The Horticultural Therapy Institute (htinstitute.org), der er en del af Colorado State University, Denver. Jeg fik af Haller to kontakter på hortikulturelle terapeuter, der begge arbejder specifikt med hortikulturel terapi og misbrugsbehandling i drivhuse. Den ene hortikulturelle terapeut arbejder på et misbrugscenter, den anden på et socialpsykiatrisk botilbud, der også behandler misbrug. Jeg tog kontakt til begge terapeuter pr. e-mail, hvori specialet, dets problemformulering, mit engelske curriculum vitae samt et ønske om at samarbejde var beskrevet. Begge terapeuter skrev tilbage med en invitation til, at

besøge deres projekter i USA. Dette muliggjorde dermed to komparative cases, der begge målrettet arbejder med hortikulturel terapi.

I samarbejde med Aalborg Universitets Internationale Kontor, der også økonomisk har støttet denne specialerejse, blev de gældende papirer for korterevarende studieophold i udlandet udfyldt og indsendt. Endvidere formulerede jeg fortrolighedserklæringer, blanketter og samtykkeerklæringer, så disse i ordlyden, var tilpasset den amerikanske kultur og formålet. Kulturen har jeg et solidt indblik i, da min familie er fra USA, og jeg har opholdt mig i landet i længerevarende perioder livet igennem. Der var løbende korrespondance, både på telefon og mail, med USA, for også her, at få alt det praktiske, personlige og etiske på plads inden afrejse. Alle aftaler bliver konfirmeret skriftligt, således, at der ikke er nogle misforståelser.

Ved afrejse havde jeg på forhånd lejet private værelser og bil, for at have en så planlagt og struktureret ramme som muligt, så tiden og energien kunne bruges på empiriindsamlingen. Jeg opholdt mig i USA fra 1. marts – 14. marts 2017.

Sporbarhed

Der blev før afgang til USA taget kontakt til The Horticultural Institute, Colorado State University, for at undersøge graden af sporbarhed. Instituttet kunne bekræfte, at der findes adskillige lignende behandlingsinstitutioner i USA, hvorfor de udvalgte cases ikke har en høj grad af sporbarhed. Ej heller i den danske case er sporbarheden høj, da der i enhver kommune i Danmark foretages misbrugsbehandling efter Sundhedsloven.

Casebeskrivelser

De tre cases vil her blive præsenteret, de er alle anonymiserede, referencer er dermed fjernet i deres fulde form, men ophavet til disse er naturligvis kendt. Endvidere har alle tre cases fået fiktive case navne.

Case 1: Drivhusprojektet, Danmark

Drivhusprojektet består af et drivhus på ca. 15 m², der er placeret i en have, i et kommunalt misbrugscenter. Centeret ligger i en mellemstor provinsby og tilbyder rådgivning, vejledning og dagbehandling til borgere fra 18 år og opefter, med en alkohol- og/eller stofafhængighed. Det særlige ved borgerne i misbrugsbehandlingen i denne kommune, er ifølge den seneste DanRIS 2015 – STOF rapport, at brugerne er mere belastede end standard populationen, og særligt forbruget af illegale stoffer er højt, sammenlignet med andre danske kommuner (Pedersen, Pedersen & Villumsen, 2016).

Den misbrugsbehandling der tilbydes i kommunen er kognitivt funderet. Misbrugscenteret har til huse på fem forskellige adresser i kommunen. På den ene adresse udføres den ædru og clean behandling og her er hjertet af behandlingen et socialt værested, udformet som en café, med tilhørende have, hvor uforpligtende socialt samvær i og uden for behandlingen, kan finde sted. Værestedet og haven er åben for alle. Det er i denne have Drivhusprojektet i 2014 bliver etableret af misbrugscenterets brugere. En bruger har i sommerperioden etableret to højbede i misbrugscenterets have:

'Så jeg spørger om man kan få en palleramme og noget jord, for jeg kunne godt tænke mig at lave en lille konkurrence, for at få noget mere fællesskab... så for at udbrede fællesskabet, så tænkte jeg,

at vi kunne konkurrere lidt mod hinanden, sådan lidt for sjov. Vi kunne dyrke nogle krydderier og sådan noget...så gik vi ellers i gang med at så, og konkurrere mod hinanden, hvilket i den periode udviklede netværket mellem behandlingsgruppen og forandringsgruppen meget, der var snak på kryds og tværs, der var drillerier og det hele. Ja, og så kom du og sagde: nu skal vi da have et drivhus! ' (Bo, interview)

Den danske drivhusproducent 'Pavillon Danmark'³ sponsorerede i efteråret 2014 et drivhus til brugerne. Hvilket blev til Drivhusprojektet. Drivhusprojektet er udelukkende brugerstyret. Der er ingen professionelle involveret. Den bruger der dannede ramme om projektet, står i dag, sammen med flere andre brugere, i spidsen for Drivhusprojektet: 'Jamen jeg var jo glad for tanken om et drivhus, fordi man kan skabe så mange ting i et drivhus og det kan give så meget tilbage, ikke bare frugt og udbytte, men det kan give rigtig mange gode ting sådan et drivhus' (Bo, interview). Der er dagligt brugere i drivhuset, også i weekenderne.

Case 2: Green House, USA

Green House er beliggende i en lille by i bjergene. De er et misbrugscenter der tilbyder kognitiv døgntilbeholdning af alkohol- og stofafhængighed for de der er 18 år og opefter. For at komme i

³ Der er, af ledelsen i Pavillon Danmark, givet tilsagn om at firmaet nævnes her.

behandling på Green House, er det et krav, at brugeren er ædru og clean og kan betale et engangsbeløb på cirka 2.600 kr. Dette beløb er til indkøb af basale nødvendigheder, såsom sengelinned, personlig pleje m.m. Green House er en non-profit organisation, der tilbyder behandling uden egenbetaling, ved hjælp af et program, der ikke accepterer eller modtager midler fra fonde eller lignende. De modtager dog donationer i form af beklædning, madvarer og lignende. Green House er selvopretholdende, da brugerne på stedet, ved siden af behandlingen arbejder, og lønnen derfra går til misbrugscenterets opretholdelse. Hvilket i praksis betyder, at lønningerne betaler behandlingen samt alle omkostninger i forbindelse dermed, kost, logi, personlige fornødenheder, fornøjelser mv. Green House har samarbejdsaftaler med lokale restauranter, hoteller og resorts. Det er her brugerne arbejder. Tidsrammen for et behandlingsforløb er to år og kvinder og mænd bor hver for sig.

I 2011 igangsatte Green House et hortikulturelt terapeutisk program, som supplerende terapi til den eksisterende kognitive terapi, der dominerer behandlingen. Brugere hjalp med at opsætte tre drivhuse. Det ene drivhus er deres hovedhus og primære indtægtskilde, det er et ca 1300 m² stort 'hydroponisk' drivhus. Hydroponik er en metode til dyrkning af planter uden jord, men med organiske mineralske næringsopløsninger, såsom fiskeaffald, i et vandopløsningsmiddel. Planterne sås i rockwool, senere udplantes de i bakker, hvori det næringsholdige vand kontinuerligt løber og tillader rødder og planter at gro. Herudover har Green House to mindre drivhuse. Under supervision af en hortikulturel terapeut, lærer brugerne at dyrke grøntsager og planter hydroponisk, i væksthuse og på friland. Afgrøderne høstes med hånden og klargøres til salg, ved de lokale restauranter, hoteller, og resorts, som brugerne også arbejder for. De har også salg til lokale økologiske supermarkeder. Alt indtjening på salg af grøntsager går også ubeskåret til selvopretholdelsen af Green House. Drivhusenes kerneopgave i behandlingen er ikke at tjene penge. Dette er sekundært. Det primære er, at højne brugernes individuelle mentale, emotionelle, psykiske, og intellektuelle velbefindende og klargøre dem til et liv uden for Green House.

Case 3: Peach Garden, USA

Peach Garden er beliggende i en storby og er et socialpsykiatrisk botilbud, der også behandler alkohol- og stofafhængighed. På Peach Garden er aldersgruppen fra 18 år og opefter. For at komme i behandling på Peach Garden er det et krav at man er ædru og clean. 46% af alle brugere der er indskrevet på Peach Garden har, ifølge behandlingsinstitutionens tal, et misbrug af alkohol og/eller stoffer.

Der er en egenbetaling på ca. 200.000 kr. om måneden pr. person i døgnbehandling. Ønskes der adgang til læge og psykiater, er der en månedlig personlig tillægsydelse på ca. 60.000 kr. Behandlingen finansieres delvist via individets eller familiens forsikringer og delvist ved egenbetaling. Et ophold varer i gennemsnit 4 - 6 måneder.

Peach Garden har en grundlæggende kognitiv tilgang til behandlingen. Derudover tilbyder de også supplerende terapiformer bestående af hortikulturel terapi, kunst terapi og musik terapi. Brugerne deltager flere gange ugentligt i gruppebaseret undervisning i hortikulturel terapi, hvor de arbejder med en professionel hortikulturel terapeut i et ca. 100 m² stort drivhus. Udover at give liv til planter og grøntsager, anvender brugerne i hortikulturel terapi undervisningen, naturlige materialer til at bygge små zen haver, dekorere lerpotter og andre projekter. Projekter og planter doneres til velgørende formål. Denne proces har et stort fokus i den hortikulturelle terapi på Peach Garden.

Refleksion omkring Peach Garden

Peach Garden arbejder med dobbelt diagnosticerede brugere, altså mennesker der både har en sindslidelse og et misbrug. Som oftest hænger misbrug og psykiatri tæt sammen. I 2010 havde 50 procent, af de patienter, der modtog afrysningsbehandling også en psykiatrisk diagnose udover afhængigheden (Lindhart & Nyboe, 2013: 7). Der tages i nærværende speciale udgangspunkt i holdningen, at *'Psykisk sygdom og misbrug, er to lidelser men ét menneske'* (Guldager, seminar, 2016). Dermed er der her ikke et ønske om, at gå dybere ind dette emne. Der arbejdes også ud fra det synspunkt, at det ofte er et spørgsmål om 'hønen eller ægget' i diskussionen om, hvad der kom først, misbruget eller sindslidelsen. Dermed er brugerne på Peach Garden i dette speciale fuldt ud sammenlignelige med brugerne i Drivhusprojektet og Green House, da det må antages, at der i alle tre cases, er brugere med en afhængighed samt en psykiatrisk diagnose.

Forskelle og ligheder i de tre cases

	<i>Drivhusprojektet</i>	<i>Green House</i>	<i>Peach Garden</i>
<i>Aldersgruppe</i>	18 år og opefter	18 år og opefter	18 år og opefter
<i>Behandling af</i>	Stof- og alkoholafhængighed	Stof- og alkoholafhængighed	Stof- og alkoholafhængighed
<i>Primær behandlingsform</i>	Kognitiv terapi	Kognitiv terapi	Kognitiv terapi
<i>Drivhusets beliggenhed</i>	I forlængelse af behandlingen	I forlængelse af behandlingen	I forlængelse af behandlingen
<i>Tilbuddets beliggenhed</i>	Provinsby	Provinsby	Storby
<i>Dag-/døgnbehandling</i>	Dagbehandling	Døgnbehandling	Døgnbehandling/ Dagbehandling
<i>Hortikulturel terapi</i>	Nej	Ja	Ja
<i>Brugen af drivhuset</i>	Fritidsaktivitet	Behandling	Behandling
<i>Månedlig egenbetaling</i>	Ingen	Egen arbejdskraft	Ca. 200.000 – 260.000 kr.
<i>Drivhusets størrelse</i>	Ca. 15 m ²	Ca. 1300 m ²	Ca. 100 m ²

Fig. 1

Figur et opstiller de forskelle og ligheder, der efter case gennemgangen er at finde, i de tre cases. Lighederne er skrevet med grønt, forskellene med rødt. De tre væsentligste ligheder/forskelle, er fuldt markeret med rødt og grønt. Det er disse tre parametre, der gør de tre cases særligt interessante i forhold til hinanden og gode komparative cases. De tre cases har den kognitive terapi og brugen af drivhuse til fælles, og forskellen ligger i inddragelsen af den hortikulturelle terapi.

Den kulturelle forskel: Danmark vs. USA

Denne korte beskrivelse skal bruges til et kort, bredt overblik over Danmark og USA's socialpolitik, da velfærdsstatsmodellerne ikke er det fremtrædende eller bærende i dette speciale, men dog væsentlige, for at forstå de forskellige kulturelle rammer for og indgangsvinkler til det sociale arbejde i henholdsvis Danmark og USA. Dette kan mod argumenteres da: *'...det er ikke tilstrækkeligt at vide, hvad karakteristiske velfærdsstater tilfældigvis har til fælles...af filosofiske grunde er det nødvendigt at udlede en idealtypisk udgave af fænomenet ud fra den sociale praksis.'* (Goodin, 1982: 150), men modellerne har alligevel sin berettigelse i forhold til, at forenkle og trække de generelle træk frem i velfærdsstatsmodellerne, i henholdsvis Danmark og USA. Samt for at begribe, hvorfor kulturen er forskellig for henholdsvis Drivhusprojektet, Green House samt Peach Garden. Endvidere kan denne skildring også forklare, hvad der er medvirkende til brugernes sammensætning, i de pågældende cases.

Væsentligt er det dog her at pointere, at psykologisk set er der ikke den store forskel og eftersom omdrejningspunktet i dette speciale er misbrugsbehandling, kan der argumenteres for, at et omrids af den kulturelle forskel ikke er nødvendig, men i og med dette speciale skal ses i konteksten af det sociale arbejde, findes en kort redegørelse nødvendig.

Der tages her udgangspunkt i den danske sociolog og politolog Gösta Esping-Andersens navngivning af de forskellige velfærdsstatsmodeller. Den socialdemokratiske model, den konservative model samt den liberale model (Van Kersbergen & Manow, 2014: 28). Esping-Andersen placerer Danmark i den såkaldte socialdemokratiske model. Velfærdsideologien i denne model er baseret på, blandt andet universalisme og lighed, som er nogle væsentlige træk i denne model. Dette betyder at alle borgere i Danmark, har samme rettigheder, uafhængigt af hvor mange år de har arbejdet, eller om de har indbetalt til en forsikringsordning. Størstedelen af de sociale ydelser er endvidere knyttet op på individet og ikke på familien. I denne model, er velfærd et

offentligt anliggende, således at det er staten og kommunens ansvar, at finansiere velfærden via skatterne, og det er endvidere kommunernes ansvar, at sørge for leveringen af serviceydelserne. Disse serviceydelser er af høj kvalitet. Danmark har dermed en stor offentlige sektor, og de frivillige organisationer fylder ikke så meget i velfærdsbilledet i Danmark (Roostgaard, 2013: 26). I den socialdemokratiske velfærdsstat tager borgerne gerne imod de sociale ydelser der tildeles, da det i Danmark anses som værende ganske normalt at bruge disse ydelser, der er ingen skam eller stigma forbundet hermed (Roostgaard, 2013: 26).

I USA er forholdet derimod et andet. Esping-Andersen placerer USA i den liberale model, hvor det kan være forbundet med stigmatisering, at tage imod sociale ydelser. Her understøttes det private initiativ blandt andet ved, at opfordre til at borgerne i USA selv forsikrer sig gennem private forsikringsordninger. Minimalisme, men også universalisme, er nogle af de gennemgående træk i det amerikanske samfund. Den offentlige velfærd er tiltænkt de få, og dem uden de store økonomiske midler. De offentlige midler der tilbydes er begrænsede og små, og det kan, som beskrevet anses som en skam, at tage imod disse (Roostgaard, 2013: 27).

Bias

Som undersøger kan man til tider interessere sig for det sociale system man allerede er i (Fossåsskaret, 1997:201). Dette er i specialet ingen undtagelse, da den danske case i rapporten er fra eget felt. Der må derfor reflekteres over de etiske udfordringer der er ved at distancere sig fra det nære (Fossåsskaret, 1997; 192). For forholdet mellem undersøger og bruger er kendetegnet ved både nærhed og distance. Her kan der være stor fare for, at nærheden til de brugere i den danske case er for 'indfødte'. Der må derfor være opmærksomhed på at trække sig tilbage og fortolke feltet udefra (Launsø & Rieper, 2005: 29). Dette afsnit omkring bias, er udelukkende baseret på mit forhold til den danske case, Drivhusprojektet.

Jeg har de sidste 6 år arbejdet på det pågældende misbrugscenter, hvor Drivhusprojektet er etableret. Jeg har en begrænset rolle i Drivhusprojektet i dag, men ideen til, at få et drivhus fik jeg sammen med en bruger. Jeg får af Pavillon Danmark doneret et drivhus, og etablerer det første møde mellem firmaet og brugerne. Herefter slipper jeg projektet, og brugerne tager over. Drivhuset bliver rejst, og brugerne arrangerer egenhændigt en indflytterfest og Drivhusprojektet er født. Projektet har de sidste 3 år været drevet af brugere. Jeg har fortsat ikke noget med Drivhusprojektet

at gøre, men befinder mig ofte i haven, hvor drivhuset står og har kendskab til mange af Drivhusprojektets brugere.

At vælge at skrive speciale i eget felt, er givetvis ikke let, da der skal tages højde for mange etiske faktorer, og faldgruber blandt andet det indgående kendskab til stedet samt dets brugere. Synet på Drivhusprojektet er farvet. Der vil derfor på mange måder være blinde vinkler, i kraft af nærheden til projektet og brugerne. Så er det overhovedet muligt, at være etisk reflekterende og handle korrekt med mennesker, som der er en nærhed til? Det vil jeg mene. Opmærksomheden har under hele forløbet været skærpet i forhold til dette. Vejledningerne under tilblivelsen af dette speciale har været benyttet til, at holde fokus på balancen mellem nærhed og distance. *'Spørg altid; Hvad er det jeg vil? Hvorfor er det jeg gør som jeg gør? Hvordan gør jeg det?'* (Bryderup, seminar, 2017). Disse spørgsmål har været en støtte i forhold til, at bevare distancen. Sidst men ikke mindst har studierejsen til USA og fordybelsen i disse to øvrige cases medvirket til, at trække nærheden ud af Drivhusprojektet, og forøget distancen væsentligt.

Der er også positive træk ved at vælge en case fra eget felt. Særligt indlysende er tre fordele. For det første har jeg en solid vidensbank på området. For det andet er der god adgang til feltet, og der er på forhånd etableret relationer til både brugere og professionelle. For det tredje er der her en enestående mulighed for, reelt set, at udvikle det sociale arbejde i praksis, da jeg arbejder i en innovativ kommune, der sætter værdiskabelse for borgeren i centrum, og hvor der ikke er langt fra tanke til handling.

I de følgende afsnit og som afslutning på metodedelen, bevæger vi os væk fra selve casene, og ind i begrundelser og overvejelser for arbejdsmetoderne i specialet.

Etik

Emanuel Lévinas

Dette speciale stræber efter den franske filosof Emanuel Lévinas' (1906-1995) fænomenologiske etik. De etiske overvejelser er blevet gjort både før, under og efter gennemførelsen af arbejdet med informanter. Lévinas beskriver, hvordan mennesket ikke kan sættes på formel, dette da mennesket er unikt. Han beskriver hvordan vi må interessere os for det enkelte menneskes historie, og han beskriver vigtigheden i: *'At kunne se den andens blik'* (Lévinas, 2002: 145), da blikke forpligter til et ansvar. Dette forudsætter, at jeg har evnen til, at reflektere over hvilke værdier og vurderinger mine tanker, ord og handlinger har. Samt at jeg har evnen til, at anvende dette etiske princip, som Lévinas her præsenterer, i situationer, der ikke altid kan forudses, i og med arbejdet er udført blandt mennesker. For at styrke min evne til at kunne praktisere dette, har det været væsentligt for mig, at sætte mig ind i de normer og værdier, som hvert af de tre besøgte cases har som deres vejledende retningslinjer. Det er her væsentligt, at være opmærksom på, at retningslinjer også kan være uskrevne og indbefattet i en organisationskultur, og dermed ikke så lette at spore, men blot en opmærksomhed på dette, er en støtte til den etiske refleksionsevne. Lévinas siger endvidere, at vi har pligt til at møde den fremmede 'ansigt-til-ansigt' og fralægge os vores kategorier, diagnoser, metoder og teorier. Vi må så at sige, kunne sætte os i en andens sted, og anstrenge os til det yderste for, at forstå det andet menneske og kunne handle empatisk. Mit største opmærksomhedspunkt i mødet med brugerne har været, at de undgår, at blive udnyttet, skadet eller såret. Jeg har lavet en hjælpesætning, der konsekvent har været i mine tanker, i mødet med informanter: *'Lige nu ønsker jeg, at forstå denne brugers livsverden, og kun den'*. Dette for i mødet med brugerne, at kunne være opmærksom på netop deres sikkerhed, velbefindende og rettigheder. Lévinas ønsker at humanismen er til stede i det etiske, og at vi bygger det sociale arbejde på empati, dialog, fælles forståelse eller fortrolighedskundskab, med et anerkendende udgangspunkt i klientens perspektiv (Lévinas, 2002: 86-157). Den viden og de standpunkter som Lévinas har givet mig medfører, at jeg kan anvende principperne til, at afgøre hvilke handlinger, der i en given situation er nødvendig, for at leve op til princippet om, at kunne se med den andens blik.

Informeret samtykke

Informeret samtykke er i dette speciale en proces, der blev indledt ved den første kontakt med informanter og fortsætter indtil specialets afslutning. Der argumenteres i det følgende for, hvorledes den informerede samtykke er udført i de tre cases.

Etisk udvalg i USA

I USA skal universiteterne forelægge forskningsprojekter, der omfatter mennesker, for et etikudvalg (Institutional Reviews Board, IRB). Projekterne bedømmes af et universitet i overensstemmelse med etiske retningslinjer, for forskning med mennesker som forsøgspersoner. Disse retningslinjer blev oprindeligt udviklet med henblik på eksperimentel biomedicinsk forskning, hvor man havde afsløret grove tilfælde af uetisk adfærd (Kvale & Brinkmann, 2009: 82).

Dette speciale er principielt ingen undtagelse, da en stor del af specialet er udført i USA. Jeg har derfor rådført mig lederne fra Green House og Peach Garden, i forhold til, at spørgsmålet om, at få mit speciale bedømt og godkendt. De fandt det overflødigt, da de sidestillede mig med studerende, er på besøg en enkelt dag, i forbindelse med deres studier. De vurderede, at førend IRB skal inddrages, skulle opholdet være af længere varighed, og udføres med tilknytning til et amerikansk universitet. Med i deres betragtning var det også, at jeg kom fra et europæisk universitet og kunne bekræfte/forevise, at jeg levede op til Aalborg Universitets standarder. Jeg handler ud fra denne anvisning, specialet har derfor ikke været til bedømmelse hos IRB.

Fortrolighedserklæring

Der er indgået fortrolighedserklæringer med henholdsvis Drivhusprojektet, hos Green House samt på Peach Garden. Fortrolighedserklæring blev udført efter Aalborg Universitets blanket *'Fortrolighedserklæring. Samarbejdsaftale om studenterprojekt'* (socialkandidat.samf.aau.dk). Den indeholder blandt andet; baggrund, formål, anvendelse af viden, fortrolighed og publicering af nærværende speciale. Denne er underskrevet af ledelsen i de pågældende tre cases.

Informeret samtykke i praksis

Der er lavet informeret samtykke med samtlige informanter i USA såvel som i Danmark, med det formål, at beskytte deres ret til at bestemme, om og hvordan de ønskede at deltage i specialet. Det var ønsket, at beskytte brugernes frihed og selvbestemmelse. Det handler om, at få vished for, at

brugerne vitterligt ønsker at deltage, ved at give dem tid og mulighed til, at fundere over, om deres deltagelse i specialet er forenelig med egne værdier og interesser (Henricson, 2015:85). Maria Henricson (2015) skriver om informeret samtykke i praksis og beskriver, at informeret samtykke kræver tre ting. *For det første* vigtigheden af, at informanterne får information om projektet, og at informanterne har evnerne til at forstå denne informationen (Henricson, 2015: 87). Præsentationen af projektet har været konsekvent i alle tre cases, og er blevet præsenteret ved første møde med samtlige informanter. Denne tilgang er valgt, da det er min erfaring, at jeg har et socialt og udadvendt personlighedstræk, som vanskeliggør at være observerende udelukkende i baggrunden. Denne egenskab er udnyttet til, at udlede en særlig god viden, på en videnskabelig måde, ved at berette åbent og ærligt om projektets formål fra start. Herved fik brugerne en relation til mig, hvilket anses som værende gavnligt, for såvel interviews som deltagerobservationen. Informationerne til brugerne har måtte balancere på, ikke at informere for meget og for udførligt, men ej heller, at udelade aspekter af designet, som har betydning for brugernes deltagelse (Kvale & Brinkmann, 2009: 90) *For det andet* påpeger Henricson vigtigheden i, at brugerne selvstændigt kan træffe en beslutning, om frivillig deltagelse og *for det tredje* må de undersøgte ikke føle sig tvunget til deltagelse. (Henricson, 2015: 87). Særligt i Drivhusprojektet, har opmærksomheden været skærpet i forhold til den frivillige deltagelse, da brugerne er kendt og faren for, at føle sig tvunget til deltagelse var tilstede. For på bedst mulig vis, at sikre, at alle brugere deltog frivilligt, blev denne problemstilling italesat under introduktionen til specialet. Der blev lagt stor vægt på retten til at sige nej, og retten til at vælge fra. Endvidere er de ædru og clean misbrugere valgt som informanter, for at sikre at beslutningen om frivillig deltagelse, er taget på et selvstændigt grundlag, i ædru og clean tilstand, se afsnittet '*Udvælgelse af informanter og etiske refleksioner herom*' for uddybelse af dette.

Samtykkeerklæring

Til selve interviewene blev der gennemgået og underskrevet, en på forhånd udskrevet samtykkeerklæring, udformet identisk på dansk såvel som engelsk. I deltagerobservationerne er det informerede samtykke givet mundtligt, til brugerne. Udfordringen i en deltagerobservation er, den spæde forudgående viden om, hvordan observationerne vil forme sig (Kvale & Brinkmann, 2009: 91). Det har derfor været nødvendigt, at indgå et mundtligt samtykke med brugerne på det foreliggende grundlag, og der hvor observationerne har formet sig anderledes end først antaget, er et nyt mundtligt samtykke indgået med brugerne. Ved de observationer, som tydeligt havde en særlig karakter og umiddelbart var nærliggende, at benytte i specialet, blev der indgået et ekstra mundtligt

samtykke, om at bruge disse observationer i specialet. Dette for at sikre, at de anvendte interviews samt feltnoter havde den nødvendige samtykke, for at kunne anvende dem i dette speciale.

Oplevelsen er, at ved at være ydmyg og omhyggelig med det informerede samtykke, går samarbejdet let, da alle informanter oplever, at deltage frivilligt og selv at være i kontrol.

Fortrolighed

Fortrolighed i dette speciale indebærer, at private data, der identificerer brugerne, ikke afsløres. Det har været væsentligt, at drage omsorg for, at beskytte deres privatliv. Der står i samtykkeerklæringen skrevet; *'Interviewet er anonymt, hvilket betyder, at jeg ikke nævnes ved navn og dermed ikke kan genkendes i interviewet eller i selve specialet'*. Forud for denne formulering er der foretaget en refleksion om, at nogle brugere, eventuelt gerne vil krediteres med navns nævnelse, som i et journalistisk interview (Kvale & Brinkmann, 2009: 92). Der er her valgt, at anonymisere, da interviewene og feltnoterne behandler emner, hvor det er vigtigt, at beskytte brugerne og de i interviewet omtalte personer samt institutioners fortrolighed (Kvale & Brinkmann, 2009: 209). Der skal tages højde for, at brugerne lige nu er et sted i deres liv, hvor de er i et behandlingsmiljø, og gerne stiller op til et projekt som dette, med personlige beretninger og refleksioner. Dette kan ændre sig, når dette menneske eksempelvis kommer tilbage på arbejdsmarkedet, hvor en personlig deltagelse i et offentligt speciale, vedrørende misbrugsbehandling, kan være uønsket.

Feltrolle

Feltroller skal her ses som relationen mellem mig, felt og de spørgsmål, der naturligt følger med blandt andet spørgsmålene; *'Hvordan påvirker forskeren gennem sin deltagelse kvaliteten af sine data?'* og *'Hvordan påvirker relationerne til feltet forskerens evne til, at se klart og distancere sig analytisk fra feltet?'* (Kristiansen & Krogstrup, 2015: 88). Disse spørgsmål behandler Kristiansen & Krogstrup i relation til Raymond Golds (1970) fire forskellige former for observationsstudier. Gold skelner imellem; den totale deltager, deltageren som observatør, observatøren som deltager samt den totale observatør (Kristiansen & Krogstrup, 2015: 88-90). Hvilke feltroller man tilskriver sig, ser Kristiansen og Krogstrup, som et spørgsmål om faser i dataindsamlingsprocessen. De anskuer rolletyperne, som et udtryk for forskellige faser i selve dataindsamlingsforløbet. Således forstået, at

bestemte faser i feltarbejdet involverer bestemte typer af forskerroller. I de tre cases har dette også være tilfældet, da det at skulle henholde sig til en forskerrolle, var svært at forestille sig. Det var nødvendigt, at benytte sig af flere roller undervejs, for at kunne optrappe eller nedtone deltagelsen, med det formål at forbedre adgangen til relevant data, samt det at mestre forholdet mellem nærhed og distance til informanterne.

Kvalitativt semistrukturerede interview

	<i>Interviewede brugere</i>	<i>Interviewede professionelle</i>
<i>Case 1 - Drivhusprojektet</i>	3	1
<i>Case 2 – Green House</i>	4	1
<i>Case 3 - Peach Garden</i>	2	1

Fig. 2

Det kvalitative interview er valgt, da der i en interviewsamtale kan stilles spørgsmål om og lytte til, hvad brugerne selv siger om deres livsverden, hvilket er den viden specialet eftersøger. Figur to viser antallet af udførte interviews. Det er som det fremgår af figuren brugerne der er i fokus, men også tre professionelle er interviewet. Se nedenstående afsnit *'Udvælgelse af informanter'* for uddybelse heraf. Der kan via det kvalitative interview lyttes til brugernes begejstring, bekymringer og håb. Deres synspunkter og meninger høres, som de selv udtrykker dem. Specialet deler Kvale & Brinkmanns synspunkt, der går på, at:

'Interviewprocessen betragtes som et håndværk, der kræver et repertoire af specialiserede færdigheder og udøvelse af et personligt skøn. Intervieweren er i besiddelse af en 'værktøjskasse' med specielle teknikker og tommelfingerregler for anvendelse af dem og har kendskab til interviewemnet' (Kvale & Brinkmann, 2009: 104).

Kendskabet til interviewemnet, har jeg som bekendt opbygget gennem ti år, i henholdsvis psykiatrien og på misbrugsområdet, hvor relation, interaktion og aktiv lytning har været i højsædet. Denne erfaring gør, at der hele tiden har været en situeret bedømmelse af, hvilken viden og hvilke teknikker der skulle tages i anvendelse i det pågældende interview. Bias ses her, som en fordel, hvilket underbygges af følgende citat: *'The active interview casts interview 'bias' in a new light. All*

participants in an interview are implicated in making meaning. They are involved in meaning construction, not contamination' (Holstein & Gubrim, 2004: 157).

Interviewene er alle blevet udført på tomandshånd i et uforstyrret lokale, men i vante omgivelser. Der er udarbejdet to interviewguides, på henholdsvis dansk og engelsk, en til brugerne og en til de professionelle. Guiden er udformet efter specialets problemformulering og arbejdsspørgsmål. Den indeholder to spalter, en med en oversigt over emner der skal dækkes, en med forslag til spørgsmål (Kvale & Brinkmann, 2009: 153). Skøn og etik har været brugt til, at afgøre hvor tæt det var nødvendigt, at holde sig til de foreslåede spørgsmål i det enkelte interview. Interviewet blev introduceret med en kort *briefing* (Kvale & Brinkmann, 2009: 149), hvori jeg præsenterede mig selv og min rolle. Herefter fortalte jeg hvad formålet med interviewet var, samt det at interviewet blev optaget, for senere at blive transskriberet. Efter selve interviewet blev der fulgt op med en *debriefing* (Kvale & Brinkmann, 2009: 149), hvor interviewet blev afsluttet med spørgsmålet, om der var noget brugeren fandt væsentligt, at give mig med på vejen. Afslutningsvis blev interviewet afrundet med en opsummering af de highlights der havde været i interviewet, og sluttede med at takke for deltagelse.

Udvælgelse af informanter og etiske refleksioner herom

Brugerne er i dette speciale grundstenen for, at skabe viden, derfor er det værdifuldt, at deres stemme bliver hørt. Der er også interviewet tre professionelle, da de kan understøtte brugernes udsagn, men de fremgår relativt lidt i specialet, da det er brugerne der er i centrum.

Ædru og clean informanter

Af etiske grunde er det i nærværende speciale valgt at informanterne alle er ædru og clean. Det var ønskværdigt at informanterne kunne være tilstede, og dermed være bevidst om hvad de sagde, hvilket ikke kan forventes i påvirket tilstand. Ydermere er det væsentligt at påpege, at der hos Green House og Peach Garden kun er ædru og clean brugere i behandling. Hvilket i specialet også er et argument for, at have fokus på de ædru og clean brugere i Drivhusprojektet.

Der er fordele og ulemper ved at træffe en sådan beslutning. Ulempen er, at den aktive alkohol- og stofafhængige misbrugers stemme ikke direkte bliver hørt, men de ædru og clean misbrugere kan også tale på de aktive misbrugeres vegne, da de selv har æret der. Fordelene er, at de ædru og clean

misbrugerens refleksionsniveau er højt, da deres sind ikke er sløvet af alkohol og/eller stoffer. Endvidere kan bekymringen for, om brugernes udtalelser også er gældende i morgen slippes. Slutteligt er der den klare fordel, at de interviewede allerede har været eller er i behandling, hvilket giver en ekstra god refleksionsevne i interviewene, samt evnen til at sortere og reflektere. Derfor er det den rigtige beslutning, at udvælge de ædru og clean misbrugere.

Transskribering

Alle interview er foretaget med lydoptagelse, og er efterfølgende transskriberet fuldt ud. Steinar Kvale beskriver to metoder til transskribering af interviews: én metode hvorved indholdet i interviewet transskriberes ordret, og skrives som talesprog, med tøyen, ufærdige sætninger, tænkepauser med videre, og en anden metode, hvorved indholdet i højere grad skrives med skriftsprog, med mere sammenhængende og læservenlig tekst (Kvale, 1997: 129).

For at undgå etiske krænkelser hos informanterne, måtte der foretages en etisk refleksion over forskellen mellem tale- og skriftsprog. Vælger man at transskribere talesprog, kommer der flere nuancer med i sproget, og forståelsen af det sagte, kan måske højnes en smule. Problemet er her, at en bruger ved gennemlæsning af materialet kan føle sig fordummet, da taleskrift ikke ser kønt ud og ej heller er særligt læsevenligt (Kvale & Brinkmann, 2009: 92). Vælger man derimod skriftsproget, mister man de små nuancer i sproget, men undlader omvendt skældsord og pauseord, såsom 'øh' og væsentligst er det, at sproget bliver mere flydende og læsevenligt. En bruger vil dermed ikke opfatte sig selv, som mindre kløgtig ved gennemlæsning. Der er her valgt at transskribere i skriftsprog, dette for ikke at støde de interviewedes værdighed, da de efterfølgende blev tilbudt, at læse deres transskriptioner af deres interview igennem (Kvale & Brinkmann, 2009: 92).

Alle informanter er tilbudt at kunne gennemlæse transskriptionen af deres eget interview, for at vurdere, kontrollere og validere, om det dokumenterede, stemmer overens med deres erfaringer. Ifølge Lincoln & Guba (1985) kalder denne metode 'member checking' og er en vigtig fremgangsmåde, da den er: *'the most critical technique for establishing credibility'* (Lincoln & Guba, 1985:314). Kun én informant ønskede dette. De øvrige elleve informanter ønskede ikke at gennemlæse egne svar. Dette kan have sammenhæng med, at alle de interviewede befinder sig i behandlingsfeltet hvor mange, langt dybere, tanker og følelser deles på daglig basis.

Deltagerobservation

Som deltagende observatør er der to formål, de formuleres af Spradley (1980) således: '1) at deltage i de aktiviteter, som er relevante for situationen og 2) at observere aktiviteterne, personerne samt de fysiske omgivelser og aspekter'. Det kan ofte være en fordel at kombinere observationsstudier og kvalitative interview (Kristiansen & Krogstrup, 2015: 150), da disse to metoder supplerer hinanden godt, da det ikke altid er åbenlyst, hvad der foregår blandt mennesker i bestemte situationer. Ifølge Whyte (1984) er observationer alene ikke altid tilstrækkelige redskaber til, at forstå andre personers handlinger, men omvendt giver interviewet heller ikke altid en dækkende forklaring. Derfor er de to metoder kombineret. Figur tre viser længden af deltagerobservationen der er foretaget i henholdsvis Drivhusprojektet, Green House samt Peach Garden.

	<i>Længde på deltagerobservation</i>
<i>Case 1 - Drivhusprojektet</i>	3 uger
<i>Case 2 – Green House</i>	1 uge
<i>Case 3 – Peach Garden</i>	1 uge

Fig. 3

Struktureret eller ustruktureret observation og med eller uden deltagelse

Man kan overordnet tale om to typer af observationsstudier; struktureret og ustruktureret. Det strukturerede observationsstudie kan kategoriseres, som laboratorieforsøg og det ustrukturerede observationsstudie, som observation i naturlige omgivelser. I laboratorieforsøg er kunstigt skabte rumlige omgivelser, hvor uforudsete hændelser søges minimeret. I observation i naturlige omgivelser er der tale om en kontekst som er eksisterende, inden observatøren trådte ind i den. Undersøgeren forefinder sig i feltet på feltets præmisser, og er dermed indstillet på ikke kontrollable hændelser (Kristiansen & Krogstrup, 2015: 46).

Man kan endvidere tale om observation med og uden deltagelse. I observation uden deltagelse anskues de observerede aktører som objekter, der må udforskes udefra. Dette vil sige, at undersøgeren ikke direkte er personligt involveret i de hændelser han eller hun observerer, og ikke foregiver at være medlem af den kontekst, der observeres (Bailey, 1994; Fisher 1995) Undersøgeren påtager sig altså rollen som publikum (Andersen, 1994). I observation med deltagelse anskues aktørerne i feltet som subjekter, og sociale fænomener forstås her indefra, hvilket vil sige, at forskeren indgår i en interaktion, med det felt der studeres. Han eller hun spiller således en aktiv rolle, som deltager i det miljø der observeres (Fisher 1995).

I dette speciale anlægges en ustruktureret tilgang til observationsstudierne, da specialet tilsigter at observere ædru og clean misbrugere i deres naturlige kontekst, i og omkring drivhusene. Observationen er med deltagelse, da det er ønsket, at forstå informanternes livsverden indefra.

Endvidere er der redegjort for, at det var nødvendigt at benytte flere roller undervejs i de forskellige cases, for at kunne optrappe eller nedtone deltagelsen, med det formål at forbedre adgangen til relevant data, samt det at mestre forholdet mellem nærhed og distance til informanterne.

Nærhed og/eller distance

At mestre forholdet mellem nærhed og distance kan til tider være kompliceret, da man må forholde sig til feltet som henholdsvis ven og fremmed (Kristiansen & Krogstrup, 2015: 110). Kommer man ikke tæt nok på, vil man ikke kunne forstå brugernes verden og kommer man for tæt på bliver det observerede en selvfølgelighed (Kristiansen & Krogstrup, 2015: 110). I Drivhusprojektet bliver denne balancegang nærværende, da jeg på forhånd har et kendskab til brugerne, og de til mig. Der er ingen personlige relationer, men udelukkende faglige relationer i Drivhusprojektet, men også disse udfordrer balancen mellem nærhed og distance. Det har derfor været væsentligt, at opretholde denne balance mellem nærhed og distance. Man er i fare for, at miste sin akademiske distance til fordel for en personlig interesse i feltet og de udforskende analyser kan blive begrænset, under hensyntagen til brugere i feltet (Kristiansen & Krogstrup, 2015:110). Nærheden i Drivhusprojektet er derfor et vilkår, men distancen skal aktivt skabes. Ved at undgå eftermiddagstimerne i Drivhusprojektet kunne jeg observere på en forholdsvis ukendt gruppe af brugere, da de brugere jeg har kendskab til primært kommer i Drivhusprojektet i dette tidsrum.

Gatekeepers rolle i observationerne

Der blev hurtigt skabt venskabelig, men professionelle forbindelser (Kristiansen & Krogstrup, 2015: 132) til de to gatekeepere hos Green House og på Peach Garden. Der blev gjort brug af de sociale ressourcer og kompetencer, som vi alle gør brug af i det almindelige sociale hverdagsliv (Kristiansen & Krogstrup, 2015: 127), min fordel var her, mit indgående kendskab til USA, hvilket gør, at jeg anser USA som mit andet hjem. Jeg kender derfor kulturen, sproget og har et indgående kendskab til deres mind-set og uskrevne regler. Det at have en ydmyg tilgang, kendskab til landet, samt ti års erfaring, med socialt arbejde på psykiatri- og misbrugsområdet, var alt sammen medvirkende til, at lave en kompetent, solid og bæredygtig kontakt til USA relativt hurtigt.

Gatekeeperne på henholdsvis Green House og Peach Garden forsøgte begge, at give et så neutralt observations grundlag som muligt. Begge steder skete der dog det, som det må formodes, at der ofte sker i deltagerobservationer. At gatekeeperne i mindre, og ubevidst, grad kom til, at kontrollere dataindsamlingen, ved at lede opmærksomheden i andre og/eller bestemte retninger (Kristiansen & Krogstrup, 2015: 134). Jeg bliver en dag adspurgt, om jeg vil undervise en kognitiv behandlingsgruppe. Tilbuddet blev formodentligt givet, da gatekeeperen har kendskab til mine faglige kompetencer, som hun fandt interessante, at sætte i spil i deres misbrugsbehandling. Herved ledte gatekeeperen ubevidst opmærksomheden væk fra specialets hovedfokus. Jeg takkede derfor nej, da jeg ikke ønskede, at lade mig 'forføre' af andre spændende opgaver.

Feltnoter

Den væsentligste datakilde som observatør, er feltnotater. Alle observationer er nedskrevet i tre notesbøger, en til hver case. Her er observationer og erfaringer nedfældet i detaljen, således at jeg kunne genkalde situationen i erindringen, selv længe efter de fandt sted. Feltnoterne skrevet i eget selskab, da det ikke var ønskeligt, at informanterne skulle føle sig overvåget og dermed ændre karakter. Der blev i løbet af dagen skrevet stikord, hvilket blev sammenfattet om eftermiddagen/aftenen i mere sammenhængende og fyldestgørende, og detaljerede feltnoter. Feltnoterne udgør sammen med interviewene selve grundstammen i analysen i specialet (Kristiansen & Krogstrup, 2015: 150 – 151)

Det er valgt at lade feltnotater fremgå af grå bokse i specialet. Boksene fungerer som mindre cases, der indgår i specialet, de bliver brugt til at analysere, eksemplificere og tydeliggøre pointer i specialet. Der indgår også tale i feltnoterne, dette er observerede samtaler og/eller udtalelser og der er efterfølgende givet samtykke, til både at bruge de specifikke observerede øjeblikke, samt det sagte.

Kodning af interview og feltnoter

Kodningen tager afsæt i en eklektisk tilgang, der tilsiger, at denne udføres uden brug, af en bestemt analyseteknik, men inddrager en fri blanding af teknikker (Kvale & Brinkman, 2009: 259). Kvale & Brinkmann beskriver denne metode som en *'bricolage-fortolkning'*. En eklektisk form for skabelse af mening, gennem mange forskellige ad-hoc metoder og begrebslige tilgange, dette beskriver de, som en almindelig form for interviewanalyse (Kvale & Brinkmann, 2009: 259).

Der blev i dette speciale opstillet en tabel i Exel Regneark, hvori der var plads til temaer lodret og interviewpersoner og feltnoter blev opstillet vandret. Herefter blev det transskriberede gennemgået og kategoriseret ud fra arbejdsspørgsmålene.

Hermeneutisk meningsfortolkning

På Exel arket blev der lavet en hermeneutisk meningsfortolkning. For en meningsfortolkning gælder det, at der i kodningen kontinuerligt er en frem- og tilbagegående proces mellem dele og helhed en såkaldt frugtbar cirkulær bevægelse; *'circulus fructuosus'* (Kvale & Brinkman, 2009: 233).

Meningsfortolkningen har her ladet sig styre, af den hermeneutiske cirkel, der på ny sætter delene i det transskriberede i relation til helheden. Dernæst gælder det også, at meningsfortolkningen først slutter, når man når frem til en indre enhed i teksten (Kvale & Brinkman, 2009: 233). Denne meningsfortolkning sluttede, da tre tydelige temaer fremtrådte og alle noter kodet; Fællesskab, mindfulness samt det at være kunnende. Meningsfortolkningen frembragte dermed temaer i forståelsen af drivhuses virkninger i misbrugsbehandlingen.

Foto

Der er i forbindelse med deltagerobservationer taget fotos. Billederne er udelukkende forskerskabte, og anvendes ikke, som et analytisk grundlag i specialet, men inddrages for visuelt at understrege

konteksten, stemningen og situationer. Der er i alle tre cases givet samtykke til, at tage billeder, af henholdsvis ledelse, medarbejdere og brugere. De billeder der indgår i specialet er valgt med omhu og har ydermere været sendt til særlig godkendelse i Drivhusprojektet, Green House og Peach Garden, før specialet er trykt. Alle der figurerer på billederne har individuelt givet samtykke til deres medvirken i specialet. Ansattes ansigter fremgår af fotos, ikke brugeres.

Præsentation af informanter

Her beskrives de 12 informanter. Informanterne er anonymiserede og har fået tildelt nye navne. Der er truffet et etisk valg om, kun at spørge informanterne om de, for specialet, nødvendige baggrundsplysninger. Hvorfor præsentationerne er forholdsvis kortfattede.

Case 1, Drivhusprojektet:

Johan er bruger og midt i 30'erne. Han er faglært maskinsnedker. Han bliver færdigbehandlet i 2015 og er ædru alkoholiker. Han er en af grundlæggerne til Drivhusprojektet, og planlægger og udfører de arrangementer der afholdes i Drivhusprojektet.

Bo er bruger og sidst i 40'erne. Han er ufaglært. Han bliver færdigbehandlet i 2015 og er ædru alkoholiker. Han er en af grundlæggerne til Drivhusprojektet. Han er ydermere medlem af en chiliklub, hvor frø og frugter udveksles og bedømmes.

Jørn er bruger og i starten af 40'erne. Han er uddannet folkeskolelærer, et job han måtte opgive, da en alkoholafhængighed udviklede sig. Han blev færdigbehandlet i 2016 og er ædru alkoholiker. Han er aktiv i Drivhusprojektet flere gange ugentligt.

Gitta er daglig leder af værestedet og i starten af 50'erne. Hun er uddannet køkkenassistent og har arbejdet i misbrugsfeltet i 10 år. Hun er den professionelle, der daglig er i kontakt med brugerne i Drivhusprojektet.

Case 2, Green House

Joel er bruger og er midt i 60'erne. Han har ingen uddannelse. Han har ca. 25 behandlingsforsøg bag sig, for sin stofafhængighed. Han har nu været i behandling hos Green House i tre uger. Han arbejder dagligt i drivhusene.

Jason er bruger og er midt 50'erne. Han har fuldført tre universitetsuddannelser og har arbejdet i finansverdenen, i New York i ca. 20 år. Han har været i behandling for sin alkoholafhængighed hos Green House i 6 måneder. Han arbejder dagligt i drivhusene.

Jerry er bruger og er i starten af 30'erne. Han har ingen uddannelse. Han har været i behandling hos Green House i 3 måneder for sin stofafhængighed. Han arbejder dagligt i drivhusene, hvor han arbejder på, at få et gartnercertifikat.

Kevin er bruger og er midt i 20'erne. Han har ikke tidligere været i misbrugsbehandling for sin stofafhængighed. Han har været hos Green House i 17 måneder. Han arbejder skiftevis restauranterne, hotellerne og i drivhusene.

George er horticultural therapist. Han er i starten af 70'erne, krigsveteran, og har en kandidat i Agricultural Sciences (MSAG), og er uddannet horticultural therapist (HTR) fra The Horticultural Therapy Institute. Han er ophavsmand til og leder af, drivhusene hos Green House.

Case 3, Peach Garden:

Will er bruger og er i starten af 20'erne. Han er droppet ud af college. Han har været på Peach Garden i 3 måneder, hvor han har modtaget behandling for sin dobbeltdiagnose. Han deltager i hortikulturel terapi undervisningen i drivhuset tre gange om ugen, af 45 minutters varighed.

Cassidy er tidligere bruger og er i starten af 30'erne. Hun har tidligere været i behandling på Peach Garden, hun blev færdigbehandlet i 2014. Hun er nu uddannet 'Certified Peer Specialist' og er fastansat på Peach Garden. Hun indgår i hortikulturel terapi undervisningen, som 'activity counselor'.

Lydia er horticultural therapist og er i starten af 60'erne. Hun har en kandidat i Landscape Architecture (MLA) og er uddannet horticultural therapist (HTR) fra The Horticultural Therapy Institute. Hun er daglig leder af drivhuset og den hortikulturelle terapi undervisning.

Del 3: Videnskabsteori

I mit problemfelt lægger jeg op til en felt analyse. For at kunne gøre dette, er der tre videnskabsteoretiske overvejelser der spiller ind. Den teoretisk-faglige baggrund og viden jeg bringer med mig fra misbrugsområdet, en fænomenologisk tilgang til videnshullet samt hermeneutikken som styreredskab.

Jeg er i dette speciale gået fænomenologisk åbent til feltet, for at indfange fire fænomeners samspil; det sociale arbejde, misbrugsbehandling, hortikulturel terapi og drivhuse. Hvordan disse fænomener spiller sammen, er der, som beskrevet, meget lidt viden om. Dette har dog muliggjort, at gå åbent til feltet, uden forforståelser og uden en på forhånd valgt teoretisk linse.

Som værktøj i denne arbejdsproces, har jeg lænet mig op ad den hermeneutiske cirkel. Den hermeneutiske cirkel har fungeret, som et styringsredskab til, at indfange fænomenerne. Argumentet for at benytte et hermeneutisk værktøj i en fænomenologisk tilgang er, at de to tilgange har det til fælles, at de begge tilhører *fortolkningsvidenskaberne*. Formålet er i begge retninger, at indleve sig i, og komme til en forståelse af, andre subjekters meninger og af den intentionalitet, som mennesker handler ud fra (Juul, 2012: 75). De to retninger kan i min optik, til tider flyde sammen. Dette har jeg valgt at benytte mig af, da jeg ser det gavnlige i, at den fænomenologiske tilgang understøttes, af et styrende redskab, som den hermeneutiske cirkel.

Måden at gå til feltet på

Fænomenologi kommer ligesom hermeneutik af græsk, sammensat af to ord 'phainomenon' (det, som viser sig) og 'logos' (lære), hvilket kan oversættes til læren om det der viser sig for os (Juul & Pedersen, 2012: 65). Fænomenologien opstår i direkte opposition til positivismen, der båret af jagten på sikker viden, og er baseret på naturvidenskabelige idealer, en streng empirisk realisme og et dogme om værdifrihed (Juul & Pedersen, 2012: 19).

Edmund Husserl (1859-1938), opfattes som den tidlige fænomenologis fader. Han mente at positivismens objektiverede tilgang til studiet af mennesker og sociale fænomener, der af positivismen ønskedes studeret som ting, uden reference til menneskers selvforståelse, betød at den menneskelige livsverden gik tabt. Derfor hævder fænomenologien, at videnskaben må søge tilbage til det der viser sig for os (Juul & Pedersen, 2012: 19). Efterfølgende har Alfred Schutz (1899-1959) trukket fænomenologiens tænkemåder ind i sociologien og introduceret helt ny hverdagssociologi,

som alternativ til den traditionelle sociologi. Denne retning af fænomenologien undersøges ikke nærmere i dette speciale. Der benyttes Edmund Husserls tilgang til fænomenologien, som tilskriver, at den centrale opgave for fænomenologien er i en vis forstand, at starte forfra med fænomenet, som det umiddelbart foreligger, og om at neutralisere enhver forud given indstilling til verden. Edmund Husserl taler her om den fænomenologiske reduktion (Juul & Pedersen, 2012: 70). Denne tilgang benyttes særligt i interview og deltagerobservationer, da jeg her er gået åbent til feltet.

Husserl beretter om, at fænomenologien går til 'sagen selv', og sætter alle øvrige forestillinger om noget absolut givet og eksisterende i parentes. Fænomenologien må ifølge Husserl: *'se bort fra og på ingen måde gøre brug af hele det tænke arbejde, der præsenteres i de naturlige videnskaber og i den videnskabeligt set ikke-organiserede naturlige visdom og kundskab'* (Husserl, 1997: 95). Derfor fremhæver fænomenologer 'førstepersons-perspektivets' vigtighed (Juul & Pedersen, 2012: 70), hvor udgangspunktet for erkendelsen er menneskers spontane erfaringsverden. Idet specialet interesserer sig for en forståelse af hvordan ædru og clean misbrugere i samhandlen med andre, erfarer det, at være i kontakt med et drivhus, i deres misbrugsbehandling, synes den fænomenologiske tilgang, at være oplagt til at undersøge dette.

Fænomenologien taler for en ontologi, der er baseret på menneskets oplevelse af verden og afviser at verden altid skal ses fra to sider. I fænomenologien er der ingen verden udover den menneskelige erfaring. Da vores bevidsthed som mennesker altid er rettet mod noget værende, hvorfor det værende er indeholdt i erfaringen (Juul, 2012: 104). Endvidere taler fænomenologien for en epistemologi, der tilsiger, at videnskaben må interessere sig for fænomenet, præcis sådan som det fremtræder for det subjekt, der erfarer verden (Juul, 2012: 104). Fænomenologien er forståelsesrammen for det undersøgte og det valgte styringsværktøj i denne ramme er den hermeneutiske cirkel.

Det styrende værktøj

Den hermeneutiske cirkel er her brugt, som et styrende værktøj, cirklen betegner den vekselvirkning, der foregår mellem helhed og del, når man fortolker. Man kan altså her, i modsætning til fænomenologien, ikke forstå delene uden en forståelse af helheden og omvendt (Juul & Pedersen, 2012: 111). Det er sammenhængen mellem delene og helheden, der er meningsskabende (Højberg, 2004). Erkendelsen fremkommer, som en pendling mellem helhedsforståelse og delforståelse af misbrugsbehandlingen. Når jeg vælger at lave en hermeneutisk

meningsfortolkning af de transskriberede interview og feltnoter, der blev produceret under opholdene i henholdsvis Drivhusprojektet, Green House og på Peach Garden, så møder jeg ikke teksten, som en renvasket tavle, tværtimod læser jeg teksterne ud fra en intuitiv helhedsopfattelse, hvor både min forforståelse og mine erfaringer indgår (Juul & Pedersen, 2012: 111). Derved bliver den hermeneutisk cirkel et vigtigt værktøj i specialet, til at forstå de fænomenologiske undersøgelser. Det er herudfra jeg kan forstå de enkelte dele i interviewene og feltnoterne. Ellers ville det hele blot være selvstændige øer af tekst og viden, som jeg ikke forstod sammenhængen af. Men når jeg i specialet gransker delene og den sammenhæng de udgør, så ændres den helhedsopfattelse af misbrugsbehandlingen med drivhuse, som jeg havde til at starte med og en ny mening finder sted (Juul & Pedersen, 2012, 111).

For at opsummere er den videnskabsteoretiske forståelsesramme jeg har valgt at bruge i specialet, med afsæt i fænomenologien og som styrings- og fortolkningsværktøj er den hermeneutiske cirkel brugt.

Del 4: Fra empiri til teori

Denne del fokuserer på hvordan feltarbejdets deltagerobservationer, samt interview har skabt grundlag for de teorier, der kan belyse, kvalificere samt analysere den indsamlede empiri.

I deltagerobservationerne og interviewene, der er foretaget hos henholdsvis Drivhusprojektet, Green House og på Peach Garden er der brugt, som beskrevet i forrige del, en fænomenologisk tilgang. Dette da specialet som udgangspunkt, har fravalgt en teoretisk tilgang, og derimod tilstræber en 'forudsætningsløshed', der danner grundlag for, at sætte egne forforståelser i parentes og dermed vælge at gå til 'sagen selv' og se de 'rene fænomener', som de umiddelbart viser sig (Juul & Pedersen, 2012: 75-76). Dette har ikke udelukket en senere inddragelse af teori i specialet, da det er specialets ønske, at lade teorien vokse ud af empirien. Det anses i specialet som et sundt udgangspunkt for erkendelsesprocessen. Jeg kan ikke lade mig træde fuldstændig ud af den misbrugefaglige verden jeg tilhører, og dermed opnå en fuldstændig autentisk forståelse af de ædru og clean misbruges forestillingsverden, men jeg gjorde mig i praksis anstrengelser for at lytte, se godt efter og spørge på en måde, der ikke lukker af, for nye opdagelser, men derimod åbner op (Juul & Pedersen, 2012: 75-76).

Begrebsafklaring

Kodningen af interview og feltnoter er altafgørende, for valg af teorier i dette speciale. Ved kodningen fremkom tre temaer: mindfulness, fællesskab samt troen på egen kunnen⁴. Disse tre temaer var fremtrædende i alle tre cases, dog var vægtningen forskellig, hvilket også fremgår af figur fire. Herunder er en kort begrebsafklaring.

Mindfulness: Er en opmærksomhed som opstår, når man bevidst retter sin opmærksomhed mod nu'et, uden at dømme. Det handler om at være sig bevidst om, hvad man tænker her og nu (Kabat-Zinn, 2007: 22) og derved vågne op til det liv, man har lige nu og her. Ikke det liv der har været, eller som måske vil komme. Men at vågne op til det liv, der er i dette øjeblik, på en måde hvor det ædru- og clean menneske er venligt mod sig selv (psykiatrifonden.dk).

⁴ Udover de tre fremtrædende temaer, fremkom der yderligere fire temaerne: Trangen til stoffer mindskes, stolthed, ansvar samt naturens rolle. Disse dog i væsentlig mindre grad og ikke samstemmigt i alle tre cases. Derfor er disse ikke medtaget.

Fællesskab: En gruppe, som er bundet sammen af noget, man de fælles om, her alkohol- og stofafhængighed. For at kunne tale om et fællesskab, må der være tale om en bevidsthed blandt de stof- og alkoholafhængige om, at de tilhører dette, altså en form for identifikation med de egenskaber eller værdier som karakteriserer fællesskabet. Hvis samhørigheden ikke blot baserer sig på fælles værdier, men også på affektion og en høj grad af at være forpligtet, er der tale om et venskab (Laustsen, 2011: 197).

Troen på egen kunnen: At mestre eget liv drejer sig her, om en beherskelse af det ædru og clean liv. Mestringen, altså troen på egen kunnen, er det de ædru og clean misbrugere tilstræber at nå indenfor et felt, som de gerne vil dygtiggøre sig indenfor og tillægger subjektiv betydning (Illeris, 2011: 407)

De tre temaer indgår som beskrevet i alle tre cases, men med forskellig vægtning. Figur fire viser hvordan vægtningen fordeler sig.

	<i>Drivhusprojektet</i>	<i>Green House</i>	<i>Peach Garden</i>
<i>1. Prioritet</i>	Fællesskab	Mindfulness	Tro på egen kunnen
<i>2. Prioritet</i>	Mindfulness	Tro på egen kunnen	Mindfulness
<i>3. Prioritet</i>	Tro på egen kunnen	Fællesskab	Fællesskab

Fig. 4

Der er i specialet lagt vægt på førsteprioriteten, hvorfor denne er markeret med grønt.

Bevæggrunden for, at vi både kan finde alle tre temaer i alle tre drivhuse, og samtidig ser en forskellig vægtning deraf, er den forskellige brug af drivhusene; Drivhusprojektet er en fritidsbeskæftigelse, Green House en produktion og Peach Garden et undervisningslokale. Det bliver altså altafgørende hvilket set-up drivhuset er sat i, i forhold til vægtningen af output. Dette dilemma bliver udfoldet i specialets diskussion. Temaer og arbejdsspørgsmål er nu formuleret, hvorfor teori nu kan vokse ud af empirien.

Mindfulness – Jon Kabat-Zinns Mindfulness-Baseret Stress Reduktion

For teoretisk set, at kunne understøtte temaet om mindfulness, er det væsentligt også, at sætte temaet i samspil med arbejdsspørgsmål to: *Giver et drivhus brugerne mulighed for refleksion og fordybelse i misbrugsbehandlingen?*

Mindfulness kommer fra en alternativ sfære, og er ikke en teori, der normalt inddrages i det sociale arbejde. Men mindfulness har de senere år etableret sig som en evidensbaseret teori (Madsen, 2012). Særligt to retninger har vist sig effektive den 'mindfulness baserede kognitive terapi' der er optaget af, at lære brugerne, at lave et radikalt skift i deres tanker, handlinger og følelser (Segal, Williams & Teasdale, 2014), og den af Jon Kabat-Zinn udviklede 'mindfulness-baserede stress reduktion' (MBSR), der har fokus på det mentale helbred som helhed, og hvor bevidsthed opøves for at afhjælpe stress (Kabat-Zinn 2014). En nyere forskningsoversigt fra Cambell Collaboration, der bygger på 26 internationale effektstudier viser, at MBSR kan være med til at afhjælpe stress og give mennesker redskaber til, bedre at kunne håndtere en travl hverdag (Madsen, 2012). Den mindfulness-baserede stress reduktion er den retning, som arbejdsspørgsmål to i sammenhæng med temaet skal analyseres ud fra, hvorfor der er valgt, at tage et teoretisk afsæt i denne.

Fællesskab – Axel Honneths anerkendelsesteori

At fællesskabet fremkommer som et stærkt tema, gør at der her er behov for at træffe et teorivalg, der understøtter temaet i sammenhæng med arbejdsspørgsmål tre, som lyder: *Hvilke særlige muligheder er der ved drivhuset i forhold til en misbruger, der er blevet stemplet?*

Man kan blandt andet tolke fællesskabet, som et netværk og dermed som udgangspunkt gøre brug af den ældre, men centrale, videnskabelige artikel af Mark S. Granovetter 'The Strength of weak ties' (1973), hvorefter også mere nutidige videnskabelige tekster er udsprunget. Men behovet synes her, at være et andet, da der ikke oplevedes en udelukkende mangel på netværk, men nærmere et anerkendende fællesskab, hvor en stemplet misbruger igen kunne indgå i et fællesskab. En teori, der belyser anerkendelse af individet, er Axel Honneths 'anerkendelsesteori'. Specialet har et teoretisk-fænomenologisk afsæt, og anerkendelsesteorien bygger på et kritisk normativt ideal. Dette udelukker dog ikke inddragelsen af Axel Honneth, når der blot fremsættes det centrale spørgsmål om, hvorvidt fænomenologien kan forenes med den kritiske teori (Juul, 2012: 138). Hvad er vigtigt i denne sammenhæng, er at understrege, at fænomenologien, uanset hvordan man præcis forstår og forholder sig til den, også indeholder et etisk og dermed kritisk perspektiv (Juul, 2012:

94) Kritikken af objektiverende, situations abstraherede og abstrakteoretiserede former for viden og praksis, kan begrundes etisk med henvisning til, at de strider mod et iboende menneskeligt behov for at blive opfattet som et subjekt og behandlet som sådan (Juul, 2012:95). Dermed kan der argumenteres for, at fænomenologien kan spille sammen med den kritiske teori, hvor en kritik henvises til et normativ ideal, som her er begrundet med Honneths anerkendelsesparadigme, og anfægtes af sondringen mellem hvordan verden 'er' og hvordan den 'bør' være (Juul & Pedersen, 2012: 410). Dette modstrider ikke den fænomenologiske etik, hvilket er argumentet for, at inddrage Honneth i nærværende speciale.

Tro på egen kunnen – Albert Banduras self-efficacy

Albert Banduras (1994, 1997) teori om self-efficacy synes relevant til at belyse det, at tro på egne evner i sammenhæng med arbejdsspørgsmål fire: *Kan ædru og clean misbrugere genfinde troen på sig selv, således de igen kan deltage i samfundet?*

Bandura giver en klar forklaring på, at self-efficacy er et individs tro på egne evner til, at arrangere og udføre en handling. Centralt i self-efficacy er antagelsen om, at individer selv kan have indflydelse på deres handlinger. Self-efficacy kan dermed bidrage med en analysekraft, der vægter menneskets evne til, at udføre en handling i troen på, at de kan opnå succes i livet (Rawlett, 2014: 2-3).

Empowerment tilgangen kunne også være en ramme for, at belyse troen på egne evner da;

'Empowerment er en proces, hvor magt bliver udviklet, faciliteret eller stadfæstet med det formål, at underprivilegerede individer og grupper kan øge deres ressourcer, styrke deres selvbillede og opbygge evne til at handle på egne vegne i psykologiske, sociokulturelle, politiske og økonomiske områder' (Andersen, Brok & Mathiasen: 2000: 13).

Men i dette speciales kontekst, hvor fokus er på misbrugsbehandling og terapi, bliver empowerment let oversat, til forøgelse af selvværd og selvtillid og dermed gjort til en psykologisk term (Andersen, Brok & Mathiasen, 2000: 40). Den psykologiske del afspejler imidlertid kun en del af empowermentbegrebets betydning, og når begrebet bliver brugt på denne vis, er der kun fokus på individet, hvilket gør, at empowermentbegrebets formål om, at forstærke kampen mod uligheder i samfundet på makro- og mesoniveau svækkes. Dette er langt fra meningen med empowermentbegrebet, derfor findes det uegnet til, at besvare arbejdsspørgsmål fire og til her, at analysere temaet 'troen på egne evner' (Andersen, Brok & Mathiasen, 2000: 40). Begrebet kan dog

blive interessant ved analysens afslutning, da der i specialets arbejdsspørgsmål fire også stilles spørgsmålstejn ved, om det er muligt for brugerne, at reetablere sig i samfundet.

Dermed har jeg truffet et valg om, at anvende Albert Banduras teori om self-efficacy. Endvidere har Bandura et begreb 'modelindlæring' (Bandura; 1997), som netop motiverer til troen på egne evner og sætter handling på problemstillingen. Dette begreb vurderes, at være særligt godt til analysen.

Teorierne i samspil

Der startes med en redegørende analyse af den hortikulturelle terapi, herefter udvides med Jon Kabat-Zinns teori om MBSR, i en analyse om drivhusets selvstændige effekt på brugerne. Dernæst udbygges der med Axel Honnests anerkendelsesteori, hvor fællesskabets betydning tydeliggøres. Den sidste teori der sættes i spil er Albert Banduras teori om self-efficacy, hvorigennem der foretages en analyse på, hvorvidt brugerne kan inddrages i samfundet samt hvordan dette kan højne troen på egen kunnen.

Teorierne er dialektiske, men med forskellige perspektiver, de ønsker at belyse, hvorfor de er gensidigt afhængige af hinanden, men ikke fuldt supplerende. Sammen kan teorierne besvare speciales problemformulering samt arbejdsspørgsmål.

Del 5: Teori

Denne del indeholder en gennemgang af de fire teorier, der er vokset ud af specialets empiri. Den første teori, der her skal præsenteres, er den hortikulturelle terapi, denne er efterfulgt af Jon Kabat-Zinns teori om mindfulness baseret stress reduktion, Axel Honneths anerkendelsesteori, og afsluttes med Albert Banduras teori om self-efficacy.

Hortikulturel terapi

Hortikulturel terapi inddrages for, at redegøre for denne terapiforms berettigelse i misbrugsbehandling, og omhandler brugen af planter og havearbejde, som helende aktiviteter for mennesker der skal rehabiliteres. Den første dokumentation af havers fordele, blev gjort først i det 19. århundrede af Benjamin Rush ved universitetet i Pennsylvania. Siden da har denne praksis, som vi så i indledningen, spredt sig betydeligt, særligt i USA.

Hortikulturel terapies formål er, at fremme brugernes velbefindende. Velbefindende involverer her et fravær af misbrug, og maksimal sundhed og selvrealisering for brugeren. Hortikulturel terapi fokuserer på det hele menneske og den professionelle forsøger, at tilskynde en forandring. Forandringen skal her være til et fuldt funktionsdygtigt individ. Der integreres her tilfredshed med livet, integration i fællesskaber, selvværd og helbred, da disse parametre forventes at højne den generelle livskvalitet (Haller, 2003: 44). De teknikker der anvendes, gør det muligt for og bemyndiger brugerne til, at opnå selvstændighed. Hortikulturel terapi læner sig op ad self-efficacy tankegangen, (Haller, 2003: 44), hvilket udfoldes i analyseafsnittet. Den professionelle tillader, i den hortikulturelle terapi, tilpassede mængder af 'risikovillighed' og opmuntrer brugerne til udviklingen af et fællesskab, som de kan støtte sig til (Haller, 2003: 45). Herved ligger den hortikulturelle terapi også op ad anerkendelsesteorien, som ligeledes udfoldes i analyseafsnittet. Ved at give denne form for støtte og opmuntring til fællesskab, hjælper hortikulturel terapi brugerne med, at fungere i de mindst mulig restriktive miljøer (Haller, 2003: 45) Målet for behandlingen er at hjælpe brugeren med at forbedre livssituationen, ved hjælp af den mindst mulige intervention, struktur eller støtte. Målet er endvidere, at brugeren via en succesfuld oplevelse med hortikulturel terapi bliver motiveret til også, at deltage fuldt ud i de øvrige behandlingstiltag de er involveret i, så brugeren på denne måde maksimerer sit udbytte af behandlingen og af egne præstationer (Haller, 2003: 45).

Jon Kabat-Zinn - Mindfulness Based Stress Reduction

Jon Kabat-Zinn skal hjælpe dette speciale med at sætte fokus på, hvad brugerne får, alene ved at opholde sig i et drivhus. Jon Kabat-Zinn er ph.d. forsker, forfatter og underviser i meditation. Han har som beskrevet udviklet det efterhånden verdenskendte program mindfulness-baseret stressreduktion (MBSR), der har skabt et helt nyt syn på mindfulness, indenfor både den medicinske men også den psykologiske verden. Mindfulness kan på dansk oversættes til 'bevidst nærvær', det at være fuldt til stede i nuet fra øjeblik til øjeblik, uden at dømme eller vurdere det, der er. MBSR bruges til at betegne et 8-ugers intensivt program, som blev udviklet af Jon Kabat-Zinn på Stressreduktionsklinikken på University of Massachusetts Medical Center i 1979. MBSR programmet har mangfoldige virkninger på blandt andet stressreduktion, symptomregulering og følelsesmæssig balance, foruden programmets virkning på hjernen og immunforsvaret (Kabat-Zinn, 2014: 36).

MBSR programmet består af ni komponenter, men som overskrift omhandler programmet det, '*at kunne være opmærksom*' (Kabat-Zinn, 2014: 52). Det ønskes ikke, at lave en gennemgang af alle ni komponenter, dette da flere af komponenterne er baseret på konkrete øvelser, der indgår i MBSR programmet. Øvelserne består blandt andet af; siddende meditation, kropsscanning og yoga. Dette speciale har interesse i *viden om*, hvordan brugerne træner deres opmærksomhed på nuet, samt det faktum, at ingen af de tre cases har et MBSR program, hvorfor de konkrete øvelser er valgt fra. Således kan der genereres viden om, hvordan drivhusene kan hjælpe de ædru og clean misbrugere med, at være nærværende, tilstede og i ro med sig og sit.

<i>Komponent 1</i>	Du har kun øjeblikket at leve i
<i>Komponent 2</i>	Din indstilling og dit engagement
<i>Komponent 3</i>	Dit åndedræt
<i>Komponent 4</i>	Siddende meditation
<i>Komponent 5</i>	Kropsscanning
<i>Komponent 6</i>	Yoga
<i>Komponent 7</i>	Gående meditation
<i>Komponent 8</i>	En dag med mindfulness
<i>Komponent 9</i>	Mindfulness i hverdagen

Der opstilles her en simpel oversigt over de ni komponenter, som MBSR programmet består af, for at give et overblik. Herefter laves der et udtræk af de komponenter, som gør Kabat-Zinns teori om MBSR særligt interessant, i forhold til nærværende special, for at kunne lave en analyse. Der laves i analysen et udtræk af komponenterne et, to, otte og ni. Disse er i figuren markeret med grønt. Udtrækket af disse begrundes med, at der i de øvrige komponenter er tale om deciderede mindfulnessøvelser, som brugerne kan lave. Dette har nærværende speciale ingen interesse i, hvorfor disse er fravalgt.

Axel Honneth – Anerkendelsesteori

Axel Honneth skal her hjælpe specialet med, at undersøge brugernes indbyrdes anerkendelsesrelationer. Axel Honneths anerkendelsesteori er uddifferentieret i tre forskellige anerkendelsessfærer; 1) privatsfæren, som vi kender fra familie og venskaber, 2) den retslige sfære, som er givet i form af rettigheder og 3) den solidariske sfære, som dækker over fællesskaber (Honneth, 2006: 130).

I det indledende feltnotatet i stempelingsteorien, med skolelæreren⁵, der måtte forlade misbrugscenterets fødselsdagsfest, så vi en brugers handlinger, beskrive hans følelse af, at blive behandlet af gamle kollegaer, med nedværdigelse. Han oplevede det Becker kalder stempeling. Honneth kalder dette for en moralsk kategori, der henviser til former for krænkelse, hvilket kort sagt betyder nægtelse af anerkendelse (Honneth, 2006: 175). Derfor supplerer Becker og Honnet hinanden rigtig fint. Honneth, kan uddybe Becker, med sit begreb krænkelseserfaringer. Dette foregår i alle tre sfærer; den private, den retslige og den solidariske. I den private sfære, er det en praksisrelateret mishandling, hvor man med magt fratager et menneske enhver mulighed for frit at disponere over sin krop (Honneth, 2006: 176). Fysisk misbrug, kan ses som et eksempel på en krænkelse, der forvolder skade på den fysiske integritet og den grundlæggende selvtillid. I den retslige sfære kan selvagtelsen enten skades eller helt ødelægges hos brugeren, hvis hans eller hendes moralske og juridiske rettigheder bliver ignoreret. I den solidariske sfære bliver individet ydmyget, krænket eller misagtet på en sådan måde, at deres færdigheder og evner ikke længere

⁵ Feltnotat s. 11

nyder nogen anerkendelse. Sådanne krænkelser skader individets værdsættelse af sig selv og følelsen af, at ens tilstedeværelse i sociale sammenhænge er vigtig falder bort (Willig, 2006: 18 & Honneth 2006: 178). Eksempler på sådanne krænkelsesformer finder vi i et vidt spænd for den enkelte misbruger, fra at venner og bekendte ikke længere vil hilse, til at samfundet stempler en som misbruger, på trods af måneders ædruelighed. Der er ikke nogle grænser for hvad der kan anerkendes som værende krænkende, her spiller den enkeltes livshistorie ind (Willig, 2006: 19 & Honneth, 2006: 179).

Et menneske har ifølge Honneth behov for alle tre sfærer, for at kunne blive et fuldt individ. Enhver form for anerkendelse følges af tre former for forhold til sig selv. Kærlighed i privatsfæren udløser forudsætningen for menneskets fundamentale selvtillid, som giver en almen agtelse i samfundet, som er givet ved rettigheder og selvagtelse som bruger og herefter indløses selvværdsættelsen i en social solidaritet, hvor fælles værdier og normer deles og tilsammen danner et grundlag for selvværd hos brugeren (Willig, 2006: 14). Det er her vigtigt at pointere, at disse tre praktiske måder hvorpå brugeren forholder sig til sig selv, tjener som teoritekniske begreber hos Honneth, da Honneth derved systematisk kan isolere de tre anerkendelsessfærer fra hinanden. De tre sfærer interagerer dog med den empiriske virkelighed, men de tre sfærer som begreber, bliver blot brugt til at forklare sig med (Willig, 2006:14 & Honneth, 2006: 129-130)

Anerkendes individet ikke, eller er det ude af stand til at få følelsesmæssig støtte i privatsfæren, kognitiv agtelse i den retslige sfære eller respekt og social agtelse i den solidariske sfære, risikerer brugeren at miste det positive forhold til sig selv, og denne positive indstilling til selvet, er netop selve kernen i brugerens udvikling (Willig, 2006: 18). Dette sker ikke kun ved at miste den positive indstilling til sig selv ved den manglende eller tilbagetrængte anerkendelse, men også ved en række menneskelige krænkelseserfaringer. Disse krænkelseserfaringer er baseret på brugerens negative subjektive oplevelser. Hvor anerkendelsesformerne udgør en normativ ide om det gode liv er, udgør krænkelseserfaringerne et udgangspunktet for, at forstå brugernes kamp for anerkendelse. Hver anerkendelsessfære er efterfulgt af moralske krænkelser, der hver især udgør den interne forbindelse mellem moral og anerkendelse (Willig, 2006: 18)

Vi har altså her at gøre med en normativ teori om det gode liv, der kan anvendes som et fundament for, hvorledes vi kan bestemme, hvilke udviklingstendenser, der kan betragtes som sygeliggørende. Selvom Honneths arbejde hovedsageligt er socialfilosofisk, kan denne teori sagtens benyttes til at lave mere psykologisk prægede analyser, som den nedenstående analyse er (Willig, 2006: 19). I

analysen tages der udgangspunkt i den private samt den solidariske sfære, da specialets fokus ikke er på rettigheder i samfundet, dermed ikke sagt, at dette ikke er væsentligt, men blot et fravalg i analysen. Den retslige sfære inddrages i specialets diskussion.

Albert Bandura - Self-efficacy

Bandura kan med begrebet self-efficacy hjælpe specialet til, at begribe hvordan brugerne ved hjælp af andre igen kan stå på egne ben i samfundet.

Albert Bandura (1994) er ophavsmand til begrebet self-efficacy, der vedrører menneskers tiltro til deres evner til, at udøve kontrol over deres egen væren, samt over begivenheder, der påvirker deres liv. Troen på egen efficacy er medbestemmende til, hvordan mennesket føler, tænker, motivere sig selv og opføre sig. En stærk følelse af efficacy forbedrer menneskets realisering og personlig velvære på mange måder. Mennesker med høj tro på egne evner, ser nye vanskelige opgaver, som en udfordring, som skal løses, snarere end trusler, der skal undgås. Sådanne mennesker sætter sig udfordrende mål og formår, at fastholde disse med et stærkt engagement. De opretholder deres engagement og indsats, fejler de genvinder de hurtigt deres følelse af efficacy. Disse mennesker tilskriver deres utilstrækkelige indsats, mangelfulde viden eller færdigheder som noget personligt. De klarer sig dermed sikkert igennem udfordringer, da de har kontrollen over dem. En sådan efficacy giver udsigt til gode personlige resultater, og samtidig reducerer det stress og sænker sårbarheden overfor depression (Bandura, 1994: 71). I modsætning hertil, er der mennesker, der tvivler på deres egne evner. De viger fra vanskelige opgaver, hvilke de ser som personlige trusler. De har lave ambitioner og et moderat engagement i de mål, de vælger at forfølge. Når de står med vanskelige opgaver, der for dem beror på deres personlige fejl og mangler, vil fokus her være på det negative, fremfor hvordan de kan gennemføre udfordringen med succes. De slækker på deres indsats og giver hurtigt op, når udfordringerne melder sig. Disse mennesker er langsomme til at genvinde deres egen følelse af efficacy, efter fejl eller tilbageslag. De ser de utilstrækkelige præstationer som personlige mangler, og det kræver ikke megen modgang, før end de mister troen på egne evner. Disse mennesker er lette ofre for stress og depression (Bandura, 1994: 71).

Analysens fokus er på, hvordan de ædru og clean misbrugere kommer fra en ringe grad af self-efficacy, til at tro på egen efficacy i en sådan grad, at det bringer dem tilbage ud i samfundet som ædru og clean misbrugere, der har fravristet sig stemplet 'misbruger'.

Del 6: Analyse

Specialets arbejdsspørgsmål tager afsæt i Howard Beckers stemplingsteori, og nedenstående analyse søger at svare på, de i problemformuleringen opstillede, arbejdsspørgsmål. Derfor indledes denne analyse med at forklare, hvordan Beckers stemplingsteori er implementeret gennem analysen.

Becker taler om at de stemplede misbrugere isolerer sig fra det øvrige samfund. Denne adfærds primære funktion er, at beskytte misbrugeren mod indblanding fra andre individer, grupper og samfund (Becker, 2005: 106). Isolationens primære konsekvens er, at den forstærker misbrugerens stempling gennem en cyklus af stadig stærkere afvigelse og dermed et øget misbrug og øget isolation (Becker, 2005: 107). For at den ædru og clean misbruger, kan fravriste sig stemplingen som misbruger, må denne isolation nødvendigvis også brydes.

Nedenstående fire analyser viser hvordan isolationen kan forsøges brudt, individniveau med mindfulness, på gruppeniveau med anerkendelsesteorien og på samfundsniveau med self-efficacy. Der vil i analyserne blive refereret til stemplingsteorien, der hvor det fremgår, at der er en mulighed for, at bryde med isolationen og fravriste sig stemplingen.

De forskellige tilgange har, som beskrevet, forskellige perspektiver de ønsker at belyse, så de er ikke fuldt ud supplerende, men de bidrager til hinanden og dette fremhæves i analysernes indledning samt delkonklusion.

Analyse - Hortikulturel terapi

Indledning

I denne analyse af hortikulturel terapi vil jeg redegøre for specialets første arbejdsspørgsmål: *Er hortikulturel terapi en interessant terapiform i misbrugsbehandlingen.* Denne redegørelse er væsentlig, da det i de amerikanske cases er den hortikulturelle terapi, der har medført opførelsen- og brugen af drivhuse i misbrugsbehandlingen. Specialet starter derfor analysedelen, med en redegørelse af den hortikulturelle terapi, for at klargøre hvad terapiformen har af fordele, men ligeledes også hvor svaghederne viser sig.

Hortikulturel terapi som supplement til den kognitive terapi

Den hortikulturelle terapi, *'skal ses som supplement til andre professionelle behandlingsformer'* (Haller, 2003: 55). Den misbrugsbehandlingsform, som den hortikulturelle terapi i dette casearbejde skal ses som et supplement til, er den kognitive terapi, da denne er selve grundstammen i misbrugsbehandlingen i Drivhusprojektet, Recovery House og Peach Garden. Dette er et naturligt valg i denne undersøgelse, men i anden sammenhæng kunne man orientere sig imod øvrige terapiformer indenfor misbrugsbehandlingen, men det fælles kognitive grundlag, samt specialets afgrænsning gør, at der her tages afsæt i den kognitive terapi.

For at koble den kognitive terapi og hortikulturel terapi sammen, benytter den hortikulturelle terapi sig blandt andet af metaforer. Metaforer, der inkorporerer læringen fra den kognitive terapi i den naturbaserede hortikulturelle terapi og omvendt (Haller, 2003: 45). Metaforer fra naturen egner sig godt i en misbrugsbehandling, hvor billedet på at vokse og gro, let etableres via naturen. Der skal vandes, gødes, næres og passes for at naturen vokser, ganske som et menneske i behandling. I mine deltagerobservationer i Drivhusprojektet, Green House og på Peach Garden lyttede jeg til mange metaforer i drivhusene, der kom spontant fra brugerne. Herunder er et tydeligt eksempel, på brugen af naturen som metafor, fra et interview med en bruger på Green House:

'You know just little things like the lettuce in there (the greenhouse, red.) when we were taking off the dead growth on them, so that they will grow better and produce more, just picking away all that dead stuff of the plant. I put together an analogy in my head: That is what I am trying to do here. I do not have to be here, but I know I can be better, just like these plants can be better if I rip that dead stuff off, so it does not get infected or that it will have an effect on its growth. That is like my life; I have to pick away all the bad stuff you know. I do not need that, it is going to mess up my growth, and even if I do grow out my full potential like they would, I am still going to have a lot of ugly that comes out' (Kevin, interview)

Denne bruger opsummerer hele sit kognitive behandlingsforløb i et salathoved. Han kan formodentligt også omsætte det han har lært i den kognitive terapi, eftersom han, når han står med salathovedet, kognitivt er opmærksom på, at der konstant i livet vil dukke udfordringer op, som han adfærdsmæssigt skal være i stand til at tackle. Brugen af metaforer kan opstå spontant, som i brugerens udtalelse herover, eller planlægges af den hortikulturelle terapeut (Haller, 2003: 46). På

Peach Garden inddrages og planlægges den hortikulturelle terapier arbejde med metaforer i samarbejde med den kognitive terapeut, for at understøtte den kognitive behandling. Følgende feltnotat fortæller, hvordan dette gøres i praksis og hvordan også andre naturlige elementer kan inddrages i arbejdet med metaforer:

Brugerne har i dagens kognitive gruppesession arbejdet med temaet 'kontrol'. Dette tema videreføres efter aftale med den kognitive terapeut i dagens hortikulturelle terapi undervisning. Brugerne skal balancere sten. Stenene skal i 3-D vise hvordan brugerne må slippe kontrollen og i stedet forsigtigt prøve sig frem, for at skabe balance i livet. En bruger får efter langt tid, hvor han har været meget omhyggeligt syv sten til at balancere. Han forklarer, at måden han gør det på er ved, at se en lige linje, en slags akse, som han bygger ud fra. Han sætter sig på jorden og betragter sine balancerende sten. Pludselig kommer han med et udbrud. Det er gået op for ham, at han udelukkende har balanceret sten ved hjælp af kontrol. Han sukker: 'Oh shoot, I am such a control-freak. How did I not see that'.

(Feltnotat, Peach Garden)

Brugeren kommer altså lige fra den kognitive terapi, hvor kontrol også var emnet, men først da han får stenene som metafor, går det op for ham, at han skal arbejde med sin kontrol. Metaforene bruges altså både til, at binde kognitiv terapi og hortikulturel terapi sammen, men også som metaforer for livet og håndteringen af dette (Haller, 2003:45). En bruger på Peach Garden fortæller her, hvordan hortikulturel terapi, har færre forventninger til ham som bruger og får ham til at slappe af ind imellem de kognitive gruppesessioner;

'I feel like there is much more flexibility in horticulture, there is usually so many expectations in the other classes but here you can behave how you feel, and release your energy. It just feels different, and that really matters to me' (Will, interview).

En tidligere bruger, og nu ansat på Peach Garden, fortæller også, hvordan hun ser, at hortikulturel terapi er medvirkende til, at få den kognitive terapi til, at falde på plads for brugerne:

'...because treatment in general is hard and very, very emotionally draining and the groups, the CBT (cognitive behavioral therapy, red.) groups are very psychological and taught me a lot. However, it was just so much, so being able to go to the horticultural classes and kind of let everything sink in or maybe even let everything fall back. While I just let go of all the things that was going on with me and all the things I had to learn to cope with, I could just let it all go for 45 minutes, just let go, and work on whatever was in front of me and feel creative feel inspired' (Cassidy, interview)

Det hun fortæller her, er altså hvordan hortikulturel terapi er medvirkende til hendes 'fordøjelse' af alt det tillærte i den kognitive terapi, som hun kalder 'følelsesmæssigt drænende'.

Den hortikulturelle terapi supplerer ifølge brugerne den kognitive terapi, på en sådan måde, at de får rum til afslapning og fordøjelse, af den behandling de har modtaget via den kognitive terapi. Men det brugerne også ubevidst fortæller er, at de to terapeutiske former står i modsætning til hinanden. Denne ene er krævende, den anden afslappende. Noget tyder altså på, at udover, at de to teoretiske tilgange supplerer hinanden, kan der også være tale om to modsatrettede indsatser, som alligevel opfattes som positivt af brugerne. Dette kræver en redegørelse af hvilke perspektiver der er i spil i henholdsvis den kognitive terapi og den hortikulturelle terapi.

Læringsteoretisk og interaktionistisk perspektiv

Den kognitive terapi befinder sig i det læringsteoretiske perspektiv, og retter sig mod adfærdsændringer i individet. Perspektivet er optaget af, at gribe ind over for noget, som kan konstateres, som en uønsket adfærd. Adfærden er en ydre observerbar adfærd, som ønskes korrigeret. Dette perspektiv opstiller eksplicite mål for det sociale arbejde, dette blandt andet via operant adfærdsregulering, hvor mennesket skal lære af konsekvenserne for sin adfærd. Man ønsker her at ændre den kognitive adfærd gennem belønning og straf. Dette perspektiv, og dermed den

kognitive terapi, udfører målbart løsningsorienteret arbejde (Hutchingson & Oltedal, 2008: 294-295). Bo fortæller her, hvordan han oplever den kognitive terapi:

'I (den kognitive, red.) gruppeterapien, så har man taget sine problemer med og man præsenterer dem og starter med at arbejde med hvad er det egentlig der er problemet, der gør, at man i det hele taget drikker, og der er en rød tråd i forhold til hvad der gemmer sig i flasken. Og den tråd skal man have reddet ud, og det er ikke så nemt og det gør ondt og der er ting man skal åbne op for. Noget man er flov over eller er bange for. Så snart man får åbnet en lille smule og man får snakket en lille smule og får lukket tingene, så bliver det nemmere at arbejde med sig selv og handle anderledes i hverdagen' (Bo, interview)

Bo bekræfter her, at den kognitive terapi er krævende, hård og adfærdsændrende. Som modsætning hertil hører hortikulturel terapi, til det interaktionistiske perspektiv, som er kritisk over for det læringsteoretiske perspektiv, og mener, at det har en for rigid adfærdsterapi og adfærdsregulering (Hutchingson & Oltedal, 2008: 291-293). At den hortikulturelle terapi hører til her, er ikke i sig selv givet, men argumentet herfor synes at være, at det interaktionistiske perspektiv bygger på indsigt og forståelse og den gode relation, ganske som den hortikulturelle terapi. Det søger at møde brugeren der hvor han/hun er og ønsker at skabe en forandring hos individet. For at dette skal kunne lade sig gøre, må det bygge på indsigt og forståelse i individets verden, netop forståelsen af individets verden er væsentligt i den hortikulturelle terapi, hvor arbejdet er tilpasset individets verden (Haller, 2003: 45). Ved det interaktionistiske perspektiv fås der indsigt i, hvordan individets handlinger i samspil, skaber deres indre verden (Hutchington & Oltedal, 2008: 292). Godt socialt arbejde er i det interaktionistiske perspektiv, at møde brugeren der hvor brugeren er, dette er ligeledes gældende i den hortikulturelle terapi. Den hortikulturelle terapeut på Peach Garden fortæller:

'I tell clients this all the time; I do not have the answers, but you do. In horticulture, there are no right and wrongs. The world is exactly the way you see it, I am just here to embrace that' (Lydia, interview)

Hun er altså optaget af at forstå verden, som den fremstår set med brugerens øjne og ud fra deres ståsted, ganske som det interaktionistiske perspektiv. Fokus er her også på hvordan mennesker skaber deres identitet og sociale orden. Etikken har fokus på den gode relation. Perspektivet har interesse i menneskers sociale relationer, kommunikation og narrativer (fortællinger). Brugeren skal have medejerskab i behandlingen (Hutchingson & Oltedal, 2008: 291-293).

Det må her problematiseres, hvordan henholdsvis Green House og Peach Garden, har forbundet det læringsteoretiske perspektiv med det interaktionistiske perspektiv, inden for en og samme behandlingsstrategi, efter som disse perspektiver har to forskellige tilgange til det sociale arbejde, som gensidigt er kritiske overfor hinanden. Den kognitive terapi kan af den hortikulturelle terapi kritiseres for, at være for meget 'teknik', hvor der, 'repareres' på brugerens sociale problemer. Omvendt kan den hortikulturelle terapi kritiseres af den kognitive terapi for at være for harmoni- og aktørorienteret (Hutchington & Oltedal, 2008; 138, 185). På trods af de teoretiske kritikpunkter, ser det i praksis ud til, at de to perspektiver fungerer sammen. Det ønsker jeg herunder, at belyse, hvorfor jeg vælger at inddrage Stephen Kaplan (1995), da han beskæftiger sig med, hvordan mennesker og natur interagerer med hinanden og er fortaler for, at terapeutiske kombinationer, hvoraf den ene er naturbaseret, kan være gavnlige for brugeren.

Attention Restoration Theory (ART)

Steve Kaplans teori '*Attention Restoration Theory*' (ART), har den antagelse, at mennesket har en begrænset kapacitet til direkte kommunikation, der kræver en høj grad af bevidsthed, koncentration og rationel tænkning. Hvilket kognitiv terapi åbenlyst gør.

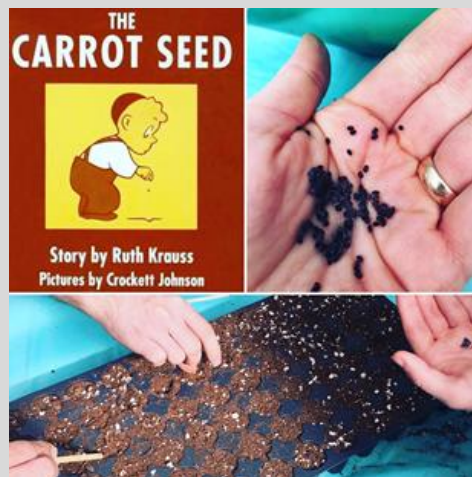
Ifølge Kaplans teori har det menneskelige sind to typer af opmærksomhed. Den ene er '*målrettet opmærksomhed*' og den anden '*spontan opmærksomhed*' (Kaplan, 1995: 169). Målrettet opmærksomhed aktiveres, når den enkelte bruger har behov for at koncentrere sig og fokusere på et specifikt stimulus. Hvilket den ædru og clean bruger har i den kognitive terapi, hvor direkte, målrettet opmærksomhed er krævet. Når brugerne udsættes for store mængder af stimuli i terapien, skal de vælge mellem vigtige og uvæsentlige stimuli. Denne proces er krævende for det menneskelige system, da man skal kunne sortere og udvælge. Det er netop her vores målrettede opmærksomhed bliver brugt, til at holde os koncentrerede, rumme begivenheder samt træffe beslutninger (Kaplan, 1995: 169).

For at kunne gøre dette, mener Kaplan, at det er nødvendigt med en modpol. Det er det han beskriver som en spontan opmærksomhed (Kaplan, 1995; 176). Den spontane opmærksomhed udspiller sig i naturens verden og hjælper brugeren til at kunne koncentrere sig bedre. Ganske som hortikulturel terapi hos Green House og Peach Garden har naturen som udgangspunkt og som Burls og Caan⁶ (2004), som vi mødte i specialets indledning, påpeger. Naturlige miljøer anses for at have

⁶ Indledningen side 9

en karakteristisk afslappende virkning og vækker den spontane opmærksomhed; en blød form for fascination, som betragtes som værende ubesværet (Kaplan, 1995: 176). Følgende feltnotat demonstrerer overgangen og samspillet mellem, den målrettede opmærksomhed og den spontane opmærksomhed;

Brugerne kommer fra deres kognitive gruppesession. De kommer nærmest lydløst ind i drivhuset og sætter sig. De udveksler ingen ord, en stirrer ud i luften, mens flere fokuserer på bordpladen foran dem. Dagens undervisning går i gang og har temaet 'Harvesting Hope'. Den hortikulturelle terapeut giver brugerne små basilikumfrø i hånden, og tilføjer lidt vand, hvorefter hun beder brugerne om at lukke hånden. Alt imens hun læser højt fra Ruth Krauss berømte børnebog 'The Carrot Seed', der handler om at have tålmodighed, og om evnen til at tro på, at et frø spirer, uanset hvad andre mennesker tror. Da bogen er færdig, åbner brugerne hånden og basilikumfrøene har startet deres spæde spiringsproces, ved hjælp af vand og kropsvarme. Brugerne åbner nu op for samtale. De er tydeligt overraskede og begejstrede. Frøene bliver plantet i en bakke til drivhuset, men herudover planter de en basilikumplante til dem selv, i en kasse af pap, der minder om bunden af en dansk mælkekarton. Brugerne går instinktivt i gang med at dekorere hinandens kasser med kærlige og motiverende ord. Kasserne byttes på kryds og tværs henover bordet, indtil alle har fået positive ord med på vejen. På en kasse bliver der skrevet: 'You is kind. You is smart. You is important.'

(Feltnotat, Peach Garden)

Brugerne kommer altså fra en gruppesession med kognitiv terapi, hvor, for at bruge Kaplans terminologi, målrettet opmærksomhed har været omdrejningspunktet. Brugerne virker ved ankomsten i drivhuset, som om alt dagens energi er opbrugt, men efter ganske kort tid, hvor de har arbejdet med at 'høste håb' i naturen, som er det Kaplan kalder spontan opmærksomhed, sker der en energioptankning. Frøene i hånden vækker brugernes spontane opmærksomhed.

Dilemmaet kan her være, at ikke alle brugerne evner at se sammenkoblingen af de to terapi former og dermed blot anser den hortikulturelle terapi som et 'frikvarter' fra den primære kognitive behandling. En bruger siger: *'It just gets me out of my head a little bit, it is just very nice to do you know'* (Jerry, interview). Denne udtalelse kan både være et udtryk for, at han holder det omtalte frikvarter, men det kan også være, et udtryk for, at den hortikulturelle terapi tillader ham, at arbejde med sine udfordringer, på et mere håndgribeligt plan. Så selvom de to terapiformer som udgangspunkt stiller sig kritisk overfor hinanden, så kan de via Kaplans begreber om opmærksomhed, og ved hjælp af en bevidsthed herom fra behandlerne, forstærke hinanden. På samme tid rummer de også muligheden og dermed bekymringen for, at arbejde modstridende. Et dilemma der må tages alvorligt, hvis behandlingsmulighederne ønskes udvidet.

Drivhusets betydning i den hortikulturelle terapi

I Drivhusprojektet arbejdes der ikke bevidst med hortikulturel terapi, men er kun læringsteoretisk funderet og tilbyder dermed ikke aktivt, et sådant behandlingsmæssigt naturligt pusterum, hvor der kan opnås en mental balance, der af Kaplan påpeges at være optimalt. Set i sammenhæng med Green House og Peach Garden mangler hortikulturel terapi, at være en aktiv del af behandlingen i Drivhusprojektet. Dermed ikke sagt, at brugerne i Drivhusprojektet ikke selvstændigt har gavn af at opholde sig i drivhuset, men behandlingsmæssigt set, kan der argumenteres for, at den kognitive terapi suppleret med den hortikulturelle terapi giver en bedre misbrugsbehandling. Tre brugere fra Drivhusprojektet udtaler, at de gerne så, at drivhuset var en del af misbrugsbehandlingen som helhed. Den ene udtaler:

'Vi tror det her (drivhuset.red) er en rigtig god og vigtig ting, at tænke ind i sin behandling, så man har noget mere hernede i behandlingen' (Interview, Jørn).

Den anden siger:

'Man kunne godt supplere behandlingen med arbejde i drivhuset. Spørgsmålet er hvordan man griber det an. Vi har snakket om det ude i drivhuset, at man for eksempel kunne bede dem om i behandlingsgruppen, at komme ud i drivhuset og plante sin egen plante' (Johan, interview).

Den tredje fortæller:

'Ja, drivhuset kunne sagtens indgå i behandlingen, for når man kommer ind i behandlingen er man skrøbelig, syg og føler intet ansvar. Der kunne man godt, det er i hvert fald noget jeg har tænkt meget over, få et frø til at starte med og sige, at det her frø repræsenterer dig selv. Du skal så det du skal passe det, du skal pleje det og du skal se det vokse op og blive til en grøn frodig plante. For vi er så skrøbelige og bliver klædt på med gode værktøjer og lærer eller genlærer hvordan man tager vare på sig selv. Der kunne jeg godt se, at man fik sådan et lille ansvar til at starte med; at nu skal man passe på det her lille 'jeg', man har fået og få det til, at vokse og forstå, at det skal overføres til at se sig selv vokse' (Bo, interview).

Disse brugere efterspørger således en kombination af den kognitive terapi og naturen, hvilket er en interessant efterspørgsel, da de ikke har kendskab til den hortikulturelle terapies eksistens. En refleksion herpå kan være, at der godt nok ikke udføres hortikulturel terapi i Drivhusprojektet, men drivhuset er dog stadig placeret i en misbrugsbehandling, dermed vil der blandt brugerne automatisk være et særligt behandlingsmæssigt fokus. For som vi så, er der mange paralleller mellem den kognitive terapi og de naturlige metaforer, disse paralleller kan brugerne i Drivhusprojektet, som alle har været i behandling, også få øje på, uden den hortikulturelle terapi. Men dette betyder omvendt også, at drivhuset må give noget til den kognitive terapi og misbrugsbehandlingen som helhed. Dette vender vi tilbage til.

En af de svagheder der viser sig i de to terapiformer både selvstændigt og i bevidst samspil illustreres i følgende citat fra en bruger på Green House:

'What I have told you about my life the last couple of days while working in the greenhouse I have never told anyone at Green House before and even this is maybe 1/12 of what I have in me. Do you think I have to get all of this out? I cannot tell my group this we do not share this kind of deep stuff. I do not know where to let it all out, do you think it is necessary' (Kevin, interview).

Kevin søger et sted, hvor han kan arbejde med sine tidligere livserfaringer. Problematikken for ham er, at begge de terapiformer han modtager, i sin misbrugsbehandling, foregår i nutid. Både den kognitive terapi og den hortikulturelle terapi søger, at bedre brugerens livssituation på det

foreliggende, de er dermed ikke retrospektive i deres tilgang. At arbejde med misbrugsbehandling alene i nutid er problematisk. Her er der en mangel på det psykodynamiske perspektiv i det sociale arbejde i misbrugsbehandlingen. Der mangler et fokus på de indre processer hvor psyken opfattes, som en størrelse, der udvikles og forandres. Der mangler i konstellationen hortikulturel/kognitiv terapi, en forståelse af personlighedsudviklingen og de bagvedliggende problemer, som opstår i forbindelse med denne udvikling og som kan føre til misbrug (Hutchington & Oltedal, 2006: 41-42). Dilemmaet er her, hvor grænsen går for hvad det sociale arbejde i misbrugsbehandlingen kan og skal påtage sig. På den ene side kan der kan godt arbejdes med psykodynamiske modeller i det sociale arbejde, hvis disse er helhedsorienteret, hvilket indebærer, at der søges at få bredest mulig forståelse for brugerens situation og for hvad der volder problemer. Målet med arbejdet er, at forebygge og afhjælpe problemet (Hutchington & Oltedal, 2006: 18), men på den anden side må det sociale arbejde også kende sine begrænsninger, når der i en misbrugsbehandling kan dukke emner op såsom traumer, udpræget vold og seksuelle krænkelser. Her skal det sociale arbejde ophøre og henvise til andre faggrupper såsom psykologer, læger og psykiatere. Misbrugsbehandlingen foregår i øvrigt i primært i grupper, hvilket taler for, at udelade det psykodynamiske perspektiv, for som Kevin påpeger, er et gruppeforum ikke altid stedet, hvor de dybeste følelser af skyld og skam deles.

Delkonklusion

Delkonklusionen sammenfatter de resultater, som er fundet i analysen i forhold til hvordan den hortikulturelle terapi supplerer og understøtter den kognitive terapi, samt de udfordringer der er.

Den hortikulturelle terapi synes at være en interessant terapiform i misbrugsbehandlingen, i det den supplerer og styrker den kognitive terapi. Særligt metaforerne binder terapiformerne sammen og løfter behandlingsniveauet, da disse er billeder på livet og håndteringen af dette. Som udgangspunkt har den hortikulturelle terapi et interaktionistisk perspektiv på det sociale arbejde og den kognitive terapi et læringsteoretisk. De kritiserer teoretisk set gensidigt hinanden, men i praksis ser det ud til at disse to perspektiver kan spille sammen på baggrund af naturen. Kaplan forklarer det med, at den kognitive terapi kræver en målrettet opmærksomhed fra brugeren, hvor den hortikulturelle terapi med sit udgangspunkt i naturen, er en modpol med en spontan opmærksomhed. På den måde rummer de muligheden for, at supplere hinanden, hvis man fra behandlerens side arbejder bevidst

med dette. Hvilket fremgår tydeligst i Drivhusprojektet, hvor der netop ikke arbejdes bevidst med den spontane opmærksomhed.

En klar begrænsning i de to terapiformer er deres mangel på retroperspektivet af brugernes indre processer, men holder fokus på det nutidsorienterede. Det kan så diskuteres hvor dybt det sociale arbejde skal fokuseres på det retroperspektive, og hvor der skal inddrages andre fagprofessionelle.

Analyse – MBSR

Den hortikulturelle terapi og den kognitive terapi, rummer altså muligheden for at bidrage til hinanden, gennem målrettet og spontan opmærksomhed. Dette er meget bevidste arbejdsformer, men spørgsmålet er, om der også er en mere ubevidst effekt af drivhuset, altså en værdi i drivhuset selv. Til at analysere dette inddrages i det følgende Jon Kabat-Zinns MBSR.

Indledning

I Drivhusprojektet indgår der ikke hortikulturel terapi, men som beskrevet er der stadig en opmærksomhed fra brugerne, på forbindelsen mellem drivhuset og behandlingen. Derfor, og fordi der indgår drivhuse i alle tre cases, bliver det interessant at analysere arbejdsspørgsmål tre: *Giver et drivhus brugerne mulighed for refleksion og fordybelse i misbrugsbehandlingen?* I kodningen blev det tydeligt, at særligt brugerne på Green House taler om, at drivhuset giver dem en ro. Der er derfor en særlig forventning til, at interviewene fra Green House, i sammenhæng med deltagerobservationerne, kan være en stærk empiri i denne analyse.

Som analytisk greb, tages der her udgangspunkt i Jon Kabat-Zinns MBSR teori. Valget af denne teori er ikke et 'almindeligt' teorivalg i det sociale arbejde. Ikke desto mindre anses den som værende særlig relevant i denne sammenhæng. Det ser ud til at evnen til at finde ro, går forud for evnen til at indgå i et fællesskab, som specialets næste anerkendelsesteoretiske analyse udfolder nærmere. MBSR supplerer Honneths teori og er ud fra empirien en nødvendig viden at have, før udvidelsen med anerkendelsesteorien.

At være i øjeblikket

De hortikulturelle terapeuter på Green House og Peach Garden, arbejder ikke med mindfulness, men ikke desto mindre giver brugerne udtryk for, at de i drivhuset formår at være tilstede i øjeblikket. En bruger fortæller;

'But here it is very different. Here no matter what frame of mind I have, positive or negative I always say my serenity prayer in the morning, to try to start the day off on a positive note. But what I have learned is that when I get here, like what I said, within half an hour or an hour, I forget everything negative from the house. I am, present out here, I am not living in the future, I am not dwelling on the past, all my indiscretion stop just like that – I'm here, present.' (Jason, interview).

Denne bruger fortæller altså hvordan han oplever det 'at være' i drivhuset, noget ingen har lært ham, men som drivhuset måske har givet ham en ramme for at udvikle. Den første læring i MBSR programmet er, at lære brugerne, at forstå, at de kun har øjeblikket at leve i. MBSR forsøger her, at opfordre brugerne til, at gøre noget helt nyt for sig selv, og eksperimentere med, at leve bevidst hvert eneste øjeblik (Kabat-Zinn, 2014: 57-59). Brugere skal øves i 'at være'. De skal aktivt være til stede i hvert enkelt øjeblik, i et forsøg på at holde sig vågne og være opmærksomme på nuet. Et bevidst nærvær om, at være lige her, lige nu (Kabat-Zinn, 2014: 60). En anden bruger beretter også om hvordan det, at komme i drivhuset kan få ham til at være tilstede, lige her og lige nu, og dermed for en stund at glemme alt det negative;

'If I have had like a bad day, if something is not going right at the house I can come here and just ooze off all of that, and get something good into my mind you know. Because here is all this open space and it is quiet and it takes things of my mind. And all of the negative flies out of your head and today gets even better than yesterday' (Joel, interview).

Man kan her stille spørgsmålstegn ved, om det er drivhuset, der gør, at de to brugere oplever, at alle deres negative tanker forsvinder, eller om det faktisk at de begge deltager i den døgnbehandling på Green House, har noget at sige her. Jeg observerede under min deltagerobservation på Green House, at brugerne i døgnbehandlingen, bor sammen med 70 andre mænd. Som nedenstående foto illustrerer, bor brugerne sammen otte og otte, i små værelser, hvor de sover i køjesenge:

Der er altså ikke meget rum til privatliv ej heller fred og ro, da de er sammen med andre mennesker i alle døgnets timer. Derfor giver det mening, at netop brugerne fra Green House har en særlig oplevelse af, at kunne slappe af og være i drivhuset, hvor de ikke skal forholde sig til andet end produktionen af salat. Dermed ikke sagt, at drivhuset ikke kan være et rum, hvor brugerne kan lære at være tilstede, men blot en refleksion over hvorfor brugerne på Green House er så begejstrede og positive omkring drivhuset.

En anden observation bekræfter at brugerne på Green House har behov for, at have tid alene. Da jeg under et besøg i det hus, hvor de 70 mænd bor, gik en tur i området, fandt jeg et lille vandløb, her havde en bruger stablet store mængder af sten i æstetiske mønstre, noget der givetvis havde taget timer. Et andet sted på grunden havde en anden bruger gravet tre hjerter ind i en skrænt og fyldt dem med sten, og et tredje sted havde en bruger udsmykket et hult træ med sten. Længere inde i skoven fandt jeg et lille shelter, mens jeg sad og nød udsigten herfra, kom ham der havde bygget shelteret. Han fortalte, at det var hans måde at finde ro på. Disse observationer fortæller om et behov for at være alene og et behov for ro, men det fortæller også noget om, at der hvor brugerne søger roen er i naturen. Billederne herunder illustrerer observationerne:

Drivhuset som en ø af 'væren'

Men den grundlæggende ide med at lære brugerne det 'at være' er også, at skabe en ø af 'væren' midt i det hav af evindeligt 'gøren', som brugernes liv normalt er nedsænket i. Altså blot at skabe et tidsrum, hvori det er tilladt at standse alt 'gøren' (Kabat-Zinn, 2014: 60). Dermed kan drivhuset give rigtig god mening. Hos Green House er brugerne i drivhusene i otte timer dagligt, og lige netop her synes der, at være skabt en såkaldt ø af væren, en bruger fortæller:

'This here is probably the best part of my treatment; it is what I revive here, for the fact that I become at peace with myself. I forget about all the craziness going on in the world and in my life, I do not know I just get into a zone. It is not like talking to a therapist or a counselor, where I constantly have to process things on what I am doing wrong and what I am doing right. This I just have to come here. My attitude is one hundred percent better when I leave here. There is nothing wrong with Green House (red.), there is just a lot of negativity, everybody get a little caught up, since we are so many people living together. I come here and within an hour it is all gone, I am much more relaxed, almost stress free to say the least. I actually forget why I am here at times, because I get so engrossed in planting things' (Jason, interview)

Jason har her fundet en ø, hvor tiden synes at stå stille. Han glemmer livet udenfor, både hans private liv og livet med 70 andre mænd. Og måske netop her ligger dilemmaet mellem den positive effekt og faren, ved at drivhuset bruges som et mindfult sted. Den positive effekt ligger i at finde et

rum, hvor brugeren kan ophøre med at gøre, og skifte til en tilstand af væren, hvor de tager sig tid til sig selv og sætter tempoet ned og kan reflektere over den øvrige behandling. Faren kan ligge i at drivhuset bliver et passivt rum, der blot bruges til at være alene, som mangel på privatliv.

At anskue problemer fra nye vinkler

At drivhuset skaber en ø af væren, gør måske også at brugerne kan skabe plads til nye måder at anskue gamle problemer på og at indse hvordan alting er indbyrdes afhængigt af hinanden. Denne måde at lære på, er baseret på brugerens evne til at hvile i nuet og bare være (Kabat-Zinn, 2014:61). En bruger fortæller, hvordan drivhuset har hjulpet ham, med at finde en ro til, at kunne betragte livet ude i samfundet;

'Det har gjort det, at det har givet mig rigtig mange gode timer med at være i det og gå og passe det så jeg er blevet fyldt op med en god energi, som gør at når jeg har skulle møde mit liv derude, så var jeg tanket godt op, plus hvis der var noget i livet derude som kunne være svært og som jeg synes driller mig eller jeg møder modstand, så kan jeg kravle ind og tænde for radioen og snakke lidt med chiliplanterne, så kan jeg lige lukke luften ud af lungerne og lige få ro på, der er sådan en god atmosfære' (Johan, interview).

Johan fra Drivhusprojektet beskriver her hvordan han går i drivhuset for at tanke op til 'det virkelige liv'. Han bruger drivhuset lige modsat af brugerne på Green House, der kravler ind i drivhuset for at komme væk fra 'det virkelige liv'. Måden Johan bruger drivhuset på, er ifølge Kabat-Zinn det at have en fornemmelse af, at der er en måde at leve på, en måde at opfatte problemer på, en måde at håndtere livets katastrofer på, som kan gøre livet både sjovere og rigere, end det ellers ville have været, og dermed giver brugerne en fornemmelse af større kontrol over livet (Kabat-Zinn, 2014: 60).

At leve mindfult

Udfordringen er hvordan de ædru og clean misbrugere kan tage den ro de finder i drivhuset med ud i hverdagslivet, så drivhuset ikke bliver passivt, men aktivt og fremadskuende. Kabat-Zinn mener at en god øvelse til at opnå dette er at være tavs, for at øve nærværet i nuet, hvert eneste øjeblik en hel dag. Brugere skal lære at hvile i nærværet og se hvad der dukker op inden i dem og omkring dem, Brugere skal lære at slappe af med blot at være dem selv, og bare være tilstede i nuet (Kabat-Zinn, 2014; 191).

I stedet for at fortælle andre hvordan man har det, er tanken i mindfulness også at lære at iagttage alt hvad der dukker op og acceptere disse følelser og oplevelser i nuet. Tavshed er en stor hjælp i en sådan proces, da den hjælper brugerne til at lære sig selv bedre at kende og blive mere fortrolige med bevægelserne i deres bevidsthed og krop, selv når det er trist og smertefuldt (Kabat-Zinn, 2014: 192). Drivhusene er et redskab til, at dyrke denne tavshed og ro. Flere brugere fortæller om hvordan de søger ind i drivhusene, for at arbejde med de udfordringer, som livet nu engang byder på. En bruger fortæller:

'Det har hjulpet mig meget med tankemylder, jeg følte jeg skreg indvendigt. Jeg ville gerne væk og bare være mig selv og alene, men så gik jeg jo ned i drivhuset, hvor der var ro, men der var også mennesker omkring mig. Ikke nødvendigvis at jeg skulle snakke med dem, men bare at der var nogen: Nogen jeg kunne se og mærke var i nærheden, mens jeg stod inde i drivhuset. Så kan man lige være sig selv og få ro på sine tanker' (Bo, interview).

Det har altså en betydning for ham, at han har et rum, hvor det er tilladt blot at være, uden at tale med andre, uden at forholde sig til andet end til egne tanker, følelser og oplevelser i nuet. En anden bruger beskriver, hvordan han også benytter sig af tavsheden i drivhuset:

'...for jeg kan virkelig være i krise, hvor jeg ikke ved hvad jeg skal gøre, jeg prøver at gøre alt det jeg har lært i behandlingen. Men det kan være svært at mærke, at der sker noget, men så har jeg drivhuset hvor jeg i fred og ro kan samle tankerne' (Jørn, interview).

Han kan altså ligeledes bruge roen og tavsheden til, at samle sine tanker og dermed bedre tackle sine udfordringer i livet, noget denne bruger ikke kan bruge de værktøjer han har lært i den kognitive behandling til.

Men dilemmaet er her, om det kun er et drivhus, der kan opfylde behovet for, at have et sted, hvor der er fred og ro og hvor tankerne kan samles. Hvad hvis vi gav brugerne et rum, hvori der var opstillet bløde sofaer, puder og tæpper og hvor roligt musik blev afspillet, eller hvad hvis misbrugebehandlingen rummede dyr, som brugerne i fred og ro kunne gå ud at være sammen med, eller et værksted, hvor de kunne gå ud og skrue i biler. Spørgsmålet er om det kunne give samme resultat. Dette fjerner dog ikke effekten af et drivhus, der skaber mulighed for et roligt rum, hvor brugerne samtidigt har ansvar for noget 'levende'. Men man kunne godt forestille sig andre installationer, der kunne nærme sig den samme effekt.

Det synes dog, at særligt stemningen i et drivhus, har en positiv effekt på behandlingen. På Green House observerede jeg noget særligt ved det hydroponiske drivhus. Det særlige var, at der i dette drivhus er støj fra nedkølingsanlægget, som gør at brugerne skal stå helt tæt på hinanden, for at kunne tale sammen. Støjen er på ingen måde ubehagelig, den er blot en konstant summen. En bruger fortæller her om, at opholde sig i det hydroponiske drivhus;

'It is my serenity place... That is how I prefer to see this greenhouse, like my serenity place. It is powerful and special. You know with all that goes on back at the house, and then I come here, you know, I come here some mornings just jacked I mean absolutely jacked and pissed off, angry, F the world. Then I come here, and I am good – I do not know how to explain it' (Jason, interview).

Han kan altså ikke forklare hvad det er der sker, han kan ikke fortælle præcis hvad det er der gør, at han oplever lettelse, men ifølge Kabat-Zinn, er det noget så simpelt som det faktum, at drivhuset stiller et rum til rådighed, hvor det er naturligt at være stille med sig selv. MBSR har et princip om, at 'less is more', jo mindre de professionelle kan intervenere og styre, desto bedre, da det der skal læres dukker op af sig selv, i form af oplevelser fra det ene øjeblik til det næste, når brugerne vælger at hengive sig til dette, med nærvær og grundlæggende venlighed mod dem selv (Kabat-Zinn, 2014: 196). I det hydroponiske drivhus er der netop ingen interventioner fra professionelle eller andre brugere, fordi det er så svært at kommunikere derinde. Dermed har brugerne her et helt særligt rum, hvor de kan være i ro, med det grønne, helt uden forstyrrelser.

Mindfulness i hverdagen

Den sidste komponent er, at gøre det man gør, bare mindfult. Udfordringen er, at få ro, indre balance og klarsyn til, at være en del af hverdagen (Kabat-Zinn, 2014: 205). Dette indebærer at brugerne kan få deres liv tilbage, i stedet for kun at leve i fremtiden, hvor alting er 'perfekt tilrettelagt' til at kunne afføde de eftertragtede følelser af indre fred og harmoni. For selvfølgelig bliver de sjældent sådan alligevel (Kabat-Zin, 2014; 205), end ikke når livet leves som ædru og clean misbruger. En bruger fortæller her om, hvordan han ved hjælp af drivhuset opnår en tilstand, hvor han er i stand til at mærke efter her og nu;

'Drivhuset gav mig mulighed for at øve mig i at leve det gode liv. Det lyder måske fuldstændig åndssvagt, men det er ikke bare lige, når man aldrig nogensinde har prøvet det. Det er ubehageligt og anderledes og enormt svært det normale liv. Så drivhuset var også en enorm træning i at mærke

efter og have det godt og drivhuset var også en bekræftelse på, at jeg havde det godt, for det kunne jeg også blive i tvivl om, om jeg nu også havde' (Johan, interview).

Udfordringen for de ædru og clean misbrugere er ofte, som jeg indledningsvis skrev, at få ro, indre balance og klarsyn, til at være en del af hverdagen, fordi når det kommer til stykket, er brugernes udfordring ved mindfulness, at indse, at 'der er ikke andet'. Mit liv er lige her og lige nu (Kabat-Zinn, 2014; 205). Øvelsen for brugerne består altså i, udover at være mindful i drivhusene, at øve sig i, at flytte bevidstheden med ud i livet, så de kan være bevidst nærværende i forhold til livets andre gøremål, opgaver, oplevelser og i mødet med andre mennesker i deres normale liv (Kabat-Zinn, 2014; 205). Det mindfulness brugerne lærer af drivhusene, skal så at sige flyttes med ud i hverdagslivet. En bruger fortæller her, hvordan den mindfulness han har lært i drivhuset flytter med hjem i hans lejlighed og dermed gør ham i stand til, at ligge på sofaen med en indre ro;

'Jeg nåede et punkt i drivhuset, hvor jeg faktisk var fyldt dejligt op af det, det der tilsyneladende bundløse hul, oplevede jeg faktisk i drivhuset, at det var muligt at få fyldt, så når jeg kom hjem så oplevede jeg faktisk at jeg var mættet af en god dag. Den der dejlige træthed og gode tanker og dagens gode snakke der kører i hovedet når man kommer hjem og så mærke, at nu er jeg egentlig også fyldt godt op, det var helt nyt og helt dejligt at mærke det. Fordi jeg havde en god dag i mig, og pludselig var det dejligt at ligge på sofaen, hvilket det ikke havde været for mig i flere år' (Johan, interview).

Han formår, at mærke efter hjemme på sin sofa også. Det bliver ham bevidst, at 'hey, her er faktisk rigtig rart, når jeg nu lige mærker efter'. Den samme bruger fortæller endvidere, hvordan han via drivhuset også bliver bevidst opmærksom på egne kompetencer og evner, netop fordi drivhuset giver ham et rum til, at genfinde troen på sig selv, også udenfor drivhusets vægge:

'Drivhuset gør at jeg genfinder nogle sider af mig selv, og finder ud af at jeg er andet end bare alkoholiker, men at jeg også er håndværker og jeg har mange ideer og det her, det kan jeg' (Johan, interview).

En anden bruger fortæller, at han har det på samme måde. Han fortæller hvordan drivhusets ro har hjulpet ham til at genfinde troen på sig selv i livet udenfor drivhuset;

'...it just helps out here actually. Big time stress reliever. You know I don't feel like a looser anymore, I feel like I can do more outside of here after I graduate' (Jason, interview)

Kabat-Zinn har en forklaring på, hvad det er der gør brugerne i stand til at tage roen fra drivhusene md hjem i deres private hverdagsliv. Han mener, at hvis brugerne bliver i stand til at være nærværende, alt imens de udfører rutinemæssige hverdagsopgaver, såsom det er tilfældet i drivhuset, og de bliver villige til at huske på, at disse øjeblikke kan være fyldt af ro og opmærksomhed, samtidig med, at de gør noget der skal gøres, så kan de benytte mindfulness alle steder i livet, når de vasker op, når de gør rent, når de er sammen med venner mv. (Kabat-Zinn, 2014; 206). Det er netop det drivhusene hos Peach Garden og i særdeleshed hos Green House kan, de forbinder en opgave der skal gøres (produktionen af grønt til restauranter, supermarkeder og velgørenhed), med et nærvær og bevidsthed. Dilemmaet er, at jeg observerede, at de hortikulturelle terapeuter ikke er opmærksomme på, at det er det, de faktisk gør. De har ikke set, at det er her mindfulness kan hjælpe i den svære proces, med at få brugerne et skridt tættere på samfundet. De er ikke bevidste om denne sideløbende proces. Der åbner sig her et spørgsmål, om drivhuset har nogle særlig muligheder for at hjælpe misbrugerne tilbage ud i samfundet.

Delkonklusion

Udgangspunktet for denne analysedel er hentet i arbejdsspørgsmål to, om drivhuset i sig selv har en effekt på misbrugsbehandlingen. Det er observeret at drivhuset i sig selv skaber en ramme og et rum, hvor centrale dele af Kabat-Zinns MBSR opfyldes.

Drivhuset skaber et rum for fordybelse og refleksion, hvor brugerne netop får mulighed for at være tilstede lige nu, og sætte sig udenfor terapiens gøren. Drivhuset fungerer i forskellig form i casene, men har det fælles at det er et fristed. Et fristed fra andre, et sted hvor der opstår fred og ro. Dels fra behandlingens krav, men også fra de krav der stilles til dem i deres daglige livsførelse. Denne effekt kunne måske godt opnås ved andre tiltag, men dette fjerner ikke effekten af at drivhuset skaber dette rum.

Drivhuset og arbejdet i drivhuset skaber paralleller og refleksions i forhold til de udfordringer brugerne har i behandlingen og i hverdagen. Denne del tager afsæt i MBSR elementet omkring at tage kontrol over tilværelsen og skaber derfor mulighed for udvikling i misbrugsbehandlingen.

Der er tydelige tegn på, at drivhuset, som rum, kan understøtte den hortikulturelle og kognitive terapi, som første analysedel fokuserede på, ved at tilbyde centrale elementer i MBSR teorien. Problemet er, at MBSR er fokuseret på individ niveau, og fortæller ikke noget om brugernes

relation til hinanden i drivhusene, og dermed ikke hvilke andre muligheder drivhuset også kan byde på. For at udfolde brugernes indbyrdes forhold og effekten af disse, udvides analysen med Honneths anerkendelsesteori, da anerkendende relationer er en kamp, der rækker udover drivhusets individuelle mindfulness virkning.

Analyse – Anerkendelsesteorien

Indledning

I denne analyse af Honneths anerkendelsesteori vil jeg besvare specialets tredje arbejdsspørgsmål; *Hvilke særlige muligheder er der ved drivhuset i forhold til en misbruger, der er blevet stemplet?* I analysen af den hortikulturelle terapi så vi, at denne terapiform er interessant i misbrugsbehandlingen, da den styrker og forbedrer den allerede eksisterende kognitive terapi. Analysen af MBSR viste, at drivhusene skaber et rum for den enkelte, hvor der er mulighed for ro, refleksion og fordybelse. Analyserne viste dog ikke noget om brugernes relation til hinanden. Specialet bevæger sig derfor fra mere individuelle anskuelser af drivhuset, til en interesse i hvorledes temaet 'fællesskab', som fremkom ved kodning af interview og feltnoter, gør sig gældende, i det sociale arbejde i misbrugsbehandlingen. Der er en særlig forventning til, at empirien fra Drivhusprojektet, kan give en indsigt, da temaet fællesskab træder tydeligst frem her.

Analysen startes med, at se hvor anerkendelsesteorien supplerer Beckers stempelingsteori, hvorefter arbejdsspørgsmålet er udsprunget, herefter analyseres den private- samt den solidariske sfære. Den retslige sfære udfoldes i diskussionen, da empirien ikke afgiver tydelige tegn på, hvordan den retslige sfære bliver bragt i spil. Ifølge Honneth har brugerne, for at opnå et ubrudt selvforhold, behov for alle tre sfærer (Honneth, 2006: 163), hvorfor den tredje sfære anses for væsentligt, at inddrage senere.

Krænkelserfaringer

Feltnotatet herunder beskriver hvordan en ædru og clean misbruger har svært ved, at vriste sig fri af sin stempeling som misbruger, og hvordan han oplever sig krænket i den solidariske sfære, af en tidligere arbejdsgiver, og sidder tilbage med følelsen af ikke at være noget værd længere;

Der mangler pottemuld i drivhuset, da chiliplanter skal pottes om. En bruger tilbyder at hente en pose i Føtex, han tilbyder mig at gå med.

Pottemulden bliver købt og vejen ned til misbrugscenteret og drivhuset går gennem byens gågade. En mand kommer mod os, men da han får øje på os skifter han side, og går bag de tøjstativer der står på gaden. Han kigger sporadisk på stativerne og farten er sat op.

Brugeren fortæller, at det var direktøren i det firma, hvor han var i 13 år, men at direktøren ikke længere vil kendes ved ham. Det er anden gang han har mødt ham og oplevet dette scenarie.

Brugeren er stille resten af vejen til drivhuset. Han sætter pottemulden ind i drivhuset, henter en kop kaffe, som han sætter sig med, alene, i det bagerste af haven. Der går lidt over en halv time, førend han igen deltager i drivhuset.

(Feltnotat, Drivhusprojektet)

Denne bruger krænkes i den solidariske sfære, han bliver af sin tidligere chef krænket på en sådan måde, at hans færdigheder og evner ikke længere nyder nogen anerkendelse. En sådan krænkelse skader denne brugers værdsættelse af sig selv og følelsen af, at hans tilstedeværelse i sociale sammenhænge er vigtig falder bort, derfor trækker han sig fra fællesskabet i misbrugscenteret og sætter sig for sig selv. Det der her er vigtigt at bemærke, er brugerens handling, efter den halve time i eget selskab er gået; han vælger at gå i drivhuset.

Man må her forstå, at de ædru og clean misbrugere, der indgår i drivhusene i Drivhusprojektet, på Green House samt på Peach Garden, alle har krænkelseserfaringer med i bagagen, der går forud for arbejdet med, igen at komme til, at føle sig anerkendt og som en del af fællesskabet og samfundet. Beckers stimplingsteori og Honneths anerkendelsesteori supplerer dermed hinanden i denne antagelse. Jeg vil nu se på om anerkendelsen kan generobres, ved hjælp af et drivhus.

Den private sfære

Honneths første anerkendelsessfære, privatsfæren, er anderledes end de andre, da den danner grobund for at brugerne kan træde ind i et nært kærlighedsforhold. Kærlighedsforholdet mellem mennesker opleves, når det mærkes, at der gensidigt er behov for hinanden og hinandens

emotionelle støtte. Det behov der findes i den private sfære kan kun dækkes af 'den konkrete anden', altså en forældre, en ægtefælle eller en nærtstående ven. Båndet med den konkrete anden udgør de symmetriske relationer, hvor brugeren kan etablere en fortrolighed, og føle sig anerkendt for sine værdier, indstillinger og ressourcer (Willig, 2006: 15) Dette vedligeholder den fundamentale selvtillid og kærlighed og venskab i den private sfære udgør ifølge Honneth den emotionelle anerkendelse, der sætter brugeren i stand til at udtrykke sig og agte sig selv, som et menneske der kan deltage i nære fællesskaber og samfundsmæssige forhold (Willig; 2006: 15). Brugeren erfarer således, hvorledes anerkendelsesbehovet dækkes igennem eksistensen af den "konkrete anden" (Willig, 2006: 11).

Man kan her ved hjælp af Willigs ord, foranlediges til, at tænke at de venskaber jeg i mine observationer så, var opstået i drivhusene, kunne ligge indenfor den private sfære, da brugerne havde fundet en konkret anden. Men læser man Honneth, ser man, at der i den privates fære ligger en definition af at der er stærkt, følelsesmæssige bånd mellem få personer, Honneth sidestiller det med det vi finder i et erotisk parforhold, venskaber og forholdet mellem forældre og børn (Honneth, 2006: 130), han mener endvidere, at disse forhold er bundet til forudsætninger, som individet ikke selv disponerer over, nemlig sympati og tiltrækning (Honneth, 2006: 146). At tænke, at brugere, der har mødt hinanden i en misbrugsbehandling har fået så nært et forhold, vil nok være at gå for vidt, en bruger bekræfter denne antagelse om, hvor tætte venskaber der er etableret:

'Jeg har taget to venskaber med ud af drivhuset. Vi render ikke hinanden på dørene, men vi har hinanden hernede og det er altså bare dejligt. Jeg har lært nogle fantastiske mennesker at kende igennem det der drivhus, der er ingen tvivl om at der er nogle stærkere bånd netop fordi vi har drivhuset' (Jørn, interview).

Brugeren her beskriver ganske præcist, at det ikke er venskaber, af den karakter, hvor sammensmeltningsoplevelser opstår (Honneth, 2006: 143), men at det er mere overfladiske, om end vigtige og gode venskaber og derfor ønsker jeg nu at inddrage Honneths solidariske sfære, der giver mennesket mulighed for at forholde sig positivt til sine konkrete egenskaber og muligheder (Honneth, 2006: 163).

Den solidariske sfære

Arbejdet i drivhusene i Drivhusprojektet, Green House og Peach Garden befinder sig, i den solidariske sfære. I den solidariske sfære sker anerkendelsen igennem relationen til en gruppe, et fællesskab eller samfundet, hvor brugerens deltagelse og positive engagement bliver anerkendt (Willig, 2006: 16 & Honneth, 2006, 164). Dette udløser en socialværdsættelse som medlem af et solidarisk fællesskab (Willig, 2006: 12 & Honneth, 2006: 166). I drivhusene synes ansvarligheden overfor fællesskabet at være udpræget. Brugere har genfundet en tro på fællesskabet og samfundet. En tro, som har været væk i de aktive år, hvor stoffer og alkohol har været det styrende, og de fællesskaber de har indgået i, har været baseret på krænkelserfaringer, hvor ydmygelse, krænkelser og misagt har været bærende. Drivhusene giver brugerne en plads i både samfund og fællesskab igen og dermed en chance for i via den solidariske sfære igen at værdsætte sig selv og dermed opbygge et stærkt selvværd, en bruger fortæller:

'I am responsible in this community, where as in my addiction; I did not give a damn about responsibility. I did not give a damn about what I did, or with who hurts who, nor the consequences. Here I like being responsible, I have to make sure that A: everything is done correctly, B: that it grows and C: I have to take care of it properly, so that it does grow. I need to give the plants the right nutrients and stuff like that. Because I am not the only one, there are other people depending on what I am doing here. Not just from a monetary standpoint, well from a Monterey standpoint primarily, that is a part in this war, but for me it is not monetary knowing, that it does affect us all! We need to make money to keep this place running, to feed people, to feed the chickens, things like that, I mean it is basic responsibilities, but it is a lot more that what I used to do, when I was out drinking and drugging and doing all that. In this community I keep thinking; 'If I do not do this what are the ramifications for my roommates?' or 'If I do this, this is what's going to happen? Is this going to have a positive way for all my roommates in GH?' (Jason, interview)

Brugeren her over fortæller os, hvordan han er gået fra ikke at have en tro på fællesskabet, til at se det som det væsentligste i den situation han er i, her og nu i misbrugsbehandlingen. Han beskriver, hvordan han i drivhuset bliver anerkendt for sine evner, kvaliteter og særligt hans bidrag i drivhusene, der ender med at bidrage til at reproducere samfundet. De handlinger Jason her udfører, udløser en form for praktisk forholden sig til sig selv, nemlig værdsættelsen af sig selv som medlem af et solidarisk fællesskab på Green House. Det er netop igennem fællesskabet med andre, at individet kan genkende sig selv og bliver anerkendt for sine specielle evner, særlige kvaliteter og

bidrag (Willig, 2003: 16 & Honneth, 2006, 167) hvilket måske er det Jason her har fået øjnene op for.

Omvendt ligger der her et dilemma i måden Green House driver deres misbrugsbehandling på, som selvopretholdende institution. For på den ene side skal brugerne indgå i et fællesskab, hvor alles deltagelse er vigtig, for at der er penge til behandling, kost og logi til alle brugere. Modsat kan man forestille sig, at den enkelte bruger på Green House ikke ser sig selv, som en del af det store fællesskab, men arbejder i drivhuset efter devisen, at hvis han ikke arbejder, så får han ikke behandling, kost og logi. Kampen om anerkendelse i den solidariske sfære er måske ikke så stor en kamp på Green House, særligt ikke hvis vi forholder os til tanken om, at den enkelte bruger ikke arbejder i drivhuset for fællesskabets skyld, men for egen. Dette kan forklares ved, at behandlingen her er gratis, mod at brugerne arbejder. I USA er der tradition for, at man betaler for, at komme i misbrugsbehandling og kulturelt set er det lavstatus, at lade sig indskrive på et misbrugscenter 'uden betaling'. Det giver den forklaring, at de brugere, der er på Green House er de misbrugere, der er lavest i hierarkiet, både socialt og økonomisk. I mine deltagerobservationer blev dette billede bekræftet. Jeg mødte udsatte brugere, med dybe ar på sjælen. Langt størstedelen af brugerne på Green House, har stiftet bekendtskab med det amerikanske bandemiljø, skudepisoder, hjemløshed, og tab af venner, bekendte og familiemedlemmer i større antal, end mange mennesker kan udholde. Disse brugere er så at sige vant til, at måtte slås for alting, og at tænke i fællesskaber, er ikke nærliggende for dem, de tænker nærmere i dualisme. De arbejder i drivhuset efter princippet 'survival of the fittest' og ikke efter et solidarisk princip. Det solidariske princip synes ej heller, at slå igennem på Peach Garden, da de indskrevne brugere her befinder sig øverst i det sociale og økonomiske hierarki, og fokus er rettet mod den individuelle lykke. Jeg mødte i deltagerobservationen en generel holdning blandt brugerne om, at opholdet var deres individuelle kamp, ikke en solidarisk kamp, der skulle kæmpes i fællesskab. En bruger fortalte, at hun ikke var i behandling for at få nye bekendtskaber. Dermed ikke sagt, at der ikke kan etableres fællesskaber på Green House og Peach Garden, for som det fremgår af nedenstående, udtaler brugerne sig også positivt omkring det anerkendende i fællesskabet, jeg ønsker blot at problematisere fællesskabernes vækstbetingelser i USA i forhold til Danmark, hvorfor jeg også indledningsvist i dette speciale kort har fremhævet forskellene mellem de to velfærdsstatsmodeller.

I den danske case Drivhusprojektet blomstrer fællesskabet og måske er forklaringen at her har alle lige adgang og at solidaritetsprincippet, som et generelt velfærdsstatspolitisk princip, med gensidig afhængighed, fællesinteresser og oplevelser af fællesskab (Larsen & Pedersen, 2011: 649), har

eksisteret i en dansk kontekst i mange år. I Drivhusprojektet, ser den daglige leder af værestedet, at brugerne, der kommer i behandling, alle har specielle evner, kvaliteter eller interessante bidrag til fællesskabet. De er alle kunnende også i hinandens øjne, hun fortæller:

'Deres selvværd bliver også styrket i fællesskabet, for de føler at de er noget i drivhuset, følelsen af at jeg kan godt noget, jeg duer godt til noget, jeg kan faktisk godt det her. Det højner selvværdet. Selvværdet højnes også ved at der kommer et smukt produkt ud af det, som omverdenen anerkender og siger: 'hvor er det fedt det her'. De bliver anerkendt på, at der er noget i livet der lykkedes, nogle af dem er jo anlægsgartnere andre brolæggere, det er rart at blive anerkendt på ens evner' (Gitta, interview)

Og netop at brugerne er kunnende i hinandens øjne, bekræfter denne bruger: *'Jeg bliver værdsat. Der er mange der kommer og siger til mig og alle de andre i drivhuset, at de synes det er et rigtig stort arbejde. Det bliver jeg da enormt glad for'* (Bo, interview). Solidariteten, som både opleves af brugere og professionelle, har både emotionel og fornuftmæssig karakter. I følge Honneth har mennesket behov for socialværdsettelse, hvor det får mulighed for, at forholde sig positivt, til sine konkrete evner, egenskaber og muligheder (Honneth, 2006: 163). Honneth beskriver det således; *'Sådanne relationer må kaldes »solidariske«, fordi de ikke kun fremkalder passiv tolerance, men også følelsesmæssig deltagelse for det individuelle særegne ved den anden person. For kun hvis jeg aktivt drager omsorg for udfoldelsen af den andens, for mig at se fremmede egenskaber, kan vores fælles mål realiseres'* (Honneth, 2006: 173).

Honneth peger endvidere på, at fællesskaber i den solidariske sfære, er relationer, når man betragter hinanden i lyset af værdier, der lader de andres egenskaber og muligheder fremtræde som betydningsfulde for den fællespraksis (Honneth, 2006: 173) Drivhusene må siges at have præcis denne funktion; at være en samskabende fællespraksis, hvor fællesskabet kan blomstre. Netop det at gøre noget fællesskab i drivhusene er betydningsfuldt for brugerne, en bruger udtaler:

'I mean it is just a lot different for me here. I have more responsibilities here (at the greenhouse, red) now. It makes me feel good about myself, I get up early in the morning and come out here and do what I have to do and make everybody happy. I mean it is wonderful' (Jerry, interview)

En anden bruger supplerer tanken om, at drivhusene er en afgørende fællespraksis. Heller ikke han har oplevet et fællesskab som dette før, hvor hans evner værdsættes og han omvendt også værdsætter de andre brugeres evner. Han fortæller:

'When all greens are blossoming, I mean it is like; 'I did that, me and two of my friends did that!' and people are enjoying them, they are enjoying the products. So there is just a sense of pride that comes with it!' (Kevin, interview)

Kevin beretter her om hvordan det at opnå resultater i fællesskab løfter.

Herunder udtaler en bruger sig om, hvordan anerkendelse, har gjort ham i stand til, via fællesskabet, at se, at han ikke er alene. Der er andre ædru og clean misbrugere, der har det som ham:

'Jeg har høstet meget af de andre brugeres erfaringer, ved at være så meget sammen med dem (i drivhuset, red), det er en anden måde at være sammen på end kun lige at skulle have fokus på det her alkohol, men at misbruget bare er udgangspunktet for hvorfor vi er her sammen. Jeg har brugt en anden bruger meget til at spejle mig i, i særdeleshed fordi hen har nogle af de samme problematikker som jeg også har og vi ser tingene meget ens. Vi har en forståelse hele vejen igennem, det er uvurderligt for mig at kunne se mig selv i ham' (Jørn, interview).

Der bliver i drivhuset, skabt en hel fundamental form for anerkendelse af modpartens egenskaber. Denne bruger ser, i kraft af en anden bruger, sig selv som et individ, der er i stand til, at udtrykke sig og respektere sig selv som et menneske, og endvidere et menneske, der kan deltage i nære venskaber/fællesskaber. Der kan således argumenteres for, at drivhusene skaber en *særlig* ramme, hvori den solidariske sfære kan blomstre, en bruger udtaler:

'Vi kunne jo godt have mødets for at få kaffe uden drivhuset, men der har drivhuset gjort noget andet, fordi drivhuset er ligesom noget man 'skal' ned og ordne, der får man sådan en ansvarsfølelse' (Jørn, interview).

Jørn fortæller her, at drivhuset for ham er en katalysator til fællesskabet, fordi der medfølger et ansvar. Ansvar gør altså en forskel. Og netop her ligger der en forklaring på, hvad der adskiller arbejdet i drivhuset fra arbejdet i en have. Ansvar. Det grønne i et drivhus skal vandes og plejes, da planter og grøntsager dør, hvis det ikke bliver vandet, en have kan principielt passe sig selv ved hjælp af regnvand. Ansvar gør, at drivhuset bliver et sted, hvor det er 'normalt' at komme, fordi det skal passes. Man behøver ikke finde en undskyldning for at dukke op, og for at ønske deltagelse i fællesskabet, man er automatisk med, fordi man tager del i ansvaret. Ansvar er også vigtigt i forhold til at binde drivhuset sammen med den øvrige behandling:

'Drivhuset kan imødekomme et behov også lørdag og søndag hvor alt andet er lukket. Vi ved også at for, at vi får lov til at være her, så er vi nødt til at forlade stedet som da vi kom, alle tager faktisk

ansvar. Vi har fået ansvar og vi forlader det også med et ansvar. Vi kender rammerne omkring drivhuset, vi er jo vant til at være her, så det bliver hurtigt hjemligt, men vi kan være os selv og det er en anden måde at være sammen på...Forleden var vi 20 mennesker i haven, hvor der bare var den her summen, det elsker jeg og det er det jeg er der for' (Johan, interview)

Nye fællesskaber blomstrer altså ud af drivhusene og der sker en styrkelse af brugernes selvværd, og det ser angiveligt ud til, at også der hvor vækstbetingelserne for nye fællesskaber og dermed en styrkelse af den solidariske sfære burde være svære, såsom på Green House, finder anerkendelse alligevel vej og sætter nye fællesskaber og venskaber i spil. En bruger fortæller:

'The greenhouse is also teaching me about how to work with new guys, because the guys that are here in the greenhouse on my team, I don't know if they did it on purpose, but they are not guys I normally talk to. Everyone has a little click at the house, like a crowd that you hang around, and these guys were not really it. At first when I first got here, I was like 'Man that sucks, I am with a bunch of goobers.' but they are not! I now hang out with them I talk with them, Jason is a really cool guy, he is an older guy with knowledge. Joel he is just Joel, he is a goof ball and Jerry who is usually so negative when we are at the house, because it is crazy over there, it is a crazy program, he is usually so negative and talking about leaving, but whenever he is here he is always smiling or joking. We are having fun, we are getting things done it is peaceful' (Kevin, interview).

Når man har været i misbrug i mange år, har man også levet i en verden, hvor langt fra alle var til at stole på, tillid til andre var en by i Rusland og omgangskredsen bestod af bekendte, udelukkende fra misbrugsmiljøet, en bruger understøtter dette udsagn og fortæller: *'Mange af os der kommer hernede, vi har ikke et så stort netværk længere. Vi har jo brændt mange broer igennem vores aktive tid'* (Jørn, interview). Kevin fortæller os i forrige citat, hvordan han ved at blive sat sammen med nogle andre mennesker i drivhuset, end han normalt ville have opsøgt, får en enestående mulighed for at opbygge nye nære venskaber, med mennesker som kan give ham anerkendelse og som i sidste ende kan være med til at løfte hans selvtillid op på et nyt niveau.

I drivhusene hos henholdsvis Drivhusprojektet, Green House og Peach Garden, blomstrer nye fællesskaber på tværs og nye venskabelige bånd bliver bundet. Min erfaring fra mine mange år i feltet er, at det kan være svært, at få en samhørighed mellem de ædru og clean misbrugere. Dette da der af naturlige årsager, er en kulturel kløft mellem de to former for misbrug. Alkoholafhængighed er som i begrebsafklaringen beskrevet, ikke en kriminell handling, det er stofafhængigheden derimod. Dermed er der potentielt en kulturel kløft mellem de to typer af misbrug. Men også her

lader det til, at drivhusene kan gøre en forskel i forhold til at udvikle fællesskaber. En bruger fortæller her, hvordan det, at have noget, at være fælles om, som alle kan drage nytte af, giver brugerne mulighed for at knytte an til nye fællesskaber:

'Og noget af det jeg har bidt mærke i er, at nogle af dem som kommer fra vores halvvejshus, dem ville jeg aldrig privat have opsøgt eller have fundet sammen med, men det er ligesom om, at når man har sådan et eller andet sammen, så glemmer man forskellighederne, hvor jeg normalt ville have tænkt ej, ham der ham gider jeg ikke være sammen med. Men når vi har det her drivhus sammen, så ser man også bare folk fra en anden synsvinkel. Det synes jeg er fantastisk at opleve, at der ikke skal mere til' (Jørn, interview)

Dilemmaet er her, at på den ene side kan man tænke, at hvis brugerne virkelig lærer at se hinanden fra en anden synsvinkel, så har drivhuset løst en meget stor opgave i misbrugsbehandlingen, ved at forene to forskellige misbrugskulturer, men på den anden side kan det ikke forventes, at et drivhus umiddelbart kan afværge de interne stemplinger og fordomme der er de to grupper imellem. Det drivhuset måske kan, er at give brugerne et andet fælles.

Delkonklusion

I analysen af den hortikulturelle terapi, var der ikke et specielt fokus på, hvad drivhuset skabte, men mere hvad terapien bidrog med, i forhold til spontan opmærksomhed. I anden analysedel var der tydelige tegn på at drivhuset på individniveau skaber muligheder for udvikling i misbrugsbehandlingen. Tredje del med fokus på Honneths anerkendelsesteori bidrager med et fokus på fællesskabet set i sammenhæng med stemplingsteorien og det tredje arbejdsspørgsmål.

I det observerede, er der tegn på at drivhuset har effekt på to sfære-niveauer, både den private og den solidariske. Hvor der er tydeligst effekt på den solidariske sfære.

Drivhuset fungerer som omdrejningspunkt for, at skabe betydningsfulde venskaber i den private sfære. Men har den største effekt, når vi fokuserer på den solidariske sfære. Drivhuset tilbyder en ramme, hvor anerkendelse og tillid skaber stærke fællesskaber. Disse fællesskaber fylder tomrummet i den solidariske sfære, med en samhørighed med andre brugere, og styrker der igennem deres selvværd. Fællesskabet har forskellig karakter i hver case, og graden af frivillighed varierer. På trods af dette, er der tydelige effekter af de fællesskaber der opstår. Ligesom i den anden analysedel omkring MBSR, kunne dette fællesskab godt opstå andre steder, men det fjerner ikke effekten af, at drivhuset tilbyder denne mulighed. Dermed er drivhuset en stærk faktor i

muligheden for, at fravriste sig samfundets stempling.

Spørgsmålet er nu, om disse fællesskaber også kan bruges, så de skaber muligheden for, at indgå mere direkte i lokalsamfundets fællesskab, hvilket fører mig til den fjerde analysedel.

Analyse – Self-efficacy

Indledning

Ovenstående analyse af anerkendelsesteorien, har fundet frem til, at drivhusene udover ro og refleksion også installerer brugeren i lokalsamfundet og omvendt, dermed ønskes det i sidste analyse, at belyse arbejdsspørgsmål fire: *Kan ædru og clean misbrugere genfinde troen på sig selv, således de igen kan deltage i samfundet?*

Jeg ønsker at tilføje denne fjerde og sidste analyse om self-efficacy, for at opnå det sidste lag i undersøgelsen af, hvilke behandlingsmuligheder det giver, at inddrage drivhuse i misbrugsbehandlingen, og hvad det giver til det sociale arbejde. Altså en forbindelse mellem første analysedel, som havde primært fokus på behandlingen igennem hortikulturelterapi i sammenhæng med kognitiv terapi, og anden og tredje del som fokuserede primært på drivhuset som rummet i sig selv. Forventningen er her, at særligt empirien fra Peach Garden, kan give et bidrag til denne analyse, da det i kodningen viste, at begrebet 'tro på egen kunnen', trådte særligt frem her.

Troen på egne evner

Udgangspunktet for Banduras teori om self-efficacy er hvordan brugerne oplever angst, en angst der forhindrer dem i at gøre det de vil og et deraf følgende ønske om, at kunne overvinde denne frygt. Hans hypotese er, at det er brugernes forventninger til og tro på deres egne kompetencer, der afgør, om de vil prøve at overvinde deres problemer, hvor mange anstrengelser de vil bruge på det og hvor længe de vil prøve på det (Kähler, 2012: 2). Der er en direkte årsagssammenhæng mellem brugernes tro på sig selv og deres initiativ, samt deres vedholdenhed (Kähler, 2012: 2), en bruger forklarer;

'When I first got here, I did not have much confidence my parents sent me here and I did not want to be here I wanted to hide from the world because I felt like a loser you know. I had made such a mess for my family and for myself I even dropped out of college three times but now everything has

changed and I think the greenhouse has got a lot to do with it, because in there I can process you know, process what I learn in group therapy, clear my mind and that helps! It helps me see clearly again, I am a rather intelligent young man actually and I know that I can get through college horticultural classes has helped me realize that, hands on. Because I actually dream of becoming a landscape architect someday, that would be so cool doing garden projects for people and stuff, yeah I want to be a landscape architect someday and horticultural therapy has taught me so much, so now I already have some knowledge about specific plants' (Will, Interview)

Denne bruger har overvundet den frygt, som Bandura påpeger er menneskets forhindring i, at gøre det de gerne vil. Tiden i drivhuset har med alt tydelighed flyttet denne unge mands tro på egen kunnen og højnet hans self-efficacy. Han har genfundet troen på, at han har kompetencer til, i første omgang, at gennemføre den første del af en bachelorgrad, der skal føre ham til en uddannelse som landskabsarkitekt.

Brugernes overbevisning om, at de er kunnende produceres ifølge Bandura gennem fire store processer. De omfatter kognitive, motiverende, affektive og udvælgelsesprocesser. Overskrifterne på de fire processer er 1) hvilke veje er der til self-efficacy, 2) hvilke psykologiske processer, der er involveret i udviklingen af troen på self-efficacy, 3) hvilke positive effekter det har, for menneskets livsførelse, at have en optimistisk efficacy-tiltro, samt 4) hvorledes efficacy udvikles gennem hele livet. Disse fire processer indkredser nogle af de helt centrale kilder til dannelsen af efficacy (Bandura, 1994: 71).

Den første proces omhandler hvilke veje der er, til en stærk følelse af self-efficacy. Først og fremmest må en robust tro på egen self-efficacy fremkaldes, ved hjælp af positive erfaringer og ved at overvinde forhindringer med en overbevisende indsats (Bandura, 1994; 71). Her er en bruger, der i høj grad har fået en positiv oplevelse. Han er ved sit arbejde i drivhuset, gået fra ingen tro at have til sig selv, til at emme af stolthed over, at kunne producere grøntsager, til byens restauranter, hvor gæsterne nyder det grønne, som han har høstet om morgenen;

'And it makes me proud to be a part of this, I mean, I never thought I could do this, but I'm growing greens and other people are eating it in different restaurants, because there is a lot of different restaurants that we go to. I mean you sit at watch them eat it, I have been in there and I was like yeah I picked that, that was kind of cool to me! That makes me feel great, and it also makes me think, that if I can do this, I can do a lot of things' (Jerry, interview).

Denne bruger et godt eksempel på, hvordan troen på sig selv, højner brugerens self-efficacy. Vi har tidligere i dette speciale mødt denne bruger, hvor han udtalte, at han var så begejstret for, at han i drivhuset fik et certifikat, hvorpå der stod, at han havde arbejdet med hydroponisk dyrkelse af grøntsager, da han med dette certifikat var sikker på, at han ville kunne få arbejde i et gartneri, når han var færdigbehandlet. Han har altså flyttet sig fra ikke at have en tiltro til egne evner til en stålsat tro på, at han kan få arbejde og har en fremtid i gartneribranchen.

En måde at bruge self-efficacy på, er altså ved også at installere arbejdsmarkedet. Jeg så i min deltager observation på Green House, hvordan dette kan gøres:

En morgen I drivhuset er fire brugere ved at pakke salat til de fem ud af de toogtyve lokale restauranter, som Green House leverer grønt til. De færdigpakkede kasser med salat pakkes i bilen. Første stop er byens østers bar. Bilen parkeres ved vareindleveringen, en ung mand kommer ud af døren, med kokketøj på, han giver håndslag til alle brugere. Han er fra Green House. Han arbejder ikke i drivhuset, men som opvasker sammen med flere andre, der er i behandling på Green House. Varerne bliver overdraget og en bruger råber: 'See you at home! '. Næste stop er byens BBQ, også her er der brugere fra Green House ansat. Her bliver brugerne, udover deres kammerater, mødt af køkkenchefen og en kok, der uddeler håndslag og kram til alle brugere, førend de får overdraget grøntsagerne fra Drivhuset. Dagens sidste stop er uden for byen i en botanisk have, hvortil der er en stor Restaurant, med mange ansatte. Her er der ti brugere fra Green House i arbejde. Grøntsagerne bliver taget imod af en mand. Han virker meget respekteret og kendt af alle. Han er tidligere bruger på Green House. Da han havde gennemført sine to års behandling på Green House og blev færdigbehandlet fik han fast arbejde i restauranten i den botaniske have. Den tidligere bruger har arbejdet i drivhuset, leveret varer til restauranterne, arbejdet som opvasker i restauranten og har nu været fastansat som tjener i restauranten i knap tre år. Stoltheden lyser ud af dette menneske. Den hortikulturelle terapeut er med ude for at levere grønt, han fortæller, at der er lavet aftale med de restauranter de leverer grønt til, at når en bruger efter to års behandling på Green House færdigbehandles, så fastansættes han. Han fortæller, at aftalerne med restauranterne ikke har været svære at lave. Køkkenchefen i den botaniske have er kommet til og han supplerer: 'This was not a difficult contract to sign. I have never had such hard workers in my kitchen before. And I know if you have made it through two years at GH, then you definitely deserve a second chance. I have hired eleven GH boys and right now, I have ten boys from the facility at GH doing dishes. These are hard workers. You can quote me on this, because I am proud of what we do together here'.

(Feltnotat, Green House)

Green House har lavet denne koblingen mellem misbrugsbehandlingen og arbejdsmarkedet siden 2012, med drivhusene som katalysator. Peach Garden har også et ønske om, at gå i denne retning:

'I think, there is a possibility of doing more with horticultural therapy, because Peach Garden (red.) is looking into buying some more land, to build some more treatment facilities. It is a street front property on Sixth Highway (red.) and the thought is to open a little shop. One of my dreams is to open a little flower arrangement shop, because that is something so immediate that they can do right away and it gives the clients such joy... That was the dream of the horticultural therapist that was here before me. I would love to honor and respect her and her dream. We would just need a walk-in fridge for the flowers and we would be good.' (Lydia, interview).

De to professionelle hortikulturelle terapeuter, ser altså begge fordele ved at inddrage arbejdsmarkedet, i forlængelse af arbejdet i drivhuset, for at hjælpe brugerne tilbage til samfundet. Drivhusene kan altså sammenkobles med arbejdsmarkeds- og beskæftigelsesindsatser. Og her synes netop troen på egne evner, at være koblet sammen den øvrige viden vi har opnået gennem de foregående analyser.

Der må her være et dilemma, i forhold til hvem det er, man kan sende i job som opvasker eller andre ufaglærte jobs. Vi har tidligere i dette speciale mødt Jason, der tidligere har arbejdet i finansverdenen i ca. 20 år, spørgsmålet er, om en mand som ham, vil arbejde som opvasker. Mange i misbrugsbehandlingen har en uddannelse, og dette kunne være en hindring for, at vende tilbage til arbejdsmarkedet, på den måde, som det gøres hos Green House. Omvendt er der her en arbejdsmarkedsindsats, der starter fra dag ét i misbrugsbehandlingen. Den behandlingsmæssige 'boble' brister så at sige ikke, den dag brugerne er færdigbehandlede, og de spørgsmål, som der blev stillet i de øvrige analyser om, hvordan det hele mon så ud, efter brugerne forlod misbrugsbehandlingen og dermed drivhusene, eksisterer ikke her, for behandlingen fases ud.

Modelindlæring

Forventningerne til og troen på self-efficacy stammer ifølge Bandura fra fire faktorer; *gennem-eller fuldførelsen af opgaver, iagttagelsen af andre, verbale tilskyndelser og emotionelle tilstande* (Bandura, 1997; 29). Brugeren ovenfor viser hvordan gennemførelsen af opgaver, i den grad højner troen på egne evner, men også det, at se rollemodeller der ligner en selv, lykkedes med en vedvarende indsats, kan får det andet menneske til at tro, at de også besidder de evner det kræver, at

mestre en udfordring, og at de måske også har det der skal til for at lykkes. I Drivhusprojektet har en bruger stor fokus på dette, da han selv så rollemodeller i behandlingen, da han startede:

'Selvom jeg er færdig i behandlingen og er i praktik, så gør det at om eftermiddagen når jeg har fri så kører jeg lige ned i drivhuset og passer det, jeg holdt ligesom ved. Men også fordi jeg gerne selv vil være det gode forbillede som jeg selv synes jeg mødte dengang jeg startede. At jeg nu kan være det forbillede der lige kommer på cykel, fra arbejde, i arbejdsbukser og med en tommestok i lommen der lige kommer og vander drivhuset og siger hej, og er der så en ny en, der ser slukøret ud, så går man lige over og siger hej og inviterer med over i drivhuset' (Johan, interview).

Der kan altså være gode sunde rollemodeller at finde, bruger til bruger. Mennesker finder som oftest en rollemodel, der besidder netop de evner, som man selv søger at tilstræbe (Bandura, 1994:71). På Peach Garden beskriver den hortikulturelle terapeut, hvordan hun arbejder med brugerne, således at det bliver muliggjort, at finde rollemodeller i drivhuset;

'The clients are learning skills in the therapeutic rooms, and then they come here into the greenhouse, and the idea is that they are working side by side with a peer. And they might not be looking at each other, but they are learning to do just that, work on their half with someone that is doing the exact same thing and it invites to social relations and they are role models to each other. So side by side, here rather than direct contact. They we are inviting to socialization and confidence' (Lydia, interview).

Ud over bevidst at sætte brugerne sammen, således at de kan agere rollemodeller for hinanden, har Peach Garden, som den eneste af de tre cases, et helt særligt fokus på, at brugerne kommer ud i lokalsamfundet og møder rollemodeller. Peach Garden har en stærk tro på, at disse rollemodeller, kan løfte brugernes self-efficacy. Følgende feltnotatet er en observation af en brugers udvikling af self-efficacy, via modelindlæring på en udflugt ud i lokalsamfundet:

Brugerne skal i dag på en udflugt til et privathospital der behandler rygmarvsskader, hjerneskader samt andre neuromuskulære skader. En bruger kommer for sent til bussen. Han giver udtryk for, at han ikke ønsker at deltage i dagens udflugt, da han ikke ved om han skal forlade Peach Garden. Han er i forhandling med sine forældre, der ønsker at han bliver. Han sætter sig alligevel i bussen. Han har høretelefoner på og hører derfor ikke de kollektive beskeder, der bliver givet, forud for besøget. Ved ankomsten til hospitalet, holder brugeren sig konsekvent lidt i baggrunden, fortsat med musik i ørene. I hospitalets terapihave bliver brugerne modtaget af to unge mandlige patienter, der begge lider af alvorlige rygmarvsskader, de sidder i kørestol. Brugeren fra Peach Garden har nu taget sine hovedtelefoner af. De to patienter har sammen med deres hortikulturelle terapeut arrangeret en tur i terapihaven, fra deres perspektiv. Der er derfor fremsat en kørestol og specialdesignede haveredskaber til mennesker, der sidder i kørestol. Det er tiltænkt at et par brugere fra Peach Garden skal prøve at komme i haven, med et handicap. De to unge patienter har et højt energiniveau og den ene etablerer hurtigt en kontakt til brugeren fra Peach Garden, som nu står i forreste række og nikker og lytter intensivt. Brugeren fra Peach Garden vil i første omgang ikke sidde i kørestolen og plante en af de medbragte planter, men da kørestolen igen bliver ledig, sætter han sig i den, førend de to unge patienter når at spørge hvem der nu har lyst. Den ene unge patient guider ham i, hvordan man planter med de specialdesignede haveredskaber. Da brugeren fra Peach Garden vender sig om smiler han, for første gang denne dag og siger for sig selv; 'That is amazing'. På vej hjem i bussen taler brugeren med en anden bruger. Han er optaget af, hvordan et ungt menneske, der sidder i en kørestol, kan have så godt et humør og så lyst et sind. Han reflekterer over eget liv og taler om, hvordan han på dagens så sig selv i den unge patient og hvordan han følte, at det eneste rigtige var at sætte sig i kørestolen og se tingene fra hans perspektiv. Kort før bussen igen holder på Peach Garden siger han: 'If he can do that, with all his disabilities and all, then I should be able to do three months at Peach (red.). I can walk for Christ sake. Wow he was a strong guy, I want to be him! '.

(Feltnotat, Peach Garden)

Denne proces, som brugeren fra Peach Garden gennemgår, er præcis det Bandura benævner *modelling*, da et andet menneske, så at sige, tjener som model for brugeren. Det er ikke alene den unge mand i kørestolens adfærd, men mere hans måde at håndtere forskellige situationer på,

brugeren observerer og ønsker at kopierer (Bertelsen, 2005: 67). Brugeren fra Peach Garden havde en frygt for ikke at kunne gennemføre sin behandling, men ønskede brændende at finde motivationen og styrken hertil. Han havde altså ikke en tro på egne evner, i forbindelse med gennemførelsen af misbrugsbehandlingen. Det at møde en rollemodel, som den unge mand i kørestolen fik øjeblikkeligt brugeren til at tro på egne kompetencer, hvilket Bandura finder afgørende for, om han vil prøve at overvinde sin udfordring med at gennemføre sin behandling. Jo mere brugerne kan få oplevelser som denne, desto bedre bliver de klædt på til at tackle angsten og endvidere vil de ifølge Bandura bruge langt flere kræfter på at overvinde angsten. Bandura påpeger, at der er en direkte årsagssammenhæng mellem brugerens tro på sig selv og det initiativ han eller hun ligger for dagen, samt deres vedholdenhed (Bandura 1997; 126). Endvidere påpeger den hortikulturelle terapeut, at; *'nurturing for others can be extremely rewarding'* (Lydia, interview), dermed mener hun altså, at der også er en anden fordel ved, at opsøge rollemodeller i lokalsamfundet, da brugerne på udflugterne har planter og grønt, de har produceret i drivhuset, med som gaver.

Jeg må her problematisere denne modelindlæring, som Peach Garden gør så meget ud af, fordi det netop er Peach Garden der udvælger modellerne. Jeg deltog i min deltagerobservation på Peach Garden i to udflugter, begge til privathospitaler, hvor en almindelig indlæggelse koster omkring 400.000 – 500.000 kr. om måneden. Dermed bliver de rollemodeller, som brugerne skal spejle sig i, ikke et bredt udsnit i befolkningen. Der er altså ikke indlagt velgørende arbejde på byens varmestuer eller herberger fra Peach Gardens side. Omvendt kan man sige, at Peach Garden måske bevidst inddrager modeller fra dette samfundsmæssige segment, da det er i dette samfundslag, deres brugere skal reinstallerer. Alt andet lige kan vi konstatere, at modelindlæringen er forholdsvis ensidig, dermed ikke sagt, at brugerne ikke kan bruge modelindlæringen.

En tidligere bruger på Peach Garden taler om denne vigtighed i, at gøre noget for andre, også selvom det er fra samme samfundslag, særligt fordi, som hun også påpeger i nedenstående citat, at man som misbruger ofte som ny ædru og ny clean, har meget svært ved at se længere end til sig selv, fordi der er så meget der skal genoprettes efter mange år med misbrug, svigt, skyld og skam; *'With dual diagnosis a habit can be formed that I think only of myself to be so engrossed with what is wrong with me and what is going on in my life, why I cannot be better. That in itself can have many negative outcomes, being so self-focused, and blaming everyone else with what is going on with me and just not understanding what an impact I have on my own environment. Then finding*

out that, no there are actually things much bigger than me. If I can get in touch with things outside of myself, then things inside of me kind of fix themselves, so I think that service and intentionally thinking about others is extremely important in recovery. I think that the active service like volunteering or going on an outing that is a very tangible way to step outside of yourself. You get that great feeling of being connected to something bigger than you and being connected to other people.’ (Cassidy, interview).

En nuværende bruger bakker dette op;

‘It makes a huge difference for me to do things for other people. It is so beneficial for me to think about something outside of myself. It allows me to understand my role within the community, something I never understood before; I used to think I was the epicenter. Now I know differently, thanks to my horticultural classes that gives me the opportunity to mirror myself in other people from the outside world’ (Will, interview).

Den tidligere bruger samt den nuværende bruger påpeger her, hvordan både det at have rollemodeller, samt det at gøre noget for andre i kombination styrker individets self-efficacy.

Optimistisk efficacy-tiltro

Det at mennesket overvurderer sig selv og sine evner mener Bandura er fremmende for brugernes self-efficacy. Jeg ser dog en udfordring ved, at brugere opfordres til at overvurdere sig selv og sine egne evner. Brugere i misbrugsbehandlingen er krænkede mennesker. For det første overser Bandura her det alvorlige og det kritiske i brugerens liv. For det andet er der fare for at brugere fejler, hvis overvurderingen har fået dem til at gøre ting, de normalt ikke ville gøre. For det tredje kan man være bekymret for, hvad der sker, hvis brugere tales så meget op, der er stor fare for de fejler, fordi den positive barer var sat for højt. Omvendt kan denne tilgang måske med fordel bruges til de brugere, hvor der er nogle ubrugte ressourcer.

I et normalt samfund, vil mennesket blive udsat for konstante udfordringer, der er fyldt med hindringer, modgang, tilbageslag, frustrationer, og uligheder. For ikke at lade sig slå ned af disse, er det væsentligt med en overvurdering af egne evner, for netop ikke at give op, når udfordringerne bliver store. Mange udfordringer kræver store menneskelige investeringer og en stor indsats over en længere periode og endda med usikre resultater, men med en optimistisk efficacy tiltro, vil mennesket finde kræfterne til at fortsætte deres færd (Bandura, 1994: 74). En bruger, der har haft glæde af at have en optimistisk efficacy-tiltro er en tidligere bruger på Peach Garden:

'Towards the beginning of my treatment, I was severely depressed and did not (pause) I was always a passionate child who had a lot of hobbies and depression took it all away from me, I did not feel any passion anymore. Horticultural therapy in the greenhouse rekindled my creative energies, it rekindles my emotions my joy my passions. It reminded me that even when I at times felt so not capable, horticulture in the greenhouse reminded me that no, I was extremely capable. I am actually quite good, I have a voice, I have something inside of me that I deserve to let out, and it helped me build that confidence. So even when I do not feel that I am at my best I am still worth something and that I can still work towards becoming greater than I already am...I was in treatment at Peach (red.) in 2014 and graduated in 2014. They told me to become a Peer. I got accepted into a Certified Peer Specialist Training Program, which means I am in self-directed recovery and that I use my recovery experience to help others that are in recovery as well. I currently work at Peach as a Certified Peer Specialist also in the horticultural classes. It has been a long and hard road but I never doubted that I could become something great – and look! I am here at Peach working. I have come a long way yes I have' (Cassidy, interview).

Denne tidligere bruger viser, hvordan hun gennem sit forløb har haft en optimistisk self-efficacy tiltro, selv når livet var svært, fandt hun i drivhuset en tro på egne evner, fordi hun havde succes med det grønne. Hun har haft store udfordringer undervejs i sit behandlingsforløb, men har valgt at investere i sig selv og efterfølgende taget en uddannelse. Hun fandt altså kræfterne til at fortsætte sin færd også efter endt behandling, ved at have en stærk og optimistisk efficacy-tiltro.

Delkonklusion

Denne sidste analysedel, har som formål, at se på hvorledes misbrugsbehandlingen kan pege ud i mod samfundet på grundlag af self-efficacy begrebet og se på hvordan brugerne kan opnå tiltro til sig selv igen. De tre første analysedele pegede på hvilke potentialer der er, i forhold til behandlingen af brugerne, men inden for det mere individuelle aspekt (hortikulturel terapi og MBSR) og inden for et lokalt behandlings fællesskab (Honneth), hvor denne sidste analysedel netop peger på muligheden for, at blive en del af et større lokalsamfund igen.

På baggrund af analysen og empirien opleves det, at brugerne ved ophold i drivhusene, får en optimistisk tro på, hvad de er i stand til og udvikler deres self-efficacy.

Modelindlæring bliver også et centralt begreb, for muligheden i forbindelsen til samfundet.

Modelindlæring bliver med drivhuset som ramme og anerkendelsesteorien og MBSR som teoretiske

samarbejdspartnere, til mere end modelindlæring, det bliver også til 'modelaflæring', da der ved hjælp af drivhuset skabes tre forskellige former for rollemodels arbejde. For det første bliver brugerne rollemodeller overfor hinanden bruger til bruger i drivhuset, da de her gensidigt har en rollemodel, der ligner dem selv. For det andet får brugerne rollemodeller fra lokalsamfundet at spejle sig i. Her finder brugerne mennesker, der besidder de evner, som brugerne selv søger at tilstræbe. For det tredje bliver brugerne selv rollemodeller for lokalsamfundet, ved at gøre noget for andre og få øje på at de har indflydelse både på eget, men også på andres liv. Dermed bliver brugerne igen i stand til, at se deres plads i samfundet, som andet end et menneske med et stempel, som Becker påpeger. Der er dog fare for, at rollemodellerne kun afspejler bestemte dele af lokalsamfundet.

Det problematiske ligger i, at den forbindelse, der peger ud i mod arbejdsmarkedet, er en begrænset faglig forbindelse, som ikke passer til alle brugere. Dog skabes der en direkte forbindelse mellem den erhvervede self-efficacy og lokalsamfundet, hvilket klart giver behandlingsmulighederne en ny dimension.

Del 7: Afslutning

Diskussion

Baseret på de ovenstående analyser, vil de analytiske fund her blive diskuteret og fortolket i relation til arbejdsspørgsmålene. Arbejdsspørgsmålene opstilles som overskrift, disse besvares i konklusionen, men diskuteres og fortolkes her.

Er hortikulturel terapi er en interessant terapiform i misbrugsbehandlingen?

Specialets fandt, at det giver mening at anse hortikulturel terapi, som et supplement til den allerede eksisterende misbrugsbehandling (kognitiv terapi), men spørgsmålet er, om der er grobund for, at den hortikulturelle terapi, kan stå alene som behandlingsmetode. Belægget for at stille dette spørgsmål kan begrundes med, at der på andre områder af det social- og sundhedsfaglige felt, forefindes studier af hortikulturel terapi som enkeltstående metode. Blandt andet i forbindelse med stress, psykiatriske lidelser, kræft og demens. Herhjemme kan Dorthe Varnings (2015) ph.d. afhandling om krigsveteraner med PTSD, fremhæves. Omvendt argumenterer Kaplan for at kombinationen af kognitiv terapi og hortikulturel terapi aktiverer hver sin modpol, som tilsammen giver behandlingen det bedste afsæt. Hertil kunne man også frembringe det synspunkt, at et mere eller mindre livslangt misbrug af alkohol eller stoffer kræver andet og mere end naturens helende kræfter. I misbrugsbehandlingen er der ifølge analysen heller ikke noget der peger i retning af, at den hortikulturelle terapi skal kunne stå alene. Tværtimod bliver det af de professionelle hortikulturelle terapeuter påpeget, hvordan den hortikulturelle terapi arbejder sammen med den kognitive terapi.

I denne forbindelse kan et andet interessant fund inddrages. Da specialet konstaterede, at alt efter hvordan den hortikulturelle terapi udføres, er forskelligt vægt i output (mindfulness, fællesskab og at være kunnende). På Green House, hvor den hortikulturelle terapi udføres, som en produktion i drivhuse, er primær output ro og at være tilstede, som et resultat af mindfulness og på Peach Garden, hvor den hortikulturelle terapi i drivhuset er undervisningsbaseret, er primær output modelindlæring og optimistisk efficacy-tiltro, som resultat af en self-efficacy tilgang. I

Drivhusprojektet, hvor der ikke foretages hortikulturel terapi, men hvor drivhuset sidestilles med en fritidsbeskæftigelse, er der også positivt output, i form af venskaber og fællesskaber, som resultat af en anerkendende tilgang.

Output er altså afhængigt af hvordan man i den hortikulturelle terapi bruger drivhuset. Og 'hvordan' er afhængigt af hvilket output der ønskes. Drivhuset har dermed en værdi i misbrugsbehandlingen, fordi den forstærker, forbedrer og løfter den hortikulturelle terapi, alt efter hvordan den tilrettelægges. Ved at forstærke den hortikulturelle terapi, løfter drivhuset samtidig den kognitive terapi, da de to terapiformer supplerer hinanden. Man kan derfor anskue drivhuset som en samarbejdspartner, der formår at løfte niveauet af misbrugsbehandlingen, for de to terapeutiske tilgange.

Dermed er der flere argumenter, der peger i retning af, at den hortikulturelle terapi i misbrugsbehandlingen ikke bør stå alene, men skal sættes i samspil med anden behandling. Og at den tydeligt har en berettigelse i misbrugsbehandlingen, så længe den ikke betragtes som enkeltstående.

Giver et drivhus brugerne mulighed for refleksion og fordybelse i misbrugsbehandlingen?

Det findes i analysen af Kabat-Zinn, at drivhuset kan stoppe alt gøren og etablere en ø af væren. Det er særligt interessant, at dette primært forekommer i drivhusene hos Green House, da den hortikulturelle terapi her er tilrettelagt som en produktion, hvor muligheden for at stoppe alt gøren selvsagt ikke er tilstede, da der dagligt skal leveres grønt ud af huset.

Forudsigeligheden, rutinerne og de gentagende øvelser, der forekommer i drivhuset, kan her være forklaringen på, hvorfor en mindfulness tilstand alligevel kan opstå. Brugere skal ikke forholde sig til noget udfordrende, dagen er præget af rutinemæssige arbejdsgange og den kognitive terapi kan få det naturlige modspil, som Kaplan påpeger. Omvendt har det måske ikke noget med den rutine prægede produktion at gøre, at vi ser en høj grad af mindfulness hos Green House, det kan også være den særlige koncentration af luftfugtighed, varme, lys og intensive støj, der er i et hydroponisk drivhus contra et almindeligt drivhus, der giver brugerne anledning til at beskrive drivhuset som et kirkeligt rum, et bibliotek, et varmt tæppe og følelsen af sommer året rundt. Hertil må det også medtages, at specialet fandt, at der på Green House var et særligt stort behov for at være alene.

At drivhuset kan blive mindfult for brugerne kan altså anskues på tre forskellige måder; som en kombination af produktion med mange gentagelser, rolige atmosfæriske omgivelser eller behovet og muligheden for, at være alene.

Hvilke særlige muligheder er der ved drivhuset i forhold til en misbruger, der er blevet stemplet?

Specialet finder, at det er muligt efter år som aktiv misbruger, præget af krænkelsererfaringer og stempling, igen at komme til at føle sig anerkendt i sociale fællesskaber. Dette er muligt i drivhusene, både med og uden støtte fra den hortikulturelle terapi. Det ses i særlig grad at fællesskaber blomstrer i Drivhusprojektet, hvor der ikke udføres hortikulturel terapi. En forklaring herpå kan være, at Drivhusprojektet fysisk er placeret midt i den kognitive misbrugsbehandling. Brugere i Drivhusprojektet deltager altså i den kognitive terapi, samtidig med de benytter drivhuset.

Dermed kan man ud fra ovenstående diskussion om, at drivhuset forstærker både den hortikulturelle terapi og den kognitive terapi, lave en slutning om, at drivhuset også er en samarbejdspartner, der forstærker den kognitive terapi i Drivhusprojektet. Det er altså ikke drivhuset alene, der giver et positivt output, men i ubevidst samspil med den kognitive terapi, blomstrer anerkendelsen. Anerkendelsen opstår også i de to øvrige cases, men her ser vi igen, hvordan anvendelsen af drivhuset har indflydelse på, hvilket output der står stærkest.

Kan ædru og clean misbrugere genfinde troen på sig selv, således de igen kan deltage i samfundet?

Vi har i de fire analyser stiftet bekendtskab med den hortikulturelle terapi, mindfulness-bases stress reduction, anerkendelsesteorien og self-efficacy. I analysen af self-efficacy finder specialet, at der bliver bundet en endelig sløjfe på, hvad det er brugerne tilsammen fortæller os; drivhuset kan installere samfundet.

Brugere kan reintegreres på arbejdsmarkedet netop fordi de har modtaget en misbrugsbehandling, der har indeholdt de faktorer, det klædte dem på til igen at vende tilbage til samfundet. De har fået den kognitive terapi, hvor de har arbejdet med deres adfærd, de har modtaget hortikulturel terapi, der har givet dem et modspil til den kognitive terapi i form af naturen, de har gennem hele behandlingen haft et drivhus, der har givet dem ro, fællesskab og troen på egne evner. Alle disse styrker kan nu sættes i anvendelse i samfundet og endda på arbejdsmarkedet.

Dermed træder den tredje af Honneths sfærer i kraft; den retslige sfære. Denne sfære giver brugerne anerkendelse igennem anerkendelsen af subjektets formelle ene til autonome, moralske handlinger (Willig, 2006: 12 & Honneth, 2006: 158) Gennem den retslige anerkendelse er brugeren i stand til at betragte sig selv som en person, der sammen med de øvrige samfundsmedlemmer, her de øvrige brugere i fællesskabet, har den egenskab, som gør det muligt, at deltage i en beslutningsproces. Netop muligheden for, at forholde sig positivt til sig selv på den måde kalder Honneth 'selvrespekt' (Honneth, 2006: 162). Det brugere opnår ved at der inddrages drivhuse i misbrugsbehandlingen, som en del af det sociale arbejde kan altså være at de i sidste ende opnår selvrespekt, omvendt kan vi ikke forvente at alle brugere der indgår i en misbrugsbehandling, hvor et drivhus er tilgængeligt kan opnå dette, da mennesker er forskellige, og ikke alle vil synes om, at arbejde i og med et drivhus. De forbindelsesmuligheder der skabes til samfundet og arbejdsmarkedet er af en bestemt karakter, der kan vanskeliggøre det, for visse brugere. Dog skabes der et muligt forbindelsesled.

Den behandling der foregår i Drivhusprojektet, Green House og Peach Garden ikke er ufejlbarlig og medfører også en vis procent af frafald. Der hvor den største succes ligger er der hvor drivhuset kan etableres, så det kan styrke følgende tre funktioner; først at styrke den kognitive terapi på individniveau, dernæst at styrke fællesskabet på gruppeniveau, for at til sidst, at styrke brugernes tilbagevenden til arbejdsmarkedet på lokalsamfundsniveau.

Anbefalinger til praksis

Specialets resultater er ikke generaliserbare, men overførbare. Dermed vil det i praksis give god mening, at inddrage den hortikulturelle terapi i forbindelse med en allerede etableret kognitiv behandling. Netop fordi de to terapiformer supplerer hinanden og veksler mellem den målrettede og den spontane opmærksomhed. Andre terapiformer kunne også bidrage med en spontan opmærksomhed. Men den hortikulturelle terapi bliver yderligere interessant i forbindelsen med etableringen af et drivhus, netop fordi de to terapiformer kan sættes i samspil med drivhuset. Den tætte forbindelse mellem hortikulturel terapi og drivhuset, skaber en mulighed sammen med den kognitive terapi, som er svært at kombinere i andre terapiformer og med en anden installation.

Der hvor der kan opstå en udfordring er hvordan denne proces kan styres så det bliver en bevidst proces, der i sidste ende bidrager med nye muligheder i behandlingen. I analysen viste alle tre cases positive effekter, men også, at de indimellem opstod uden at være tilsigtet.

Til at styre den proces i praksis kunne man benytte sig af empowerment tilgangen. Empowerment er netop en tilgang og ikke en metode. Det er en dialektisk proces, som finder sted på tre niveauer; individ, gruppe og lokalsamfund. Det er afgørende for empowerment processen, at alle tre niveauer berøres i arbejdet (Andersen, Brok & Mathiasen, 2000; 22). Disse tre niveauer er meget sammenlignelige med de niveauer der er mulige og fremgår i analysen af hortikulturel terapi, kognitiv terapi og drivhusets effekt på misbrugsbehandlingen. Det betyder ikke, at man ikke kan starte med det ene niveau fremfor et andet, men målet skal blot være en inddragelse af alle tre niveauer. Empowerment er et oplagt styreredskab i praksis, hvis vi skal samle alle erfaringerne fra de tre cases i et og omsætte disse erfaringer til praksis.

Konklusion

Specialet inddrog indledningsvis, i problemfeltet, Howard Beckers stempingsteori.

Stempingsteorien var en måde, generelt set, at betragte misbrugsområdet på. Perspektivet blev indtaget, som et udgangspunkt for specialets arbejdsspørgsmål, hvor i omdrejningspunktet var hvorledes inddragelsen af hortikulturel terapi og drivhuse i misbrugsbehandlingen, kunne bidrage til den eksisterende kognitive terapi. Samt hvordan dette kunne bidrage, til ændring af brugernes oplevede stemping, og dermed hvilke udviklingsmuligheder, der er i det sociale arbejde.

Der er i dette speciale redegjort for, hvorvidt hortikulturel terapi er en interessant mulighed eller terapiform i misbrugsbehandlingen, med et kognitivt udgangspunkt. Grundlæggende har de to terapiformer et kritisk forhold til hinanden, da de har to forskellige perspektiver på det sociale arbejde. Den hortikulturelle terapi er interaktionistisk og den kognitive terapi læringsteoretisk. I observationerne og interviewene viste der sig et tydeligt billede af, at de to terapiformer fungerer godt i sameksistens. Forklaringen på dette, er den opmærksomhed de tilbyder i behandlingen. Det den hortikulturelle terapi bidrager med, er det Stephen Kaplan benævner 'spontan opmærksomhed', hvor den hortikulturelle terapi giver en modpol, til den kognitive terapies 'målrettede opmærksomhed', hvor koncentration, adfærsændring samt det at træffe beslutninger er i fokus. Her tilbyder den hortikulturelle terapi, en spontan opmærksomhed via arbejdet i naturen og drivhuset, før end den næste kognitive session finder sted, med en mere målrettet opmærksomhed. De to terapiformer bliver samarbejdspartnere. Arbejder man bevidst med denne sameksistens af terapiformerne, bliver den hortikulturelle terapi via naturen og drivhuset en potentielt afgørende

udviklingsmulighed i behandlingen. Den hortikulturelle terapi kan også bidrage i den forstand at den kan omsætte svære emner og temaer, fra den kognitive terapi til metaforer, hvor planterne i drivhusene bliver håndgribelige billeder på brugernes liv. Begrænsningen i de to terapiformer er at de begge arbejder nutidsorienteret, og ikke medtager et retroperspektiv på brugernes livshistorie. Spørgsmålet er så, i hvor stor en udstrækning dette er et arbejdsfelt for det sociale arbejde, eller hvorvidt det ligger inden for psykologiens og psykiatriens felter.

Det er muligt, at der også kan inddrages andre terapiformer, som kunne bidrage positivt i forbindelse med den kognitive terapi. Det fjerner dog ikke specialets fund og konklusionen, at hortikulturel terapi kan forbedre den allerede eksisterende kognitive terapi, og dermed bidrage med nye muligheder i det sociale arbejde, på misbrugsområdet.

Som næste led, er der en større fokus på selve drivhuset og hvad det bidrager med, i forhold til misbrugsbehandlingen. Altså om drivhuset giver brugerne en mulighed for refleksion og fordybelse i misbrugsbehandlingen. Der er fundet tydelige tegn på, at drivhuset skaber en ramme og et rum hvor centrale dele af Kabat-Zinns MBSR kan opfyldes. Drivhusene fungerede i de tre cases i forskellig form, men havde det til fælles, at det skabte et frirum, hvor der opstod ro og mulighed for at være tilstede i øjeblikket. Drivhuset gav brugerne mulighed for, at slippe væk fra krav og gøren, i terapien og i omverdenen. Dette frirum gav mulighed for refleksion af de selvsamme krav, og en mulighed for, at kunne tage kontrol over disse udfordringer. På samme tid rummer dette frirum også en passivisering af brugerne, hvis de udelukkende ser drivhuset som en afskærmning fra hverdagslivet, og ikke som et arbejdsrum for dem selv.

Andre rum må formodes, at kunne skabe selvsamme omgivelser. Men der hvor drivhuset netop bliver interessant er, fordi det har så tæt en tilknytning til den hortikulturelle terapi, og at det dermed bliver et stærkt rum, at bruge i forbindelse med hortikulturel- og kognitiv terapi. Drivhuset tilbyder ikke i sig selv noget behandlingsmæssigt, men i samspil med de to terapiformer, giver det udviklingsmuligheder.

Som det tredje led, flyttes fokus fra mere individuelle anskuelser af drivhuset, til en mere fælleskabsorienteret tilgang, og til spørgsmålet om der er særlige muligheder ved drivhuset i forhold til en misbruger, der er blevet stemplet. Det kan her ved hjælp af Axel Honneths anerkendelsesteori konstateres, at drivhuset er en klar katalysator for, at nye fællesskaber opstår. Drivhuset installerer disse fællesskaber og er dermed medskaber til, at fylde tomrummet i den solidariske sfære med samhørighed. Dermed får drivhuset også en stor rolle i opbyggelsen af selvværd. Udover at

drivhuset installerer fællesskaber, skaber det en *forbindelse* til lokalsamfundet. Drivhuset repræsenterer noget samfundsmæssigt set 'normalt', og genererer dermed fællesskaber, der er bygget på andet og mere end stoffer og alkohol. Drivhuset bliver et normalt fast holdepunkt, hvori fællesskabet kan opstå.

De fællesskaber der dannes er tydeligt præget af frivilligheds graden, hvilket casene viser. Her er det tydeligt at jo højere frivilligheds grad desto mere fremtrædende er fællesskabet. Men på trods af dette opstår der i alle tre tilfælde mulige fællesskaber, inden for den solidariske sfære.

Dermed kan vi ud fra Honneths anerkendelsesteori konkludere, at det for de ædru og clean misbrugere, hvor der i misbrugsbehandlingen indgår et drivhus, er muligt efter år som aktiv misbruger, præget af krænkelsererfaringer og stempling, igen at komme til, at føle sig anerkendt i større sociale fællesskaber.

Sidste og fjerde led tager skridtet videre fra den solidariske sfære og ser på hvorvidt kognitiv terapi, hortikulturel terapi og drivhuset, også kan installere samfundet og spørgsmålet; om ædru og clean misbrugere kan genfinde troen på sig selv, således de igen kan deltage i samfundet? Her gør to begreber sig særligt gældende. Albert Banduras 'modelindlæring' og 'optimistisk efficacy-tiltro', fra self-efficacy teorien. Modelindlæring forekommer i drivhusene, som; bruger til bruger, rollemodeller fra lokalsamfund til bruger samt bruger til lokalsamfund. Det kan konkluderes at alle tre modelindlæringer viser sig relevante, for brugerne i forhold til, at genfinde troen på sig selv og egne evner. Samtidig giver modelindlæringen brugerne en mulighed for at reetablere sig i samfundet – også på arbejdsmarkedet. Ved at bringe modelindlæring i spil, er det væsentligt at denne er nuanceret og repræsenterer den brede befolkning, ellers mister modelindlæringen sit potentiale. Netop her opstår et dilemma, som man skal være sig bevidst, da der i casene ikke altid arbejdes bevidst med netop denne del, og derved kan modelindlæringen blive udført i en begrænset repræsentation af befolkningen.

Den optimistiske efficacy-tiltro, er en forstærket tro på egne evner, som brugerne opnår ved, at opholde sig i drivhuset, hvor det, at have succes med det grønne gør, at brugerne får forventninger til, og tro på deres egne kompetencer, hvilket er afgørende for om de vil prøve at overvinde deres stof- eller alkoholafhængighed, og dermed genfinde troen på sig selv og egne evner. Ligeledes er det den optimistiske efficacy-tiltro, der afgører hvor mange anstrengelser brugerne vil anvende på misbrugsbehandlingen og hvor længe de vil give behandlingen et forsøg. Jo mere optimistiske brugerne er, i deres tro på egen efficacy i drivhuset, desto mere tid og kræfter vil de bruge på at

gennemføre deres misbrugsbehandling. Faren er her, at baren for den optimistiske efficacy-tiltro bliver sat for højt og brugeren oplever det at fejle, hvorved modet til videreførelse af misbrugsbehandlingen kan svigte eller udeblive.

Det kan konkluderes, at de ædru og clean misbrugere ved hjælp af modelindlæring, men også en optimistisk efficacy-tiltro, kan genfinde troen på sig selv og dermed lære, at have en stærk tiltro til egne evner, hvorfor stemplingens greb løsnes og brugerne kan *reintegreres* i lokalsamfundet, da drivhuset i kombination med kognitiv- og hortikulturel terapi har skabt forbindelsen dertil.

Dette bringer os frem til problemformuleringens spørgsmål; *Hvilke behandlingsmuligheder giver inddragelse af hortikulturel terapi og drivhuse i misbrugsbehandlingen, til det sociale arbejde?*

Ses analyserne i sammenhæng, kan vi konkludere, at inddragelsen af drivhuse i misbrugsbehandlingen, giver det sociale arbejde mulighed for, at arbejde og forbedre livssituationen for misbrugere, på henholdsvis, individ-, gruppe- og lokalsamfundsniveau. Forbedringer på disse tre niveauer, vil ifølge Howard Becker være medvirkende til, at en social isolation brydes, og at samfundets stempling, som 'misbruger', med tiden ikke kan opretholdes.

Det output man opnår, når drivhuse, hortikulturel- og kognitiv terapi ses i en sammenhæng, er forskelligt, alt efter hvilken bevidsthed man har på elementerne i analysedelen. En udfordring ligger netop i at styre denne proces bevidst, så man opnår de bedste muligheder for misbrugsbehandlingen. Det fokus man i de forskellige cases havde, betød forskelligt output på de tre niveauer (individ, gruppe og samfund).

Drivhuse har en værdi i misbrugsbehandlingen, da de forstærker, forbedrer og løfter den hortikulturelle terapi, alt efter tilrettelæggelsen af denne. Ved at forstærke den hortikulturelle terapi, løfter drivhusene samtidig den eksisterende kognitive terapi, da disse to terapiformer supplerer hinanden. Et drivhus er derfor en samarbejdspartner, der formår at løfte niveauet af det sociale arbejde. Specialet har altså påvist hvordan et drivhus formodentlig forstærker, udvikler og forbedrer misbrugsbehandlingen og dermed det sociale arbejde med misbrugere. Dermed bringer specialets resultater en ny indsigt i, og viden om, det videnshul som blev fremstillet i indledningen.

Litteraturliste

- Andersen, H.** (1994) *Videnskabsteori og metodelære: Introduktion*. København, Samfundslitteratur
- Andersen L.M.** (2015) *Borgerperspektiver som drivkraft i sociale analyser* i Harder, M & Nissen M, A. *Socialt arbejde i en foranderlig verden*. Akademisk Forlag
- Andersen, L.M., Brok, P. & Mathiasen, H.** (2000) *Empowerment på dansk*. Frederikshavn, Dafolo A/S
- Arntoft, R. & Salomonsen, H.H.** (2007) *Det kvalitative casestudium – introduktion til en forskningsstrategi*. I Arntoft, R. mf.: *Håndværk & horisonter – tradition og nytænkning i kvalitativ metode*. Odense, Syddansk Universitetsforlag
- Bailey, C., A.** (1994) *Methods of Social Research*. New York, Free Press
- Bandura, A.** (1994) *Self-efficacy* i Ramachaudran V.S., *Encyclopedia of human behavior*. New York, Academic Press
- Bandura, A.** (1997) *Self-efficacy: The exercise of control*. New York/W H Freeman/Times Books/Henry Holt & Co
- Beck, A.T., Wright, F., W., Newmann, C.F., & Liese, B.** (1993) *Cognitive therapy of substance abuse*. New York, Guilford Press
- Becker, H., S.** (2005) *Outsidere – studier i afvigelsessociologi*. København, Hans Reitzels Forlag
- Bertelsen, P.** (2005) *Personlighedspsykologi*. Frydenlund
- Bryman, A.** (1995) *Research methods and Organization Studies*. New York, Routledge
- Burls, A. & Caan, A.** (2004) *Social exclusion and embracement: A helpful concept?*. Primary Health Care Research & Development
- Carrol K.M., Rounsaville B.J., Nich C., Gordon L.T., Wirtz P.W. & Gawin F.** (1994) *One-year follow-up of psychotherapy and pharmacotherapy for cocaine dependence. Delayed emergence of psychotherapy effects*. Arch Gen Psychiatry
- Cooney NL, Kadden RM, Litt MD, Getter H.** (1991) *Matching alcoholics to coping skills or interactional therapies: Two-year follow-up results*. J Consult Clinical Psychology
- Crits-Christoph P., Siqueland L., Blaine J., Frank A., Luborsky L., Onken L.S., Muenz L.R., Thase M.E., Weiss R.D., Gastfriend D.R., Woody G.E., Barber J.P., Butler S.F., Daley D., Salloum I., Bishop S., Najavits L.M., Lis J., Mercer D., Griffin M.L., Moras K. & Beck A.T.**

(1999) *Psychosocial Treatments for Cocaine Dependence*. – National Institute on Drug Abuse Collaborative Treatment Study. Arch Gen Psychiatry

Enos, G.A. (2013) *A place for plants to grow and people to recover* I Behavioral Healthcare; Sep/Oct 2013 no. 33

Esping-Andersen, G. (1990) *Three worlds of welfare capitalism*. Cambridge, Polity Press

Fieldhouse, J. (2003) *The impact of an allotment group on mental health clients' health, wellbeing and social network*. British Journal of Occupational Therapy, 66 (7)

Fisher, F. (1995) *Evaluating Public Policy*. Chicago, Nelson-Hall Publishers

Flyvbjerg, B. (2015). *Fem misforståelser om casestudiet*. I S. Brinkmann & L. Vanggaard (Red), *Kvalitative metoder: en grundbog*. (s. 464-487). København: Hans Reitzels Forlag

Fossåskaret, Erik (1997). *Har kunnskap sin egen rett? Etske utfordringer ved at distancere sig fra det nære*. I Fossåskaret E., Fuglstad, O. L. & Aase, T. H., *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitativ data* s. 257 – 273. Universitetsforlaget

Gerlach-Spriggs, N. Kaufmann, R. & Warner, S. (1998) *Restorative Gardens: The healing landscape*. London, Yale University Press

Gilje, N. & Grimen, H. (2002). *Samfundsvidenskabernes forudsætninger*. Gyldendal Akademisk

Goodin R., E. (1982) *Freedom and the welfare state: theoretical foundations*, 11 (2): 149 - 176
Journal of Social Policy

Granovetter M.S. (1973) *The strength of weak ties*. American Journal of Sociology, vol. 78

Grünberger, P. & Lauridsen, M. (2013) *Mennesker med stofmisbrug. Sociale indsatser, der virker*. Socialstyrelsen

Haller, R. (2003) *Vocational, Social and Therapeutic Programs i Horticulture as Therapy, principles and Practice*. Simson S. & Straus, M. New York Routledge

Haller, R. & Kramer, C. (2006) *Horticultural therapy methods making connections in health care, human service and community programs*. New York, Hawthorne Press

Henricson, M. (2015) *Videnskabelig teori og metode. Fra ide til eksamination*. København, Munksgaard

- Hesse, M.** (2003) *Evidens og uddannelse: Hvad har hvem brug for at lære hvornår?* i STOF nr. 2, *Tema evidens*
- Holstein, J., A. & Gubrim J., F.** (2004) *The active interview*. I *Qualitative research. Theory, method and practice*, David Silvermann, 140 – 161. London, Sage
- Honneth, A.** (2006) *Behovet for anerkendelse*. Gylling, Narnia Press
- Honneth, A.** (2006) *Kamp om anerkendelse*. København, Hans Reitzel Forlag
- Husserl, E.** (1997) *Fænomenologiens Idé*. København, Hans Reitzels Forlag
- Hutchingson, G., S. & Oltedal, S.** (2006) *Modeller i social arbejde*. København, Hans Reitzels Forlag
- Højberg, H** (2004) *Hermeneutik* I Fuglsang, L. & Olsen, P.B. *Videnskabsteori i Samfundsvidenskaberne*. Frederiksberg, Roskilde Universitetsforlag
- Illeris, K.** (2011) *Mestring* i Larsen, S.N. & Pedersen, I.K. *Sociologisk Leksikon*. København, Hans Rietzels Forlag
- Institute of Medicine** (1990) *Broadening the Base of Treatment for Alcohol Problems*. Washington D. C., National Academy Press
- Juul, S.** (2012). *Hermeneutik*. i Juul, S. & Pedersen, K. B. (2012) *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori. En indføring*, København, Hans Reitzels Forlag
- Juul, S. & Pedersen, K. B.** (2012) *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori en indføring*. København, Hans Reitzels Forlag
- Kabat-Zinn, J.** (2007) *Ligemeget hvor du går hen er du der. At leve med fuld opmærksomhed*. København, Borgen
- Kabat-Zinn J.** (2014) *Lev med livets katastrofer. Sådan bruger du kroppens og sindets visdom til at håndtere stress, smerte og sygdom*. Dansk Psykologisk Forlag
- Kaplan, S.** (1995) *The Restorative Benefits of Nature: Toward an integrative framework*. Journal of environmental psychology, 15, 169 - 182
- Kvale, S.** (1997) *Interview: en introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København, Hans Reitzels Forlag

- Kvale s. & Brinkmann S.** (2009) *Interview en introduktion til et håndværk*. København, Hans Reitzels Forlag
- Kvale, S. & Brinkmann, S.** (2015). *Interview: det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. København: Hans Reitzels Forlag
- Kristiansen S. & Krogstrup K., H.** (2015). *Deltagende observation*. København, Hans Reitzels forlag (2. udgave)
- Kähler, C.F.** (2012) *Det kompetente selv. En introduktion til Albert Banduras teori om selvkompentence og kontrol*. Frydenlund
- Larsen, S.T., & Pedersen, I.K.** (2011) *Sociologisk leksikon*. København, Hans Reitzels Forlag
- Launsø, L. & Rieper, O.** (2005). *Forskning om og med mennesker*. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busk
- Laustsen, C.B.** (2011) *Fællesskab* i Larsen, S.N. & Pedersen, I.K. *Sociologisk Leksikon*. København, Hans Rietzels Forlag
- Lévinas, E** (2002) *Fænomenologi og etik (moderne tænkere)*. København, Gyldendal
- Lincoln, Y. & Guba, E.** (1985) *Naturalistic inquiry*. Thousand Oaks: Sage Publications
- Linhardt, S. & Nyboe, J.** (2013) *Socialt udsatte mennesker med alkoholmisbrug. Sociale indsatser, der virker*. Odense, Socialstyrelsen
- Løberg, T., Miller, W. R., Nathan, P. E., & Marlatt, G.A.** (1989) *Addictive behaviors. Prevention and early interventions*. Amsterdam, Swets & Zeitlinger
- Maaløe, E.** (1999) *Case-studier af og om mennesker i organisationer*. København, Akademisk Forlag
- Madsen, K.S.** (2012) *Mindfulness kan afhjælpe stress*. København, Det Nationale Forskningscenter for Velfærd
- Marlatt, G. A. & Gordon J. R.** (1985) *Relapse prevention. Maintenance in the treatment of addictive behaviors*. New York, The Guilford Press
- Nielsen, P. & Thomsen B., L.** (2005) *Kognitiv terapi ved misbrug og afhængighed i Kognitiv terapi, modeller og metoder*, Mørch, M., M. & Rosenberg, N., K. København, Hans Ritzels Forlag

- Pedersen, M.U., Frederiksen** (2012) *Unge der misbruger rusmidler – hvor mange, behov, behandling, stofforbrug efter behandling*. Aarhus, Aarhus Universitet, Center for Rusmiddelforskning
- Pedersen, M.U., Pedersen, M.M. & Villumsen, S.** (2016) *DanRIS 2015 – STOF, Dansk Registrerings- og InformationsSystem Ambulant Behandling*. Aarhus, Aarhus Universitet, Center for Rusmiddelforskning
- Poulsen, D.V.** (2015) *How war veterans with post-traumatic stress disorder experience nature-based therapy in a forest therapy garden*. PhD thesis, Department of Geoscience and Natural Resource Management, University of Copenhagen
- Rawlett, K.** (2014) *Journey from self-efficacy to empowerment*. University of Maryland, Baltimore
- Resick, P. Monson, C. & Chard, K.** (2007) *Cognitive processing therapy: veteran/military version*. Washington: Department of Veterans Affairs
- Roostgaard, T.** (2013) *Velfærdsstaten i Sundhed, menneske og samfund* (2013) Niklasson, G. (red), Samfundslitteratur
- Roth A, Fonagy P** (1996) *What works for whom? A critical review of psychotherapy research*. Kapitel 11. London, Guilford Press
- Segal, V.Z., Williams, G.M. & Teasdale, D.J.** (2014) *Mindfulness-baseret kognitiv terapi mod depression*. Hans Reitzels Forlag
- Socialministeriet** (2011) *Vejledning om særlig støtte til voksne*. VEJ nr. 10 af 15/02/2011 (vejledning nr. 5 til Serviceloven)
- Spradley, J. K.** (1980) *Participant Observation*. Orlando, Harcourt Brace Jovanovich College Publishers
- Statens Institut for Folkesundhed** (2008) *Alkoholforbrug i Danmark: Kvantificering og karakteristik af storforbrugere og afhængige*. København: Statens Institut for Folkesundhed
- Sundhedsstyrelsen & Dansk Selskab for Almen Medicin** (2010) *Spørg til alkoholvaner – diagnostik og behandling af alkoholproblemer*.
- Thomas, S.P.** (2014) *Therapeutic Horticulture Deserves Wider Implementation*. Mental Health Nursing, no. 35

Van Kersbergen, K. & Manow, P. (2014) *The welfare state*. Comparative Politics, Oxford University Press

Whyte, M., A. (1984) *Learning from the Field: A Guide from Experience*. London, Sage

Wallerstein, N. (1992) *Powerlessness, empowerment and health: implications for health promotion programs*. University of New Mexico, American Journal of Health Promotion 197 – 205

Willig, R. (2006). Indledning i Honneth, A., *Kamp om anerkendelse*. (s. 7-18). København: Hans Reitzels Forlag

Yin, R.K. (1994) *Case study research – Design and methods*. California, Thousand Oaks, Sage publications

Websider

<http://ign.ku.dk/terapihaven-nacadia/>

<http://ign.ku.dk/terapihaven-nacadia/kontakt/> (2)

http://www.socialkandidat.samf.aau.dk/digitalAssets/201/201214_85860_fortrolighedserklaring.doc

<http://www.cdn.ifsw.org/policies/definition-of-social-work/>

<http://www.sst.dk/da/sundhed-og-livsstil/alkohol#>

<http://www.ahta.org/what-is-horticultural-therapy>

<http://ign.ku.dk/terapihaven-nacadia/om-terapihaven-nacadia/>, (3)

<http://www.htinstitute.org/questions-about-horticultural-therapy/>

http://www.who.int/substance_abuse/terminology/definition1/en/

<http://www.ign.ku.dk/terapihaven-nacadia/om-terapihaven-nacadia/> (4)

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmedhealth/PHMT0024229/>